

9-10 maj

Debatter m. m.

	Sid.
Tisdagen den 9 maj	
Svar på interpellation av herr Svanström om inrättande av en särskild institution för forskning beträffande tandsjukdomarnas uppkomst, m. m.	4
Interpellationer:	
av fru Svenson ang. identitetsbrickor för barn	9
av herr Lundström ang. befälsordningen inom försvaret	10

Onsdagen den 10 maj

Granskning av statsrådsprotokollen:	
Beviljande av exportlicenser för krigsmateriel	15
Resning i tryckfrihetsmål mot redaktören A. Sastamoinen	16
Vissa statssekreterares m. fl. uppdrag såsom styrelsemedlemmar i hel- och halvstatliga företag inom departementets verksamhetsområde	17
Ombyggnaden av operahuset i Stockholm	21
Vissa donationsmedel för uppförande av ett nationalmonument	34
Avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder	40
Om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt	66
Om begränsning av alkoholreklamen	78
Viss utjämning av priserna på flytande drivmedel	79

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 10 maj	Sid.
Utrikesutskottets utlåtande nr 1, rörande godkännande av konventionen ang. Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), m. m.	14
— nr 2, ang. ändrad lydelse av 1 § lagen om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer, m. m.	14
— nr 3, ang. Sveriges anslutning till en konvention för upprättande av en europeisk organisation för astronomisk forskning rörande södra stjärnhimlen	14
— nr 4, ang. vissa av Europarådets rådgivande församling år 1960 och 1961 fattade beslut	14
Konstitutionsutskottets memorial nr 15, ang. granskning av de i statsrådet förda protokoll	14
Statsutskottets utlåtande nr 89, ang. avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag för stöd till industriellt forsknings- och utvecklingsarbete, m. m.	40
Bevillningsutskottets betänkande nr 27, om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt	66
— nr 48, om begränsning av alkoholreklamen, m. m.	78
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 29, ang. viss utjämning av priserna på flytande drivmedel	79

Tisdagen den 9 maj

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollen för den 2 och den 3 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 215, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med hemställan om riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering, m. m., dels ock väckta motioner angående lättnader i valutaregleringen, m. m. samt angående en förutsättningslös prövning av behovet av en fortsatt reglering av kapitalrörelserna.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 216, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1961/62 behandlade allmänna frågor;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän bered-

skapsstat för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till åtgärder för förbättring av rekryteringen till polisväsendet m. m.; och

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1961/62 till viss upplysningsverksamhet i ungdomsfrågor jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ett system för permanent skördeskadeskydd, m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1961/62, såvitt angår jordbruksärenden, jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om änd-

Om inrättande av en särskild institution för forskning beträffande tandsjukdomarnas uppkomst, m. m.

rad lydelse av 8 § förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent; och nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 18 september 1943 (nr 691) om villkorlig frigivning.

Anmäldes och godkändes beviljningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 231, i anledning av väckta motioner om befrielse från nöjesskatt för idrottstävlingar m. m.; och

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avgiftsfrihet vid inbetalning till eget postgirokonto.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman *Herbert Larsson* är på grund av influensa sjukskriven till och med den 13/5 1961, vilket härmed intygas.

Vänersborg den 8/5 1961

Altin Gustafsson

1:e stadsläkare

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr Larsson, Herbert, för den i läkarintyget angivna tiden.

Om inrättande av en särskild institution för forskning beträffande tandsjukdomarnas uppkomst, m. m.

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet *JOHANSSON*, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Svanströms* interpellation om inrättande av en särskild institution för forskning beträffande tandsjukdomarnas uppkomst, m. m., erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr *Svanström* har frågat mig 1) om jag är beredd att inom den närmaste tiden föreslå inrättandet av en särskild institution för forskning be-

träffande tandsjukdomarnas uppkomst m. m. i enlighet med 1957 års folktandvårdssakkunnigas förslag, 2) vilka åtgärder jag anser nödvändiga för en ökad profylaktisk verksamhet i tandrötebekämpande syfte.

Till svar härpå vill jag anföra följande.

1957 års folktandvårdssakkunnigas förslag och Kungl. Maj:ts ställningstaganden till dessa har i sina huvudsakliga delar redovisats i det avsnitt av årets statsverksproposition som berör elfte huvudtiteln. Som framgår av propositionen har de sakkunniga föreslagit inrättande av en särskild institution, som främst skulle bedriva forskning beträffande olika tandskyddande ämnen och olika födoämnen betydelse för uppkomst eller förebyggande av karies. Något konkret förslag till organisation av en dylik institution har emellertid icke framlagts av de sakkunniga, utan dessa förordade en närmare utredning härom. De sakkunniga ifrågasatte vidare om icke forskningsinstitutionen med fördel skulle kunna samordnas med det statens odontologiska laboratorium, varom förslag tidigare framlagts och som var avsett för i första hand materielprövning.

Mot de folktandvårdssakkunnigas förslag framfördes viss kritik och bl. a. sade sig medicinalstyrelsen icke till alla delar kunna tillstyrka det skissartade förslaget. Man borde enligt styrelsen i första hand överväga att anknyta forskningsinstitutionen till en tandläkarhögskola. Möjligheterna att anknyta den till en kommande materielprövningsanstalt måste bli beroende av dennas utformning. Svenska landstingsförbundet ansåg visserligen en vidgad forskningsverksamhet påkallad men fann det ovisst om den borde förläggas till en särskild institution. För egen del uttalade jag i propositionen, att det i och för sig vore angeläget att en intensifierad forskning rörande olika förebyggande åtgärder mot karies och andra tandsjukdomar kunde komma till stånd men ansåg mig inte beredd att taga ställning till frågan om en särskild institution för ända-

Om inrättande av en särskild institution för forskning beträffande tandsjukdomarnas uppkomst, m. m.

målet. Vid riksdagens behandling av ärendet framfördes icke några ytterligare förslag i ämnet utan riksdagen lämnade mitt nyssnämnda uttalande utan erinran.

Jag vill emellertid i detta sammanhang erinra om att redan nu en omfattande forskning beträffande kariesprofylaktik bedrivs vid samtliga odontologiska läroanstalter i Sverige.

Härutöver vill jag tillägga, att frågan om en för de nordiska länderna gemensam odontologisk materielprövningsanstalt f. n. utredes av en nordisk kommitté. Först i samband med prövningen av ett eventuellt förslag från denna kommitté synes det lämpligt att till närmare övervägande upptaga frågan om att till en dylik anstalt knyta även särskilda forskningsuppgifter för det förebyggande arbetet.

Beträffande frågan om aktuella åtgärder för att minska tandröten vill jag framhålla, att ett omfattande upplysningsarbete sedan några år tillbaka pågår under medicinalstyrelsens ledning och under medverkan av folktandvårdens huvudmän. Undervisning i tandhälsovård bedrivs också i olika skolor och läroanstalter. Detta arbete synes enligt av styrelsen lämnade uppgifter ha gett till resultat att kariesfrekvensen hos vissa barngrupper visar en klart sjunkande tendens, som sannolikt så småningom kommer att reducera tandvårdsbehovet. Jag vill vidare erinra om att riksdagen nyligen godkänt ett i statsverkspropositionen framlagt förslag om en väsentlig ökning av de medel som står till medicinalstyrelsens förfogande för upplysningsverksamheten. Det är angeläget att man i den skärpta propaganda som planeras i främsta rummet strävar efter en förbättrad instruktion till de kategorier som direkt kommer i kontakt med barnen och mödrarna, såsom barnläkare, sjuksköterskor, personal vid mödra- och barnvårdscentralerna, skolmåltidspersonal och lärare av olika kategorier. I propagandakampanjen ämnar man också engagera press, radio och television. Som jag uttalat i nyssnämnda

proposition är det vidare önskvärt att tandvårdsinspektörerna får hjälp i den förebyggande verksamheten av biträdande tandvårdsinspektörer i mån av tillgång på härför kvalificerad arbetskraft.

Jämsides med propagandan för ändrade kostvanor och ökad munhygien pågår i medicinalstyrelsens regi olika undersökningar för att få fram medel med direkt karieshämmande effekt. Sålunda sker försök med fluorbehandling på flera håll i landet, och goda resultat härav har rapporterats bl. a. i Stockholms stad. Det torde emellertid ännu vara för tidigt att uttala sig om det slutliga resultatet av dessa undersökningar och försök.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet ber jag att få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

I interpellationen göres det påståendet att tandkaries är en verklig folksjukdom. Kostnaderna för tandvården i vårt land uppskattas till 200 miljoner kronor årligen vartill kommer medborgarnas personliga utgifter för tandläkarbesök, resor, väntetid och förlorad arbetsförtjänst.

Den i interpellationssvaret redovisade höjningen av medel till medicinalstyrelsens förfogande för upplysningsverksamhet i hithörande frågor främst bland skolbarn är naturligtvis glädjande, men jag kan inte underlåta att påpeka att 1957 års folktandvårdssakkunniga i det fallet föreslog ett tredubbelst större anslag för ifrågavarande ändamål. Det förtjänar också framhållas att så gott som samtliga remissinstanser kraftigt understrukt de sakkunnigas förslag om ökad kariesförebyggande verksamhet.

Av svaret framgår att redan nu en omfattande forskning beträffande kariesprofylaktik bedrivs vid samtliga odontologiska läroanstalter i Sverige. Beträffande detta skriver 1957 års folktandvårdssakkunniga i sitt betänkande, efter att först ha redovisat de stora forskningsinsatserna i USA: »I många andra

Om inrättande av en särskild institution för forskning beträffande tandsjukdomarnas uppkomst, m. m.

länder, Sverige inräknat, är den grundläggande och profylaktiskt inriktade odontologiska forskningen i största utsträckning beroende av den tid och energi, som lärare vid tandläkarhögskolor eller enskilda forskare kunna mobilisera för dessa ofta mycket krävande uppgifter. Detta är ett otillfredsställande förhållande särskilt med tanke på de stora möjligheter till förbättrad hälsovård och inbesparade vårdkostnader, som ett förebyggande av tandsjukdomarna erbjuder.»

De resultat som dessa personligt inspirerade forskarmödor synes ha givit är ingalunda föraktliga, men man undrar om inte här en mera målmedveten och systematisk forskning skulle kunna ge verkligt betydande vapen i kampen mot tandkaries och andra tandsjukdomar.

Bland de metoder som nämnts för förebyggande behandling är fluorotillförsel i olika former den mest uppmärksammade. I svaret framhålles att försök med fluorbehandling sker på flera håll i landet i medicinalstyrelsens regi. Resultaten sågs vara goda bl. a. i Stockholms stad.

I USA och andra länder förekommer särskild personal, s. k. tandhygienister, som bl. a. sysslar med viss profylaktisk verksamhet. De sakkunniga har inte ansett att sådana hjälpkrafter lämpligen bör utbildas i Sverige. Enligt vad som sagts från vissa tandläkare borde måhända tandsköterskorna kunna biträda vid tandpensling med fluorhaltiga preparat.

Bland de enskilda personer, som av intresse och i huvudsak på egen bekostnad ägnat sina krafter åt kariesförebyggande åtgärder, är docenten Alfred Åslander en av de mest uppmärksammade. Hans metod, den s. k. benmjölsmetoden, går ut på att barn och ungdom dagligen tillföres en liten dos vanligt benmjöl i kosten. Han menar att det är lika angeläget att det under uppbyggnadsperioden tillföres för tändernas bildande nödvändiga ingredienser som att vanliga näringsämnen ges. Uttrycket »tandnäring» är präglat av herr Åslander.

Även om de av honom redovisade resultaten grundar sig på ett allt för litet material, vore det all anledning att ge även detta uppslag ekonomiska möjligheter att prövas vetenskapligt i ett mera omfattande försök.

Av det sagda framgår att jag inte är helt nöjd med herr statsrådets svar på mina frågor. Jag anser att det är nödvändigt att snabba och effektiva åtgärder vidtages både på kariesforskningens och tandröteprofylaktikens område. Enligt min mening måste tillskapandet av en särskild forskningsinstitution i enlighet med de sakkunnigas förslag forceras. Det går inte an att vänta vare sig på ytterligare utredningar eller på initiativ till ett internordiskt samarbete på detta område. Jag väntar mig av vår energiske och flyhänte inrikesminister att han, inseende den här frågans stora betydelse för folkhälsan, går till snabba avgöranden, ägnade att fästa hans namn på historiens blad som den man vilken starkare än andra bidrog till att begränsa den vanligaste av alla våra folksjukdomar.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag hoppas att vi skall kunna göra det här i samförstånd och samarbete, och med den ambition som herr Svanström utan tvivel är bärare av bör det finnas förutsättningar härför, men det vore kanske lämpligt att den ambitionen tog sig några påtagliga uttryck.

I statsverkspropositionen hemställdes om ett anslag på 100 000 kronor till upplysningsverksamheten kring tandrötebekämpandet. Tidigare har vi haft ett anslag till allmän hälsovårdsupplysning på 10 000 kronor. Här åstadkom vi alltså en höjning från praktiskt taget ingenting upp till 100 000 kronor, men herr Svanström tycker att det inte är mycket att hurra för. Nu har emellertid den enskilde riksdagsmannen möjlighet att i motion föreslå riksdagen att höja beloppet, men såvitt jag har kunnat finna har inte ens herr Svanströms namn stått under någon motion i den frågan.

Om inrättande av en särskild institution för forskning beträffande tandsjukdomarnas uppkomst, m. m.

Det hindrar inte att vi skall samarbeta och göra det bästa möjliga i den här saken. Låt oss se, på vilket sätt vi bäst kan använda de 100 000 kronorna. Bli det god effekt, kan vi gemensamt se till att öka det här anslaget.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Jag är tacksam för det sista som statsrådet sade, nämligen att vi kan räkna med positiva åtgärder i framtiden. Jag vidhåller emellertid vad jag sade i mitt förra anförande, att anslaget på 100 000 kronor inte är fullt tillfredsställande i jämförelse med de sakkunnigas förslag om 300 000 kronor.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 150, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1961/62, m. m., hänvisades propositionen, såvitt anginge det procenttal av grundbeloppet, varmed statlig inkomstskatt för vissa skattskyldiga föreslagits skola ingå i preliminär skatt, till bevillningsutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 160, med förslag till lag om ändrad lydelse av 39 § 3 mom. och 46 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 162, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om rätt till avdrag vid 1962 års taxering för avsättning till investeringsfonder för konjunkturutmjämning; samt

nr 164, angående godkännande av tilläggsavtal till avtalet den 24 december 1936 mellan Sverige och Frankrike för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande arvsskatt.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet dess anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet inkommit framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående en i samband med isländska alltingets 1000-årsjubileum av riksdagen överlämnad bokgåva till alltinget.

Föredrogs och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtanden nr 1—4, konstitutionsutskottets memorial nr 15, statsutskottets utlåtande nr 89, bevillningsutskottets betänkanden nr 27 och 48 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 29.

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets utlåtanden och memorial:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande för Sveriges del av vissa ändringar i konventionen angående upprättande av Europeiska frihandelssammanslutningen;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående en överenskommelse om en association mellan medlemsstaterna i Europeiska frihandelssammanslutningen och Republiken Finland, m. m.;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation jämte i ärendet väckta motioner; samt

nr 8, angående uppskov med behandling av visst ärende;

statsutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1961/62 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny organisation av

krigsmaktens högsta ledning jämte i ämnet väckta motioner;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt båttrafiken i Stockholms skärgård jämte i ämnet väckt motion;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till industriell verksamhet i Töre kommun jämte i ämnet väckta motioner;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1961/62 till investeringsbidrag jämte i ämnet väckta motioner;

nr 94 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avtal med Göteborgs stad berörande Göteborgs universitet;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1961/62 till studiehjälpsnämnden;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillägg till investeringsplanen för statens järnvägar;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av vissa avtal om överlåtelse av fastigheter m. m. inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsförfattningar, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 101, i anledning av väckta motioner om pension eller understöd åt vissa personer;

nr 102, i anledning av väckta motioner angående partiell tjänstledighet eller deltidstjänstgöring för folk- och småskollärare; samt

nr 103, i anledning av väckta motioner om tillgodoräknande såsom tjänstår

för uppflyttning i löneklass och för pension av viss tjänstgöring utomlands;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 18, i anledning av väckta motioner angående automobilskatten för lastbil;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Marocko för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande direkta skatter; samt

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tillverkning av sprit och vin, m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 25, angående regleringen för budgetåret 1961/62 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.; samt

nr 27, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående delvis ändrad befordringsgång för riksbankens vaktmästare;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av motioner angående avlösning av vissa servitut;

nr 23, i anledning av motioner angående värdebeständig placering av kyrkliga fonder; samt

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 30 juni 1947 (nr 288) om uppsikt å jordbruk;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda åtgärder för rationalisering av jordbruket och skogsbruket i Kopparbergs län, m. m. jämte i ämnet väckta motioner, m. m.;

nr 30, i anledning av väckt motion rörande vissa åtgärder i anledning av kronhjortens skadegörelse i Skåne; samt

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag för budgetåret 1961/62 till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket jämte i ämnet väckta motioner; ävensom

Interpellation ang. identitetsbrickor för barn

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av väckt motion om tillskapande av en ny svensk edition av bibeln; samt

nr 30, i anledning av väckt motion om utredning angående förvärv åt kronan av vissa markområden m. m.

Interpellation ang. identitetsbrickor för barn

Fru SVENSON (cp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Genom sin anslutning till Genèvekonventionen av den 12 augusti 1949 har vårt land utfäst sig att vidtaga åtgärder för att alla barn under tolv år skall kunna identifieras genom identitetsbrickor eller på annat sätt. I händelse av krig blir behovet av en sådan identifiering synnerligen stort. Erfarenheterna från andra världskriget har klart ådagalagt detta. Trots de förpliktelser som konventionen innebär har frågan om barns identifiering ännu inte fått en tillfredsställande lösning.

Under de tolv år som gått sedan konventionen antogs har omfattande provningar och utredningar genomförts. 1950 gjorde Rädde barnen en framställning till Kungl. Maj:t i ärendet. Påföljande år anmodade Kungl. Maj:t civilförsvarsstyrelsen att avge utlåtande i ärendet. På grund av pågående utredning rörande åtgärder för identifiering av civilbefolkningen i krig förklarade sig emellertid civilförsvarsstyrelsen förhindrad att ta upp den särskilda frågan om identifiering av barn.

Våren 1953 uppdrog Kungl. Maj:t åt civilförsvarsstyrelsen att vidtaga åtgärder för att underlätta allmänhetens anskaffande av identitetsbrickor för barn, företrädesvis under 6 år. Med anledning härav träffade civilförsvarsstyrelsen i juli 1955 avtal med ett företag angående tillverkning och tillhandahållande av identitetsbrickor. I september samma år påbörjades försäljningen av brickorna. Försäljningen genomfördes av Rädde barnen, Röda korset och Sveriges civil-

försvarsförbund och gavs stöd av bl. a. skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen. När de samverkande organisationernas aktion avslutades den 30 juni 1956 hade ca 1 000 000 brickor sålts. Civilförsvaret fortsatte försäljningen till den 30 juni 1957, då det förut nämnda avtalet utgick. Det bör uppmärksammas att denna försäljning och anskaffning av identitetsbrickor var helt frivillig.

Med anledning av i ärendet väckta motioner anhöll 1956 års riksdag om utredning av frågan om obligatorisk anskaffning av identitetsbrickor för vissa barn. Dåvarande chefen för inrikesdepartementet tillsatte en utredning i ärendet i oktober månad samma år. Utredningen avlämnade sitt betänkande den 15 juli 1959. I betänkandet förordades en obligatorisk anskaffning av identitetsbrickor för barn. Med hänvisning till rekommendationerna i 1949 års Genèvekonvention föreslogs att anskaffningen de båda första åren skulle omfatta barn upp till 12 års ålder.

Betänkandet har varit föremål för remissbehandling. Remissvaren har varit positiva till utredningens förslag. Den 30 december uppdrog Kungl. Maj:t åt statens organisationsnämnd att i samråd med statistiska centralbyrån och civilförsvarsstyrelsen komplettera utredningens arbete beträffande organisation m. m. I maj månad 1960 var detta arbete slutfört. Sedan dess har intet avhört i ärendet.

Det dröjsmål som sålunda uppstått måste beklagas. Åtgärder för identifiering bör ses som ett naturligt led i försvarsberedskapen och bör således ingå i de åtgärder, som vidtages i syfte att förbättra civilförsvaret. Inte minst viktigt är det att allmänheten blir förtrogen med identifieringsmetoderna. Självfallet innebär också 1949 års Genèvekonvention en särskild förpliktelse.

Med hänvisning till det anförda anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framställa följande frågor:

Vad är anledning till det dröjsmål som uppstått vid behandlingen av det

Interpellation ang. befälsordningen inom försvaret

år 1959 avgivna betänkandet angående identitetsbrickor för barn?

Avser statsrådet att framlägga proposition i ärendet och kan detta i så fall ske vid innevarande års höstriksdag?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Interpellation ang. befälsordningen inom försvaret

Ordet lämnades på begäran till herr LUNDSTRÖM (fp), som anförde:

Herr talman! Befälsordningen vid armén har under en lång följd av år varit föremål för utredning och överväganden i olika sammanhang. Riksdagen hade slutligen att vid 1960 års riksdag ta ståndpunkt i frågan, sedan proposition då framlagts (nr 109).

Departementschefens förslag grundade sig i allt väsentligt på de resultat till vilka 1954 års befälsutredning hade kommit. Genom avgivna remissutlåtanden hade utredningens förslag i sina huvuddrag tillstyrkt av de militära myndigheterna och vunnit anslutning från de olika personalorganisationernas sida. Statsmakternas principiella beslut i försvarsfrågan 1958 på grundval av ÖB:s utredningar 1954 och 1957 samt 1955 års försvarsberedning skulle tjäna som utgångspunkt för bedömandet av befälsuppgifterna inom freds- och krigsorganisationerna. Vidare biträdde departementschefen utredningens mening, att man vid befälsorganisationens utformning måste ta avgörande hänsyn till den militärtekniska utvecklingen, framför allt på vapenverkans, transportmedlens och teleteknikens områden.

I likhet med utredningen hade departementschefen funnit, att den aktiva befälspersonalen borde vara indelad i tre grupper, i huvudsak uppbyggda på nuvarande indelningsgrunder: en officerskår, en underofficerskår och en underbefälskår. Departementschefen kunde dock icke biträda förslaget att bibehålla beteckningen »underofficerare» för mel-

lanbefälsgruppen utan ansåg att exempelvis beteckningen »kompaniofficerare» eller »specialofficerare» borde övervägas. Beträffande den aktiva befälspersonalens uppgifter, rekrytering och utbildning, övergång mellan olika karriärer m. m. godtog departementschefen i allt väsentligt utredningens förslag.

I fråga om befälsstatens utformning vid ett normalinfanteriregemente förordade departementschefen vissa avvikelser bl. a. i fråga om antalet förvaltare i trupptjänst. Totalt för hela infanteriet erfordrades nya beställningar för sammanlagt 14 majorer, 32 kaptener, 64 förvaltare (i trupptjänst), 91 fanjunkare och 249 underbefäl, medan 17 löjtnanter och 159 sergeantbeställningar kunde indras. Befälsbehovet vid kavalleriet kunde i huvudsak tillgodoses inom befintlig personalstat, dock erfordrades sammanlagt 4 beställningar för förvaltare i trupptjänst.

Förändringarna i personalstaterna vid infanteriet och kavalleriet borde enligt departementschefen genomföras *snarast möjligt*. Emellertid hade departementschefen såsom framhölls i prop. 1960: 109 för avsikt att tillsätta en *särskild delegation* för genomräkning av befälsbehovet vid de truppslag inom armén för vilka befälsutredningen icke avgivit preciserade förslag. I avvaktan på resultat av delegationens arbete ansåg sig departementschefen sakna underlag för ställningstagande i fråga om personalstaterna vid arméns truppslag i övrigt.

Beträffande tillämpningen av utredningens förslag på försvarets befälsystem i dess helhet framhöll departementschefen bl. a.:

»Det förslag som här framlägges avser som nämnts arméns befäl. Det är dock givet att förhållandena vid armén icke kan ses isolerade från dem vid övriga försvarsgrenar. I yttranden över befälsutredningens betänkande har också förhållandena vid marinen och flygvapnet aktualiserats. Chefen för marinen har sålunda anförut att genomförandet av en ny befälsordning vid armén synes nödvändiggör att de aktiva befälskategoriernas ansvarsförhållanden

Interpellation ang. befälsordningen inom försvaret

och löneställning m. m. även vid andra delar av krigsmakten i princip bringas i överensstämmelse härmed. Enligt marinchefens uppfattning kan en för armén särpräglad befälsordning inte införas utan allvarliga problem för förhållandena vid marinen. Chefen för flygvapnet har givit uttryck åt motsvarande synpunkter. Överbefälhavaren har erinrat om att utredningens förslag endast avsett armén, främst infanteriet, men framhållit att den principiella utformningen av arméns befälsordning dock kommer att få stor betydelse, i vissa fall vara direkt tillämpbar vid utformningen av befälsordningen även för marinen och flygvapnet. Överbefälhavaren anser det önskvärt att befälsordningen inom försvarsgrenarna ges en så överensstämmande utformning som möjligt.»

Departementschefen delade de av överbefälhavaren och cheferna för marinen och flygvapnet anförda synpunkterna. Enligt hans mening var det både önskvärt och nödvändigt att befälssystemet inom de olika delarna av försvarsmakten bringades till så stor överensstämmelse som möjligt, inte minst med hänsyn till vikten av att åstadkomma en effektiv integration inom ramen av ett totalt försvar mellan de olika delarna av försvarsmakten.

Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts prop. 1960: 109 enligt statsutskottets utlåtande 1960: 113. I försvarets personalstatsprop. (1960: 110) framlade departementschefen de förslag till förändringar i personalstaterna för infanteriet (utom pansarinfanteriet) och kavalleriet, som beaktades av beslutet.

Den i prop. 1960: 109 omtalade delegationen tillsattes i juni 1960. Den har hittills icke redovisat några resultat av sitt arbete. Underlag för genomförande av den av 1960 års riksdag beslutade befälsreformen inom arméns övriga truppslag saknas därför allttjämt.

Genom riksdagens beslut togs ett betydande steg mot en lösning av de befälsorganisatoriska problem, som alltsedan andra världskrigets slut gjort sig gällande inom krigsmakten och menligt påverkat stämningarna inom försvarets be-

fälskårer. Men beslutet har som nämnts hittills bringats i tillämpning endast för infanteriets (utom pansarinfanteriets) och kavalleriets vidkommande. Personalstaterna vid övriga truppslag inom armén kan i avvaktan på pågående genomräkning av befälsbehovet m. m. icke påverkas av reformen. Några uppgifter om i vilken takt underlag för ett ställningstagande i ämnet kan frambringas föreligger icke. Det förefaller angeläget, att reformen snarast möjligt genomföres inom hela armén. Men även reformens totala genomförande inom försvaret i dess helhet behöver påskyndas. Fortsatt långvarigt dröjsmål innan försvarets befälssystem bringas till enhetlighet och stadga kan vara ägnat att vidmakthålla onödig irritation inom försvarets befälskårer men kan också försvåra den samordning på olika områden, som f. n. präglar handläggningen av försvarsorganisatoriska frågor i övrigt. Det är till allvarlig skada för utbildningen av värnpliktiga inom försvaret om det framgent skall förekomma att befäl med samma utbildning, tjänstgöringstid och befattningar har olika beförings- och löneförhöjningar, beroende på vilket truppslag vederbörande tillhör. Tendensen till flykt från specialförbanden (främst uoff) kan få allvarliga konsekvenser i utbildningshänseende. Det synes därför vara angeläget att förenämnt delegationsarbete påskyndas samt att takten för befälsreformens genomförande på något sätt preciseras.

Under hänvisning till vad i det föregående anförts, får jag hemställa om första kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet rikta följande frågor:

När beräknar statsrådet att underlag för ställningstagande till de personalorganisatoriska konsekvenserna inom arméns olika truppslag av riksdagens principbeslut 1960 skall föreligga?

På vilket sätt är statsrådet beredd medverka till att befälssystemet vid armén i dess helhet men även inom försvaret i övrigt snarast ges en enhetlig och ändamålsenlig utformning i överensstämmelse med riksdagens principbeslut?

Interpellation ang. befälsordningen inom försvaret

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 663, av herr *Andersson, Torsten, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 142, angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.;

nr 664, av herr *Sundin*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 155, angående lönegradsplaceringen för vissa polismanstjänster m. m.;

nr 665, av herr *Birke* och herr *Ohlsson, Ebbe*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 159, angående kapitaltillskott till Scandinavian Airlines System (SAS), m. m.;

nr 666, av herr *Hanson, Per-Olof*, och herr *Hilding*, i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition nr 159, angående kapitaltillskott till Scandinavian Airlines System (SAS), m. m.;

nr 667, av herr *Sundin*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 159, angående kapitaltillskott till Scandinavian Airlines System (SAS), m. m.; och

nr 668, av herr *Jacobsson, Gösta*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 157, med förslag till kungörelse med särskilda bestämmelser om utförelse av obeskattade varor i fartygstrafiken över Öresund.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.37.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 10 maj

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 4 innevarande månad.

Upplästes tre till kammaren inkomna protokoll, så lydande:

År 1961 den 10 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1961—1964 efter herrar A. L. Rubbestad och G. N. Kollberg, vilka voro i tur att avgå, jämte två suppleanter; och befunnos efter valets slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1961—1964:

herr Kollberg, Gustaf Napoleon,
ledamot av andra
kammaren med 46 röster,
herr Bengtson, Torsten Stanley,
ledamot av första
kammaren, » 44 » ,
suppleant för herr Kollberg, G. N.:

Herr Wedén, Sven Mauritz,
ledamot av andra
kammaren, med 46 röster;
suppleant för herr Bengtson, T. S.:

Herr Hansson, Nils Gunnar,
ledamot av andra
kammaren, med 45 röster.

År 1961 den 10 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret för valperioden 1961—1964 efter herrar R. G. Renlund, E. R. Hagberg och A. P. Pettersson, vilka voro i tur att avgå, jämte tre suppleanter; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

ordförande

för valperioden 1961—1964:

herr Renlund, Rolf Gösta,
generaldirektör, med 47 röster;

fullmäktige

för valperioden 1961—1964:

Herr Hagberg, Erik Rudolf,
ledamot av första
kammaren, med 44 röster,
herr Johansson, Nils Ivar,
andre vice talman i
första kammaren, .. » 44 » ;

Suppleant för herr Renlund, R. G.:

herr Adamsson, Erik Selmer
Johan,
ledamot av andra
kammaren, med 46 röster;
suppleant för herr Hagberg, E. R.,
herr Birke, Gustaf Emanuel,
ledamot av första
kammaren, med 44 röster;

suppleant för herr Johansson, N. I.:

herr Eliasson, Lars Magnus,
ledamot av andra
kammaren, med 44 röster.

År 1961 den 10 maj sammanträdde de valmän, som av kamrarna fått i uppdrag att utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, för anställande av föreskrivet val av två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket jämte två suppleanter för dem för tiden från valet, till dess nytt val under år 1965 försiggått; och utsågos därvid till

ledamöter:

fröken Mattson, Lisa,
ledamot av första
kammaren, med 44 röster,
Herr Munktell, Axel Henrik,
ledamot av andra
kammaren, med 44 röster;

suppleant för fröken Mattson, L.:

fru Segerstedt Wiberg, Ingrid,
ledamot av första
kammaren, med 44 röster;

suppleant för herr Munktell, A. H.:

herr Gustafsson, Gustaf Einar,
ledamot av andra
kammaren, med 44 röster.

På framställning av herr talmannen beslöts att de upplästa protokollen skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kanslideputerade genom utdrag av protokollet skulle underrättas om dessa val samt anmodas låta upp-sätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelser till Konungen med anmälan om de förrättade valen.

Justerades protokollsutdrag.

Föredrogs och hänvisades

motionerna nr 663—667 till statsutskottet och

motionen nr 668 till bevillningsutskottet.

Föredrogs och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtanden nr 5—7 och memorial nr 8, statsutskottets utlåtanden nr 8 och 90—103, bevillningsutskottets betänkanden nr 18, 44 och 54, bankoutskottets utlåtanden nr 25 och 27, tredje lagutskottets utlåtanden nr 22, 23 och 25, jordbruksutskottets utlåtanden nr 28, 30 och 31 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 28 och 30.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående godkännande av konventionen angående Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), m. m.;

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 juli 1947 (nr 511) om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer, m. m.;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående Sveriges anslutning till en konvention för upprättande av en europeisk organisation för astronomisk forskning rörande södra stjärnhimlen; samt

nr 4, i anledning dels av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1960 och 1961 vid dess tolfte ordinarie möte fattade beslut, dels av motioner väckta i anslutning till sagda proposition.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 15, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Till konstitutionsutskottet hade på därom hos vederbörande gjord framställning blivit överlämnade de under tiden från och med den 11 januari 1960 till och med den 9 januari 1961 i statsrådet förda protokoll.

Därjämte hade på därom särskilt gjorda framställningar till utskottet överlämnats utdrag av följande i statsrådet förda protokoll, nämligen:

över kommunikationsärenden den 20 januari, den 17 februari samt den 3 och den 10 mars 1961, i vad de avsåge ärendena nr 10—23 respektive nr 4, nr 6 och nr 11—14 angående ansökningar om tillstånd till innehav av vissa uppdrag; samt

över handelsärenden den 13 januari 1961 angående ytterligare medelsanvisning till ombyggnad och reparation av operahuset och den 17 februari 1961 angående godkännande av visst förlikningsavtal.

Utskottets föreliggande memorial upp-tog fyra särskilda, med A, B, C a och C b betecknade avdelningar, av vilka B och C a voro indelade i vissa nedan närmare angivna punkter.

På framställning av herr talmannen beslöts att memorialet skulle företagas till avgörande avdelningsvis och i förekommande fall punktvis.

Ang. beviljande av exportlicenser för krigsmateriel

I *avdelningen A* hade utskottet anmält, att vid den granskning av nyss omnämnda protokoll och övriga handlingar, som i överensstämmelse med grundlagens föreskrift av utskottet företagits, utskottet ej funnit anledning att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

Vid föredragning av *avdelningen A* lades memorialet i denna del till handlingarna.

I *avdelningen B* hade utskottet anmält, att granskningen vidare ej givit utskottet anledning att framställa någon anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot ledamot av statsrådet.

Härutinnan hade dock skiljaktiga meningar, som utskottet ansett sig böra för riksdagen redovisa, förekommit vid bedömningen av vissa i tre särskilda, med I—III betecknade punkter närmare angivna spörsmål.

Efter föredragning av *avdelningen B* lades memorialet i denna del till handlingarna.

I *avdelningen C a* hade utskottet anført, att det vid granskningen uppmärksammat vissa förhållanden av beskaffenhet att föranleda fyra särskilda under *avdelningen*, i med I—IV betecknade punkter, intagna uttalanden av utskottet utan åberopande av § 107 regeringsformen.

Vid punktvis skedd föredragning av *avdelningen C a* lades till en början punkterna I—III till handlingarna.

*Punkten IV***Ang. beviljande av exportlicenser för krigsmateriel**

I denna punkt hade utskottet funnit sig böra för riksdagen tillkännagiva viss uppfattning angående beviljande av exportlicenser för krigsmateriel.

I denna fråga anförde nu

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! På denna punkt behandlar utskottet frågan om utförsel ur ri-

ket av krigsmateriel. Ett enigt utskott har gjort ett uttalande beträffande utfärdandet av licenser för vapenexport. Jag vill endast knyta några reflexioner till det uttalandet.

Som alla minns — och vilket även aktualiserades genom en interpellation denna vår i andra kammaren — tvingades i slutet av december ett libanesiskt flygplan av de franska myndigheterna att gå ned i Oran i Algeriet. Flygplanet innehöll vapenlast av svenskt ursprung. Enligt uppgift var lasten avsedd för en inköpare i Argentina. I Frankrike kom i pressen mycket snart fram tvekel på riktigheten av dessa uppgifter. Enligt den franska pressen togs en man i polisförhör. Han släpptes efter kort tid, emedan han endast ansågs vara förmedlare av affären, men den franska pressen lät samtidigt förstå att den ansåg påståendena riktiga att vapnen inte var avsedda för Argentina utan för FLN i Algeriet.

I en kommuniké från handelsdepartementet har förklarats att man inte anser det styrkt att godsets destination varit annan än den som uppgivits. Detta till trots visar det inträffade, att om licens skall ges måste detta ske under förvisning om att vapnen har en godkänd köpare och inte sändes ut ur landet utan att betryggande garantier erhållits för att den köpare, som finns på papperet, också är emottagaren. Självfallet innebär det också att man bör förvissa sig om existensen av en köpare, som samtidigt ur alla synpunkter kan godtas. Vidare måste man ha garantier för att den svenske säljaren är sådan, att inga misstankar kan yppas om dennes lämplighet för dessa känsliga affärer. Det finns ju, som tidigare i år påpekats av allmänna beredningsutskottet, för övrigt regler efter vilka tillstånd kan ges, men reglerna blir onekligen värdelösa om tillämpningen sker utan ingående kontroll.

I sitt interpellationssvar den 17 februari framhöll handelsministern i andra kammaren, att från svensk sida inte givits licens på länge bl. a. för export av krigsmateriel till Mellersta Östern och

Ang. resning i tryckfrihetsmål mot redaktören A. Sastamoinen

Mellanamerika. Detta är givetvis tillfredsställande, men det krävs mer än så för att uppfylla statsministerns ord av 1956 om att licenser inte skall beviljas för vapenexport till stater invecklade i akuta konflikter, där inbördeskrig råder eller där det internationella eller interna läget är hotande.

Man behöver bara tänka på läget i en del afrikanska stater för att förstå hur riskabelt det skulle vara med exempelvis export av jaktgevär dit. Vill man peka på andra oroliga områden i världen, faller Asien i ögonen. Där finns många stater tillhörande de s. k. utvecklingsländerna vilka gjort stora framsteg bl. a. tack vare hjälpen från skilda FN-organ men där det politiska läget likväl är ytterst instabilt. Det skulle vara i strid med statsministerns ord och i strid med den önskan som kommer till uttryck i Sverige hjälper-aktionen om vi sände vapen till något av dessa utvecklingsländer och därigenom äventyrade de fredliga framstegen inom denna grupp av stater.

Jag har, herr talman, tillåtit mig att göra dessa reflexioner för att understryka vikten av att vi inte genom oaktsamhet vållar skada till men för utvecklingsländerna, för vårt förhållande till dem och våra förbindelser med andra stater.

Efter härmed slutad överläggning lades förevarande punkt till handlingarna.

Beträffande uttalanden utan åberopande av § 107 regeringsformen hade skiljaktighet, som utskottet ansett sig böra för riksdagen redovisa, förekommit i ett under *avdelningen C b* närmare angivet ärende.

Efter föredragning av avdelningen *C b* lades densamma till handlingarna.

Vid memorialet funnos fogade fyra reservationer, av vilka tre avsågo avdelningen *B* i utskottets memorial och en avdelningen *C b*.

Herr talmannen yttrade, att enär åtskilliga av kammarens ledamöter begärt ordet i fråga om de vid memorialet fogade reservationerna, han ville framhål-

la som ett önskemål, att de anföranden, som komme att hållas angående reservationerna, anknötes till dessa gruppvis, så att varje reservation diskuterades särskilt för sig och, sedan den slutbehandlats, icke vidare återupptoges i den fortsatta debatten.

Ang. resning i tryckfrihetsmål mot redaktören A. Sastamoinen

Enligt en beträffande avdelningen *B*, punkten *I*, avgiven reservation hade herr *von Friesen* jämte herrar *Sveningsson*, *Källqvist*, *Hilding*, *Magnusson* i *Tumhult*, *Hammar* och *Braconier* inom utskottet yrkat anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet *Kling*, för det yttrande i ärende om resning i tryckfrihetsmål mot redaktören *Armas Sastamoinen* ej infordrats från justitiiekanslern i dennes egenskap av allmän åklagare i tryckfrihetsmål.

Härom anförde nu

Herr **HILDING** (fp):

Herr talman! Att frågan om resning i det som jag förutsätter allmänt bekanta målet mellan dåvarande rådmannen *Lundquist* och redaktören *Armas Sastamoinen* kommit att behandlas av Kungl. Maj:t med justitieministern som föredragande hänger samman med att departementschefen år 1957 mottog en skrivelse från föreningen *Liberal ungdom* i Göteborg. I denna hemställdes om åtgärder för att få till stånd resning i målet. Framställningen kan ses som ett uttryck för en ganska utbredd uppfattning att den fällande domen över *Sastamoinen* inte längre kunde betraktas som rättvis och rättfärdig sedan *Lundquist* dömts för bl. a. grovt bedrägeri och grov förskingring.

Handläggningen av detta ärende i departementet drog ut på tiden, därför att man där innan man tog slutlig ställning ville avvakta domstolarnas prövning av ett åtal mot *Lundquist* som gällde vissa förhållanden i den bekanta *Unmansaffären*. Det var denna livligt om-

Ang. vissa statssekreterares m. fl. uppdrag såsom styrelsemedlemmar i hel- och halvstatliga företag inom departementets verksamhetsområde

diskuterade affär som artiklarna i Sastamoinens tidning hade berört på ett sätt som enligt de dömande instanserna innebar missbruk av tryckfriheten, smädelse och ärekränkning gentemot Lundquist och som medförde den fällande domen. Denna innebar fängelse i två månader och ett skadestånd på 5 000 kronor som Sastamoinen skulle betala till Lundquist.

Genom slutlig dom i början av förra året frikändes Lundquist från åtalet i Unmansaffären, och därefter tog justitieministern ställning till skrivelsen från Liberal ungdom. Så småningom fick föreningen veta att dess framstöt inte medfört någon åtgärd.

Det som föranlett ett antal utskottsledamöter att framställa yrkande om anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Kling, är den omständigheten att denna fråga om resning tagits upp till realbehandling i departementet och avgjorts av Kungl. Maj:t utan att justitiekanslerns yttrande inhämtats. Med den ställning som justitiekanslern intar, inte bara som Kungl. Maj:ts juridiske expert i allmänhet utan också som åklagare i tryckfrihetsmål med behörighet för honom att under vissa omständigheter ansöka om resning, är det en påfallande brist i beredningen att justitiekanslern lämnats helt utanför detta ärendet. Det skulle, herr talman, onekligen ha varit av stort intresse om ett utlåtande av justitiekanslern hade presenterats i denna fråga.

Herr **ELMGREN** (s):

Herr talman! Skälet till att utskottsmajoriteten har avslagit detta anmärkningsyrkande är huvudsakligen att utskottsmajoriteten anslutit sig till ett uttalande som förutvarande justitieministern Zetterberg gjorde 1954, då han i ett helt annat sammanhang besvarade en interpellation angående resning. Det gällde då Högbroforsen.

Det svar som dåvarande justitieminister Zetterberg lämnade var av den in-

nebörden att den dömde har möjlighet att själv begära resning och att även riksåklagaren i sin egenskap av allmän åklagare vid högsta domstolen kan söka resning till den dömdes förmån. Justitieminister Zetterberg menade således att regeringen inte skall lägga sig i dessa saker som de vanliga rättsinstanserna skall sköta i vederbörlig ordning. Den uppfattningen delas av utskottsmajoriteten. En remiss till justitiekanslern, som reservanternas talar om, kunde ha inneburit en vink om att någonting borde göras, och det strider mot den principiella uppfattning som justitieminister Zetterberg hade gjort sig till tolk för och som delas av utskottsmajoriteten.

Ang. vissa statssekreterares m. fl. uppdrag såsom styrelsemedlemmar i hel- och halvstatliga företag inom departementets verksamhetsområde

Enligt en rörande avdelningen B, punkten II, avgiven reservation hade herr *von Friesen* jämte herrar *Sveningsson*, *Hedblom*, *Magnusson* i Tumhult, *Hammar* och *Braconier* inom utskottet yrkat anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot vederbörande statsråd för det vissa statssekreterare och andra av de högsta departementstjänstemännen, vilka intoge en särställning som departementschefens närmaste medarbetare, innehade uppdrag såsom styrelsemedlemmar i hel- och halvstatliga företag inom departementets verksamhetsområde.

Herr **HEDBLOM** (fp):

Herr talman! Under denna punkt i dechargememorialet har konstitutionsutskottet tagit upp till behandling frågan om vissa statssekreterares och andra höga departementstjänstemäns uppdrag i olika organ som tillhör departementets verksamhetsområde. Utskottet har vid flera tillfällen funnit anledning att i sina dechargememorial påtala bl. a. statsråds, statssekreterares, landshövdingars och verksamhetschefers engagemang vid sidan

Ang. vissa statssekreterares m. fl. uppdrag såsom styrelsemedlemmar i hel- och halvstatliga företag inom departementets verksamhetsområde

av tjänsten. Detta har, som utskottet framhåller, skett med hänsyn till vikten av att förtroendet för myndigheter icke rubbas därigenom att omständigheter föreligger som kan orsaka uppkomsten av, låt vara ogrundade, misstankar om bristande objektivitet.

Som exempel på nu aktuella fall av engagemang från vissa statssekreterare i hel- och halvstatliga bolag må nämnas att statssekreteraren i finansdepartementet är ledamot av styrelsen för LKAB, att statssekreteraren i kommunikationsdepartementet är ledamot av styrelsen för AB Aerotransport och därmed styrelseledamot även i SAS samt att statssekreteraren i försvarsdepartementet är suppleant i styrelsen för Karlskronavarvet AB. Sistnämnda fall har icke diskuterats under konstitutionsutskottets behandling av förevarande punkt utan har kommit till vår kännedom först senare. I detta fall tillkommer att en statssekreteraren underordnad tjänsteman i försvarsdepartementet fungerar som revisor, ett arrangemang som måste karakteriseras som synnerligen olämpligt.

Konstitutionsutskottet har, som nämnts, tidigare påtalat liknande fall. Ett av dessa — det som mest torde likna årets fall — kan vara av intresse att redovisa. Så riktade utskottet 1926 anmärkning mot dåvarande socialministern, enär dennes statssekreterare förordnats att vara arbetsrådets ordförande och chef samtidigt som han innehade sin departementstjänst. Då vissa av de av arbetsrådet handlagda ärendena kunde bli föremål för Kungl. Maj:ts prövning förutsatte detta att de båda instanserna var fullt oberoende av varandra. När samma person deltog i ärendenas behandling både i arbetsrådet och i socialdepartementet kunde man enligt konstitutionsutskottets dechargememorial 1926 icke hävda, att de båda instanserna var oberoende av varandra.

Uppkomsten av s. k. tvåinstansjäv eller instansfusion har även påtalats under en annan punkt i årets dechargememorial, som jag, herr talman, givetvis

icke skall behandla nu i annan mån än att jag vill påpeka att parallella företeelser, synes det mig, här behandlats olika. Skäl anföres härför, men dessa är enligt min mening inte bärande. Här gäller det förordnande av chefen för socialstyrelsens barnavårdsbyrå, tillika generaldirektörens ställföreträdare, som ordförande i styrelserna för två ungdomsvårdsskolor och ledamot i en skolstyrelse. Utskottet har i denna punkt enats om ett s. k. tillkännagivande med den innebörden att utskottet uttalar principiella betänkligheter mot en ordning som över huvud kan ge upphov till misstanken om att behandlingen av ärenden i olika instanser kan röna inflytande av en och samma person.

I den punkt som vi nu behandlar har utskottets majoritet inte velat gå med någon reaktion trots att likartade förhållanden här påtalas som i nyssnämnda punkt. Man påpekar att frågan om de statliga företagsformerna efter verkställd utredning och remissbehandling är föremål för bearbetning inom finansdepartementet och menar att författningsutredningen i sitt slutbetänkande inte lär kunna undgå att ta ställning till frågan om statssekreterarnas konstitutionella ställning i framtiden. Utskottsmajoriteten hävdar också att vid meddelandet av de ovannämnda förordnandena en tidigare praxis tycks ha följts. Man avslår därför anmärkningsyrkandet jämlikt § 107.

Vi reservanter understryker att vi anser det betänkligt att statssekreterare eller andra högre departementstjänstemän på grund av sin särskilda ställning inom departementet kommer att medverka vid eller i varje fall utöva inflytande på prövningen av samma ärende som de som styrelsemedlemmar i hel- och halvstatliga företag tagit ställning till. Oavsett den praxis som kan ha utbildat sig på området har vi inte kunnat undgå att ställa anmärkningsyrkande. En annan ordning måste nämligen enligt vår uppfattning tillskapas. Det framhålles till slut i reservationen att det är angeläget att spørsmålet beaktas

Ang. vissa statssekreterares m. fl. uppdrag såsom styrelsemedlemmar i hel- och halvstatliga företag inom departementets verksamhetsområde

av författningsutredningen, och då det gäller att ta ställning till frågan om de statliga företagsformerna.

Jag vill slutligen framhålla att det inte kan vara rimligt att konstitutionsutskottet underlåter att uttala sin mening i principiellt viktiga frågor av det slag vi nu behandlar av den anledningen att en utrednings förslag är under behandling. I en fråga av den här arten, i vilken konstitutionsutskottet flera gånger tidigare uttalat en klar mening, är det tvärtom enligt min mening konstitutionsutskottets plikt att ge sin mening till kända som vägledning vid den fortsatta behandlingen av utredningens förslag.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Jag kunde ha nöjt mig med att instämma i de uttalanden som herr Hedblom här har gjort, men då mitt namn finns med under reservationen kanske det kan tillåtas mig att säga några ord.

En uppfattning som jag skulle tro hyllas av alla riksdagens ledamöter oberoende av partitillhörighet är att antingen det gäller ärenden som handläggs vid domstol eller ärenden som handläggs i administrativ ordning skall handläggningen vara objektiv och ur rätts-säkerhetssynpunkt riktig.

Vid våra domstolar gäller noggranna jävsbestämmelser, till vilka hänvisas och som används som mönster även i den administrativa förvaltningen. Samma är förhållandet i kommunernas förvaltning. I kommunallagen är intagna vissa jävsregler, som jag också tror i allmänhet tillämpas. När det gäller så höga befattningshavare som statssekreterarna, statsrådets närmaste medhjälpare, råder vad jävet beträffar en inte fullt tillfredsställande ordning. Vad angår statsråden själva är deras behörighet att utanför kanslihuset ha uppdrag reglerad i § 34 regeringsformen, och den ordningen tror jag också respekteras mycket noggrant.

Man måste då tycka att den ordning som gäller för statsråden och de prin-

ciper som är gällande i andra allmänna sammanhang, nämligen att samma person inte bör handlägga samma ärende i både underordnad och överordnad instans, också borde tillämpas för statsrådets närmaste medhjälpare, d. v. s. statssekreterarna.

Den anmärkning som av reservanterna göres under denna punkt har, som herr Hedblom nämnde, tidigare framförts vid ett flertal tillfällen. Man måste vara förvånad över att inte samma regler som gäller i många andra sammanhang kan gälla genomgående för hela statsförvaltningen. Vi har detta exempel att statssekreteraren i kommunikationsdepartementet är statens representant i det stora flygbolaget SAS:s styrelse och samtidigt sitter i departementet och handlägger detta bolags angelägenheter, vilket ju varit särskilt aktuellt under det senaste halvåret. Även om det kan vara praktiskt och bra att på så nära håll som möjligt få komma i kontakt med problemen, måste det vid många tillfällen bli en otrevlig dubbelställning. Det blir situationer där jävsbestämmelser i andra sammanhang skulle ha trätt in.

Såsom herr Hedblom här tidigare nägot har berört finns i det närmast följande ärendet i avdelning C, som jag hoppas att det är tillåtet att något beröra, ett uttalande av utskottet om vissa förhållanden vid ungdomsvårdsskolorna i förhållande till socialstyrelsen. Utan åberopande av § 107 i regeringsformen gör utskottet ett mycket strängare uttalande än om statssekreterarna. Efter att ha talat om vad som talar för den nuvarande ordningen säger utskottet på följande sätt: »Även om utskottet har förståelse för dylika synpunkter, vill utskottet likväl uttala principiella betänkligheter mot en ordning, som över huvud taget kan ge upphov till misstankar om att behandlingen av ärenden i olika instanser kan röna inflytande av en och samma person. Den omständigheten att vederbörande i förekommande fall givetvis anmäler jäv undanröjer icke de principiella betänkligheterna.»

Ang. vissa statssekreterares m. fl. uppdrag såsom styrelsemedlemmar i hel- och halvstatliga företag inom departementets verksamhetsområde

Detta är ett rätt strängt uttalande, och man får den uppfattningen att utskottet vill ha en undantagsbestämmelse som gäller endast för statssekreterarna. Utskottet motiverar sin hållning härutinnan med att departementscheferna genom vederbörande statssekreterare måste kunna följa verksamheten vid ifrågasvarande företag. Den motiveringen är svår att godta, och det borde finnas andra möjligheter för departementscheferna att skaffa sig erforderliga informationer. Skälet här kanske snarare är att man vill att makten att besluta skall vara så koncentrerad som möjligt.

Som ett andra skäl för sin hållning anför utskottsmajoriteten, att vi haft en utredning om de statliga företagsformer och att ett förslag till riksdagen med anledning härav inte torde dröja så länge. Även författningsutredningen måste, anser man, till övervägande ta upp frågan om statssekreterarnas konstitutionella ställning. Jag har alltid utgått ifrån att dechargegranskningen gäller den tid som varit, men utskottets uttalande här siktar ju på framtiden.

Den senaste händelsen av det slag, som här påtalats och som också den föregående ärade talaren berörde gäller utnämningen av en underordnad tjänsteman i kanslihuset till revisor för sin chef i dennes egenskap av styrelseledamot i Karlskronavarvet. Denna utnämning av styrelseledamot respektive revisor i Karlskronavarvet har väckt stor uppmärksamhet och strider mer än något annat mot de principer som vanligen brukar tillämpas. I detta fall är det alldeles särskilt befogat med en anmärkning, men den saken återkommer säkert nästa år.

Jag anser således, herr talman, att det förekommit en olämplig och oriktig ordning då statssekreterare belönats med uppdrag av det slag som här påtalats, och av den anledningen har jag anslutit mig till reservationen.

Herr **ELMGREN** (s):

Herr talman! Som herr Staffan Hedblom påpekade är det en gammal praxis

att statssekreterare placeras som styrelseledamöter i statliga och halvstatliga företag. I ett av de fall som här påtalats har dessutom framstående ledamöter av både denna kammare och medkammaren ställt sig bakom propån att vederbörande statssekreterare skulle utses till befattningen i fråga. Utskottsmajoriteten anser att vi här bör gå försiktigt fram och skynda långsamt inte bara med hänsyn till att det här är fråga om en gammal praxis utan även med tanke på att det pågår en utredning om statssekreterarnas ställning. Därtill kommer att om den statliga verksamheten skall kunna drivas fullt effektivt måste det finnas möjligheter för en departementschef att följa verksamheten inom de större hel- eller halvstatliga företagen, och detta vilket departement de än sorterar under och vilken regering som än sitter. Jag anser därför att vi här bör gå försiktigt fram, och av den anledningen har jag inte kunnat biträda anmärkningsyrkandet.

Herr **ANDERSSON, TORSTEN**, (cp):

Herr talman! Jag har inte anslutit mig till någon reservation på denna punkt eftersom jag accepterat den argumentering som utskottsmajoriteten anför. Därtill kommer att det fall som utskottet till en början behandlade är så illa valt att, som utskottets ordförande också påpekat, framstående politiker både i denna kammare och i medkammaren på förhand sanktionerat valet av vederbörande statssekreterare till den omdiskuterade posten. Utskottet konstaterar också att denna sak måste tas upp från andra utgångspunkter, vilket jag anser vara riktigt.

Eftersom det nämnts ytterligare ett fall som rör försvarsdepartementet och som inte var bekant vid utskottsbehandlingen vill jag, herr talman, bara konstatera att det förhållandet att en statssekreterare får en suppleantplats i ett statligt företag är en sak för sig. Den oständigheten att en statssekreteraren underställd tjänsteman i departementet ut-

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

ses till revisor i samma statliga företag är en annan och mycket allvarligare sak. Det har förljudits att tjänstemannen i fråga senare avträtt från sin befattning som revisor. Det ändrar inte det principiellt anmärkningsvärda i denna sak. Om detta fall hade varit känt när utskottet behandlade detta ärende, hade jag intagit en annan hållning i varje fall beträffande revisorsutnämningen. Den saken faller emellertid under innevarande granskningsperiod, varför vi får återkomma till det ärendet nästa år.

Herr HEDBLOM (fp):

Herr talman! Det är två punkter i herr Elmgrens inlägg som jag skulle vilja kommentera.

Han framhöll — liksom herr Andersson i Brämhult — det förhållandet att framstående ledamöter av riksdagsgrupperna, partiledare, hade sanktionerat att statssekreteraren inträtt i styrelsen för SAS. Till det vill jag säga att jag inte tycker att konstitutionsutskottets befattning med frågan skall influeras av om framstående riksdagsmän sanktionerat detta. Vår granskning av sakens konstitutionella sida bör väl ske oberoende härav.

Sedan nämnde herr Elmgren att en anledning till att statssekreterare borde placeras i hel- eller halvstatliga bolagsstyrelser vore att verksamheten på det sättet kunde effektivt följas. Men det bör väl kunna ske utan att så höga departementstjänstemän placeras i dessa styrelser. Det bör finnas andra vägar för departementscheferna att följa bolagens utveckling.

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

Enligt en angående avdelningen B, punkten III, avgiven reservation hade herr *Sveningsson*, med instämmande av herr *Ollén*, fru *Segerstedt Wiberg* samt herrar *Hedblom*, *von Friesen*, *Magnusson* i Tumbult, *Hammar* och *Braconier*, inom utskottet yrkat anmärkning jäm-

likt § 107 regeringsformen mot chefen för handelsdepartementet, statsrådet Lange, med anledning av handläggningen av ärende angående ombyggnaden av operahuset i Stockholm.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Operabygget har blivit mycket uppmärksammat. Allmänheten och tidningspressen har visat stort intresse för att få klarhet i vad som varit orsaken till att kostnaderna för detta restaurangbygge kunde stiga så orimligt mycket, från 2,9 till mer än 12 miljoner kronor — vad sluträkningen blir får väl framtiden utvisa. Med tillfredsställelse ser vi att chefen för handelsdepartementet, statsrådet Lange, är närvarande i dag, så att kanske mera ljus kan spridas över hithörande förhållanden.

Många har framställt frågan vart pengarna har tagit vägen, och det finns verkligen anledning att framställa den. Utan att ha inspekterat operabygget måste man ju tycka att det ändå inte varit så stora utrymmen ombyggnaden avsett. Riksdagen har också vid behandlingen av anslagsfrågan beställt en specificerad redogörelse i nästa års statsverksproposition för det ekonomiska utfallet av detta byggnadsföretag. Det avsnittet blir nog ingen nöjesläsning, men det blir säkert en rätt intressant lektyr ändå.

När nu tiden har kommit även för konstitutionsutskottet att ta upp frågan om de höjda kostnaderna vid operabygget till granskning, så måste man konstatera att även om det är konstitutionsutskottets uppgift att granska i vad mån vederbörande statsråd — handelsministern statsrådet Lange — har något konstitutionellt ansvar i denna fråga har utskottsmajoriteten inte visat något intresse för att klarlägga den saken.

Ärendet är utförligt redovisat om man även tar med den i utskottsmemoriet tryckta bilagan i form av ett PM. Jag har ingen kritik att anföra mot att ärendet blivit så grundligt redovisat av konstitutionsutskottet, visst inte, men jag kan inte komma ifrån den tanken att man genom att redovisa så mycket av det utredningsmaterial som redan före-

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

ligger kanske har avsett att leda bort uppmärksamheten från statsrådets ansvar och i stället rikta uppmärksamheten då det gäller ansvaret för inträffade otrevliga händelser åt annat håll.

En sak skall vi komma ihåg och ha klar för oss, nämligen att generaldirektör Ödeens uppgift i den utredning han verkställt och redovisat inte var att pröva ansvarsfrågan för någon. Det tillkommer andra instanser att pröva den saken.

Om man bortser från ett par rader i slutet av utskottets yttrande där det talas om vilka förhållanden som blottats inom statsförvaltningen, så finns i utskottets uttalande inget spår av kritik mot statsrådet och chefen för handelsdepartementet. Men detta är en erfarenhet som vi har gjort många gånger förr. Den socialdemokratiska majoriteten i riksdagen anser att ett socialdemokratiskt statsråd aldrig gör fel, och gör han inte fel så har han inte något ansvar som kan påtalas. Ja, om man inte vore så van vid detta resonemang när konstitutionsutskottet behandlar olika dechargefrågor så skulle man kunna få den uppfattningen att statsråden av några högre makter eller något högre väsen har fått denna gåva att aldrig göra fel, så att § 107 regeringsformen inte behöver tillämpas. När Stockholms-Tidningen i dag stämmer upp en glädjesång över att det inte i årets dechargememorial finns någon sensation i form av en anmärkning från det samlade utskottet, så är det just denna omständighet som utgör bakgrunden. Med den maktfördelning och den ordning vi för närvarande har i riksdagen — att en majoritet alltid fritar statsråden från ansvar — kan man säga att regeringsformens § 107 tyvärr nära nog är satt ur funktion.

Utskottet har av dessa orsaker inte blivit enigt. En minoritet på åtta ledamöter anser att det i detta fall finns anledning till anmärkning mot statsrådet och chefen för handelsdepartementet herr Lange enligt § 107 regeringsformen för det sätt varpå frågan om operabygget har blivit handlagd. Från början skulle kanske också sägas att vår kritiska inställning riktar sig mot det dyr-

bara restaurangbygget och inte mot något annat.

Jag skall villigt hålla med om att det finns en del som talar för att statsrådet Lange aldrig från början har menat att operabygget skulle dra en kostnad av 18 eller 21 miljoner kronor, vilken siffrorna som nu skall användas. Statsrådet har gjort vissa försök att hålla kostnaderna inom rimliga gränser, men han fullföljde inte den linjen. Jag kan även biträda de uttalanden som går i den riktningen att handelsministern har blivit vilseledd, men jag kan inte godta detta senare som ett argument för att inte statsrådet när det gäller operabygget har ett mycket stort ansvar. Den som har rätten att fatta beslut måste också ha ansvaret för beslutet. Om någon i ett ärende mer eller mindre planerat gör ett försök att vilseleda ett statsråd, måste statsrådet ha en sådan kontroll och en sådan beredning av det ärende han handlägger att han inte blir vilseledd.

Hur gick det till när Kungl. Maj:t fattade beslut i detta ärende år 1958? Under åren 1956, 1957 och 1958 hade utarbetats fem å sex olika förslag. Man började år 1956 med ett dyrbart förslag som kostade 19 miljoner kronor, och år 1957 hade man ett annat som kostade 11,4 miljoner kronor. Sedan dessa förslag redovisades har byggnadskostnaderna enligt beräkningarna blivit allt lägre och lägre, men byggnadsvolymen eller den totalyta som restaurangen skulle ha till sitt förfogande har inte minskat i samma takt som byggnadskostnaderna. Totalytan var i novemberförslaget 1957 för restaurangen 3 450 kvadratmeter, och restaurangen skulle då kosta 6,6 miljoner kronor, men det godkända marsförslaget innehöll en totalyta på 3 950 kvadratmeter och skulle kosta bara 2,9 miljoner kronor; det var således både en större totalyta och en lägre kostnad.

Det väsentliga i detta ärende är att här beslutade Kungl. Maj:t att godkänna en byggnadskostnad på 2,9 miljoner kronor för restaurangbygget, men sedan kom detta att kosta över 12 miljoner kronor.

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

Orsaken till denna händelse, som såvitt jag kan förstå ogillas av alla, är att vare sig för december- eller marsförslagen har det funnits någon saklig grund för dessa förslag. Det har varken funnits kostnadsberäkningar eller några ritningar, som kan kallas för kostnadsberäkningar eller ritningar. Detta ger utredningen under år 1960 klart besked om. Bara på en natt, från den 17 till den 18 mars, blev restaurangbygget i förslaget 900 000 kronor billigare. I bilagan redovisas att det var departementet som tog initiativet till att dessa 900 000 kronor flyttades till ett annat konto. Kan man i dag få höra vilken saklig utredning som låg till grund för den förändring som här skedde? Hur var det möjligt att bara från den ena dagen till den andra få fram ett sakligt material och ett sakligt underlag? När statsrådet godtog allt annat som föreslogs, varför gjordes här denna ändring? Bara detta måste vara något mycket anmärkningsvärt. Det gick mycket lätt att skriva ned kostnaderna intill dess att Kungl. Maj:t hade fattat sitt beslut, men sedan blev det svårare när beslutet skulle verkställas.

Utredningsmannen, generaldirektören Ödeen, säger i sin utredning om decemberförslaget följande, vilket är lika tillämpligt på marsförslaget och som även citeras i bilagan till utskottets memorial: »Bortsett från huruvida ——— några nya kostnadsberäkningar utförts ——— eller ej, anser utredningsmannen så mycket kunna sägas, att den uppgivna siffran 2,9 milj. kronor — särskilt mot bakgrunden av de föreliggande tidigare kostnadsberäkningarna — icke av någon byggnadsakkunnig bort kunna godtagas såsom rimlig för detta ombyggnadsförslag.»

De siffror man rörde sig med hade tillkommit vid samtal och resonemang olika representanter emellan. Det är det enkla sätt varpå man gjorde kostnadsberäkningar vid den tidpunkten. Det fel som statsrådet gjort sig skyldig till är att han godtog denna siffra, 2,9 miljoner kronor, för restaurangbygget, som man utan att räkna bara genom samtal med varandra kommit fram till. Hela

utredningen efteråt talar för att det hade varit riktigt och mycket angeläget att statsrådet på ett tillfredsställande sätt hade kontrollerat och berett ärendet, skapat garanti för att de angivna siffrorna var i någon mån hållbara siffror.

I utskottets majoritetsuttalande behandlas inte med ett ord det förhållandet att statsrådet godtog de så kraftigt nedskurna kostnaderna, tydligen utan prövning. När man undan för undan räknat ned kostnaderna till en nivå som man tydligen hade på känn att statsrådet skulle godkänna utan att förete vare sig kostnadsberäkningar eller ritningar, tycker jag att statsrådet skulle ha haft mycket lätt att upptäcka de brister som förelåg. Mot bakgrunden av de dyrare förslag som tidigare redovisats hade det enligt reservanternas mening funnits anledning att göra en sådan beredning av ärendet att bristerna hade blivit upptäckta. Om den sakkunskap som behövs för att handlägga ett ärende av detta slag inte finns i kanslihuset, borde sakkunskap ha tillkallats från annat håll.

Att ombyggnadsförslaget rörande operarestaurangen godtogs så lättvindigt förde med sig en del mycket betydelsefulla konsekvenser. Man satte i gång att riva ned och bygga upp utan kostnadsberäkningar och allttjämt utan fullständiga ritningar. Arbetet igångsattes i september 1958, men huvudritningarna blev inte klara förrän den 31 januari 1959, och kostnadsberäkningarna blev inte färdiga förrän vid årsskiftet 1959—1960. Detta framhålles i utredningen och är även intaget i utskottsutlåtandets bilaga.

När jag har läst den Ödeenska utredningen har jag fått ett intryck av att man vid operabygget, som dragit över 2,4 miljoner i arkitektkostnader, i regel haft ritningar till allt som man inte har menat att bygga, men det man har menat att bygga har man i regel inte haft ritningar till, i varje fall inte vid den tidpunkt då man behövt ritningarna för arbetets utförande.

Vid utskottsbehandlingen av denna fråga har framhållits — och kanske kommer samma synpunkter fram i da-

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

gens debatt — att det har hänt många gånger förr att ett bygge har blivit dyrare än beräknat, och visst finns det stor erfarenhet av den saken. Men jag tror ändå att det är mycket svårt att finna ett liknande fall som byggandet av denna lyxrestaurang, där byggnadskostnaderna enligt nu föreliggande beräkningar blir mellan tre och fyra gånger högre — närmare bestämt 320 procent högre — än vad man räknade med när Kungl. Maj:t godkände förslaget.

Jag tvivlar inte på att ett betydande ansvar för operabygget finns även på annat håll än hos statsrådet Lange — detta visar det material som utskottet har redovisat — men de misstag som begåtts på annat håll än av statsrådet och regeringen har inte konstitutionsutskottet, enligt min mening, att pröva och bedöma.

Att över huvud taget använda statsmedel till byggandet av en dyrbar lyxrestaurang finner jag vara mycket tveksamt. Att använda lotterimedel, som här har skett, finner jag vara ännu mera tveksamt. I 1939 års lotteriförordning har jag inte kunnat finna något stöd för att använda så många miljoner till byggandet av en mycket dyrbar restaurang. I den mån som det är utsagt i lotteriförordningen vilka ändamål som skall främjas genom anordnandet av lotterier, så talas det om välgörande, allmännyttiga och kulturella ändamål, och de lotterimedel som har använts i detta fall kom från ett särskilt anordnat lotteri till förmån för teater, konst och andra kulturella ändamål. Jag kan inte finna att detta restaurangbygge ryms inom de gränser som här är uppdragna, men kanske det finns de som på den punkten har en annan mening. Man kan dock helt allmänt säga att inte skall lotterimedlen användas på ett mera tveksamt sätt än någon annan del av svenska folkets pengar i den gemensamma kassan.

Även statsutskottet gjorde i det utlåtande som riksdagen har godkänt ett mycket kritiskt uttalande angående lotterimedlens användning. Utskottet uttalade i samband med godkännandet av de nio miljonerna att »den fortsatta an-

slagstilldelningen av de särskilda lotterimedlen bör ske på sådant sätt, att de inte i efterhand utlöser anspråk på ordinarie budgetmedel».

Det kan också framhållas att man genom att välja vägen att försöka finansiera operabygget med lotterimedel försatte riksdagen i ett tvångsläge. Tidningen Aftonbladet använde, när riksdagen skulle bevilja dessa nio miljoner, uttrycket att »riksdagen sitter i rävsax», men ett så otrevligt uttryck kanske man inte skall begagna här i riksdagens första kammare.

När riksdagen för några veckor sedan fattade beslut om dessa nio miljoner till operabygget, så tror jag inte, även om beslutet var enhälligt, att det var med någon glädje och entusiasm som det beslutet fattades. Statsutskottet och riksdagen sade också ifrån mycket bestämt att man räknade med att detta var en engångsföreteelse. Jag tror inte ett ögonblick att riksdagen, om den hade fått detta ärende till behandling innan arbetet igångsattes, hade varit med om att över tolv miljoner av svenska folkets pengar skulle användas till byggandet av en lyxrestaurang.

När jag en gång tidigare har citerat Aftonbladet, kanske jag får tillåtelse att göra det en gång till. I en artikel den 23 november förra året sade Aftonbladet följande om Operakällaren: »Lyxen som hämtad ur Tusen och en natt. Lyxen och vräkigheten kommer att framträda i varje kvadratcentimeter i Operabygget — skandalmiljonernas hus. Varenda gäst som kommer in i detta restaurangpalats kommer att få en känsla av 'Tusen-och-en-natt-stämning'». Jag tror uppriktigt sagt att det inte finns någon riksdagsman, som framdeles kommer att uppskatta denna »Tusen-och-en-nattstämning», men ändå har det blivit så med lyx och vräkighet.

Utskottets majoritet framhåller bl. a. att Kungl. Maj:t upptäckte de otillfredsställande förhållanden som rådde vid operabygget. Hur skulle man kunna underlåta detta, när pengarna började ta slut? Då var det alldeles nödvändigt att upptäcka saken. Skall det verkligen vara

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

någon ursäkt eller någon förmildrande omständighet att man alltför sent upptäckte dessa otillfredsställande förhållanden. Det verkar många gånger som om man ansåg, att all rättfärdighet vore uppfylld genom att en eller flera utredningar tillsattes sedan en olycka har inträffat. Nog vore det bättre om utredningar tillsattes vid den rätta tidpunkten och då innan händelser av denna storleksordning inträffat. De utredningar som görs efteråt kan inte milda kritiken mot vad som redan har hänt.

Utskottets majoritet slutar med att säga att efter vad som blivit känt genom den särskilda utredningen om detta ombyggnadsarbete »ha likväl blottats förhållanden, som icke få förekomma inom statsförvaltningen och som äro ägnade att rubba allmänhetens förtroende för densamma».

Även om meningarna är delade, kan jag instämma i det uttalandet och tillägga att förtroendet för statligt byggande inte har ökat genom denna händelse utan har minskat i stället. Man får inte vara förvånad över om många tänker tanken och även framställer frågan: hur går det till i andra sammanhang när staten bygger? Operabygget är och kommer för långa tider att förbli en stor skönhetsfläck på den statliga verksamheten.

Herr talman! Även om ordningen förbjuder mig att här framställa något yrkande, har jag ändå velat framföra dessa synpunkter med anledning av den reservation som föreligger på denna punkt.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Vill det sig väl kommer dagens debatt att bli den sista vi får om denna sorglustiga affär. Det gör att jag vågar hoppas på kammarens överseende, om jag något upprepar de synpunkter som utförligt ventilerats av föregående talare.

Utskottet är enigt om att de förhållanden som blottats genom utredningen om orsakerna till fördyringen av ombyggnadsarbetena av operahuset icke får förekomma i statsförvaltningen. De är äg-

nade att rubba allmänhetens förtroende. Men utskottets majoritet önskar av denna iakttagelse inte dra slutsatsen att anmärkning bör riktas mot chefen för handelsdepartementet, vilken har handlagt ärendet. Majoriteten hänvisar i stället bl. a. till att ecklesiastikministern 1959 tillsatte en utredning rörande operans ekonomi. Vid årsskiftet hade utredningen enligt berättelsen till 1960 års riksdag hunnit att dela ut formulär till teaterns publik angående dess sammansättning och önskemål samt att göra en stickprovsundersökning rörande musik- och operaintresset bland Storstockholms invånare. Mot den bakgrunden förefaller det vara en vacker önskan av statsutskottet att utredningen snabbt skall nå sådant resultat, att beslut kan fattas om rationella former för operahusets förvaltning.

Den andra utredning som omnämns är tillsatt av kommunikationsministern för att verkställa en översyn av byggnadsstyrelsens arbetsförhållanden. Statsutskottet hoppas att den skall bedrivas skyndsamt. För egen del vill jag hoppas att den bland mycket annat skall hinna tillmötesgå konstitutionsutskottets önskan om en översyn av de bestämmelser som reglerar det nuvarande bisysslesystemet.

Tillsättandet av de två utredningarna illustrerar på sitt sätt hur svåröverskådliga de förhållanden är som råder beträffande allt som har med operahuset att göra. Men även om de berör tre statsråd kan man beträffande ombyggnaden inte säga att det råder något samfällt ansvar för dessa tre. Enligt gällande ordning måste anmärkning mot ombyggnaden riktas endast mot ett statsråd, hur litet tilltalande det än kan vara att ställa en person till ansvar också när han inte helt har kunnat bestämma över de samverkande faktorer som lett fram till missförhållandena. Men man kan inte heller i detta fall tala om ett regeringens samfälliga ansvar.

Det huvudsakliga skälet för utskotts-majoriteten att inte yrka på anmärkning enligt 107 § regeringsformen är att den utredning som gjorts över kostnads-

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

fördyringarna överlämnats till JK. Majoriteten önskar inte ta ställning till ansvarsfördelningen mellan olika myndigheter och befattningshavare förrän JK tagit ställning till utredningen. Men JK kan knappast ta ställning till det konstitutionella ansvaret för att ombyggnaden blivit fyra gånger dyrbarare än först beräknats, och när konstitutionsutskottet en gång behandlat ärendet tillåts utskottet inte att återkomma därtill under hänvisning till JK:s slutsatser. Vad majoriteten i själva verket beslutat är därför att ge decharge, trots att det i ena fallet gäller statsrådets konstitutionella och i andra fallet tjänstemännens juridiska ansvar.

Man kan naturligtvis diskutera när decharge egentligen ges. Kan den sägas ha givits under det eller de år då memorial avgivits utan omnämnande av de missförhållanden beträffande ombyggnaden som senare kommit fram? I den teoretiska diskussionen om utskottets arbete har spörsmålet tid efter annan aktualiserats. Det har sagts om utskottet att det likt den katolska kyrkan i vissa fall tvingats ge »avlat för okända synder». Hur befängt detta än är hör i så fall mycket av det klander som nu riktas mot handelsministern tystna. Frågan återstår hur utskottet skulle ha kunnat rätt bedöma det beslut som regeringen fattade den 18 mars 1958, fastän intet nämndes om beslutets bakgrund eller om den ändring som skett från den 17 till den 18 mars i fråga om de gjorda kostnadsberäkningarna för restaurangen. Att granskning inte skett beror inte på försumlighet från utskottets sida och detta talar om något för att utskottet är oförhindrat att nu ta ställning till frågan. Ändringen medförde att kostnaden beräknades till 2,9 miljoner kronor, medan den egentligen var 900 000 kronor högre, i det att man från utgifterna för restaurangens ombyggnad överförde summan till kostnaderna för byggnaden som sådan. Detta skedde, såsom framgår av utredningen, efter samtal med handelsdepartementet, men då beslutet fattades nämndes inte den promemoria som lagts fram dagen innan för departementet.

Bakom beslutet fanns den tidigare nedskärningen av kostnaderna för restaurangens ombyggnad från 5 miljoner i november till 2,9 miljoner i december 1957, som skedde på statsrådets initiativ.

Om allt detta ger protokollen föga vägledning, och arbetsförhållandena inom byggnadsstyrelsen har gjort, att felräkningarna först kom fram våren 1960. Man tvangs då att begära ökade anslag. Kan man under dessa förhållanden säga att konstitutionsutskottet kunnat ge decharge för tidigare felräkningar, som inte varit kända, och detta för en ombyggnad som inte är avslutad? Trots den teoretiska diskussionen torde man i praktiken inte ha haft att ta ställning till ett sådant resonemang sedan 1911, ett överstridande på 1 miljon kronor 1909 medförde då att ett statsråd måste avgå. Skulle man godta resonemanget, kvarstår invändningen att det står i strid med vad som annars gäller och med den allmänna rättskänslan.

Handelsministerns egna uttalanden ger föga vägledning. Han förklarade i kamrarnas debatt i höstas att han under de gångna åren sedan ärendet blev aktuellt inte haft anledning känna oro för eller antaga att kostnaderna för ombyggnaden överskridits. Herr Svensson i Ljungskile förde i andra kammaren frågan på tal flera gånger, men statsrådet vidhöll att han först i maj 1960 fått rapporter ägnade att skapa oro. Det fanns emellertid skäl för honom — inte minst med tanke på hans egen insats i syfte att pressa ned kostnaderna — att känna oro tidigare och detta så mycket mer som han faktiskt fått ett besked i denna riktning. Våren 1959 begärde statsrådet, enligt vad utredningsmannen visar, en utfästelse av generaldirektören i byggnadsstyrelsen om att de beräknade kostnaderna inte skulle överskridas. Generaldirektören ville emellertid inte ge en sådan utfästelse. Han tog i stället upp frågan i byggnadsstyrelsen och fick då veta att en omräkning av kalkylerna skulle ske. Det var den omräkning som så småningom ledde fram till det besked statsrådet fick i maj 1960, men

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

själv oroades han dessförinnan inte av den uteblivna utfästelsen!

I maj tillsatte statsrådet omgående den utredning som lett fram till så stor klarhet som förefaller möjlig, även om det fortfarande är svårt att överblicka ärendets utveckling. Utredningen tillsattes snabbt och arbetade fort, och resultatet blev, att statsutskottet i år såg sig nödsakat att på statsrådets förslag föreslå tillskjutandet av medel från kapitalbudgeten i efterskott för att ombyggnaden skulle kunna fortsätta.

Ytterligare en i sammanhanget inte oväsentlig punkt förtjänar att uppmärksammas något mer än vad som hittills skett. Som bekant skulle restaurangen ombyggas med tanke på teaterns ekonomi. Hyran för restaurangen skulle bli ett gott stöd för teatern. Efter att tidigare förslag förkastats, stannade man för en hyra som lägst skulle vara 200 000 kronor, högst 325 000 kronor per år. Sedan det avtalet ingicks har ombyggnaden av lokalen som nämnts blivit fyra gånger dyrare, och man har kommit upp till en kostnad på 12 miljoner kronor för restaurangen. Men hyran har i år fastställts till att vara lägst 240 000 kronor, högst 365 000 kronor per år. Då man först fastställde hyran, säger utredningsmannen, utgick man ifrån att ombyggnaden skulle kosta 2,9 miljoner kronor. Sedan har kostnaderna som sagt stigit allt under det förhandlingarna med hyresgästen förts ömsom av teaterstyrelsen, ömsom av byggnadsstyrelsen — under kaotiska förhållanden som väl passar in i denna affär. Man har för att tillmötesgå honom vidtagit ändringar, och man förstår av dessa att hyresgästen aldrig uppgivit tanken att skapa »en restaurang som överglänste allt som hittills existerat i restaurangväg i Skandinavien». Även om den drömmen blir förverkligad, blir säkert inte handelsministerns önskan att genom uthyrningen ge en rimlig förräntning av det av ombyggnadsarbetet beräknade kapitalet uppfyllt.

För att sätta hyresavtalet i sitt sammanhang kan jag nämna att en restaurang i Göteborg av likartad typ och av ungefär samma kapacitet som operares-

taurangen i hyra, inklusive värme och vatten, beräknar en kostnad på 750 000 kronor per år. Det insatta kapitalet för byggnaden som sådan är lägre än vad operarestaurangens ombyggnad kostat.

Går man tillbaka i tiden, kan konstateras att innan ombyggnaden skedde betalade Operakällaren något av de senaste åren en hyra på 298 000 kronor. Omsättningen var då 5 miljoner kronor. Den torde inte bli mindre när nu restaurangen öppnas på nytt.

Man kan inte, vilken synpunkt man än lägger på frågan, komma bort från att ombyggnaden ur förräntningssynpunkt givit det sämsta tänkbara resultat. I stället för att utgöra ett ekonomiskt stöd har restaurangen blivit en subventionerad rörelse. Man kan, herr talman, med kåsören säga att med opera menas en teaterlokal i anslutning till en restaurang.

Herr **ELMGREN** (s):

Herr talman! Jag kan instämma i två av de slutsatser som herr Sveningsson kom fram till, nämligen för det första att det inte ankommer på konstitutionsutskottet att lägga sig i ansvarsfördelningen för ämbetsverk och tjänstemän och för det andra att utskottsmajoriteten inte har funnit anledning till någon anmärkning och kritik mot handelsministern för hans handlande här. Utskottsmajoriteten har pekat på en rad ingripanden som Kungl Maj:t gjort och har menat att Kungl. Maj:t har reagerat och att det därför vore orimligt att rikta en anmärkning mot handelsministern.

Vad jag emellertid måste be att få diskutera med herr Sveningsson är två andra saker i hans anförande. Det första är när han säger att för riksdagsmajoriteten är ett socialdemokratiskt statsråd alltid ofelbart. Herr Sveningsson talar här om riksdagsmajoriteten. Jag nödgas göra ett par elementära påpekanden för honom. Det första är att en anmärkning inte beslutas av riksdagsmajoriteten utan av konstitutionsutskottet, som beslutar eller avslår en anmärkning. Vad som här är relevant är således majoriteten inom

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

konstitutionsutskottet. Jag vill då ytterligare till herr Sveningsson göra det påpekandet att det inte finns någon socialdemokratisk majoritet i konstitutionsutskottet. Jag tycker man kan sluta med talet om de socialdemokratiska statsrådets ofelbarhet. Att det sedan händer att t. ex. socialdemokraterna, centern och folkpartiet — som det förekommit i ett fall — kommer på samma linje och högern på en annan, beror ju på att envar söker använda sitt sunda förnuft i utskottet.

Sedan sade herr Sveningsson en annan sak som enligt min uppfattning verkligen var ganska tvivelaktig. Han sade ungefär så här: »Nu har ni gjort en sådan utomordentligt noggrann utredning, och jag skall inte protestera mot detta. Det är ett mycket fylligt material, men man nästan frestas att tro att ni gjort denna stora utredning för att leda bort uppmärksamheten från statsrådet.» Det är ett intelligent sätt att leda bort uppmärksamheten som utskottet tillämpar, när man sätter den stora redogörelsen som en bilaga! Till mig ställdes från början frågan: Skall vi redovisa hela denna utredning i själva utskottsbetänkandet? Mitt svar på detta var att vi inte skulle skymma bort det väsentliga. Vi skulle nöja oss med ett kort referat i början och sedan sätta utskottets signum på utredningen men ge den en PM-karaktär och sätta den som en bilaga. Det är väl inte det rätta sättet att leda bort uppmärksamheten från en sak om man gör en bilaga?

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Konstitutionsutskottets ärade ordförande går igenom ordningen för utskottets arbete och vill därvid så gärna ha bort uttalandet om att statsråden av de socialdemokratiska ledamöterna alltid betraktas såsom felfria. Jag är väl medveten om att inte hela den socialdemokratiska partigruppen sitter i konstitutionsutskottet, men under den för all del ganska korta tid, som jag har suttit i utskottet, har jag fått den upp-

fattningen att de socialdemokratiska ledamöterna aldrig går med på ett ansvarsyrkande enligt § 107 regeringsformen. Man kan väl vara med om ett uttalande — såsom man gjort här — men § 107 tillämpas aldrig.

Konstitutionsutskottets ordförande vet ju också så väl, att om det inte blir någon majoritetsanmärkning från utskottet, så är vi enligt gällande ordning förhindrade att här i kammaren begära votering. Jag skulle nog tro att man inom den socialdemokratiska partigruppen i det stora hela får godtaga uttalandet om att statsråden i alla sammanhang anses som felfria.

Jag har strukit under, att jag inte har någon anmärkning att rikta mot att man framlagt en utförlig promemoria om de utredningar som här föreligger såsom bilaga till utskottets utlåtande. Men det ligger nära till hands, yttrade jag, att få den tanken att man redovisar en mängd material, som gäller mycket annat än statsrådets ansvar, för att rikta uppmärksamheten mot att ansvaret ändå ligger på annat håll.

Herr ELMGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sveningsson yttrade att majoriteten icke kunde finna att de socialdemokratiska statsråden hade några fel, och det var uttrycket »majoriteten» jag ville belysa.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Får jag börja med att beklaga, att utskottets ärade ordförande fann sig föranlåten att i detta sammanhang använda så starka ord. Ett yttrande om huruvida man använder sitt förnuft eller inte har nog inte med denna sak att göra. Det är enligt min uppfattning angeläget att man kan behandla en så allvarlig fråga som denna från lidelsefria och sakliga utgångspunkter.

För herr Sveningsson vill jag gärna framhålla, att när jag har sökt bedöma denna fråga, har det för mig varit det väsentliga att söka komma fram till om det ligger ett konstitutionellt ansvar på

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

statsrådet under granskningsperioden. För mig är det absolut främmande att bedöma en fråga av den art det här gäller från opportunistiska utgångspunkter. Jag har tidigare aldrig varit med om att göra det i konstitutionsutskottet, och jag kommer heller aldrig att vara med om det så länge jag sitter i utskottet. Vad som måste vara avgörande är om man kan göra gällande att under den i regeringsformen föreskrivna granskningsperioden någonting inträffat som medför att man med regeringsformens § 107 kan säga sig, att ett statsråd icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta.

Jag har den bestämda uppfattningen att man icke gör någon skillnad mellan statsråden, från vilken grupp de än kommer. Jag förmodar att herr Sve-ningsson på denna punkt har precis samma uppfattning och att han har sin inställning klar, om vi skulle få ansvariga statsråd med annan politisk färg.

Jag vill gärna peka på att den redogörelse, som här har lämnats, är av den art att den kan ge utrymme åt många funderingar, men jag upprepar att det avgörande är den granskningsperiod det gäller. Utskottet säger ju ifrån att vid granskningen av detta ärende har blotats förhållanden, som »icke får förekomma inom statsförvaltningen och som är ägnade att rubba allmänhetens förtroende för densamma». Man kan väl inte på ett skarpare sätt uttrycka den allmänna uppfattning man har i denna affär. Jag vill tillägga att utskottet slutar sitt yttrande med en ordvändning, som icke tillhör de vanliga och som i och för sig innebär att utskottet markerar att affären är särskilt anmärkningsvärd. Utskottet uttalar nämligen att man har funnit sig icke kunna underlåta att för riksdagen tillkännagiva vad som sålunda inträffat.

Det finns några synpunkter, som man kanske bör dra fram i sammanhanget när det gäller själva ställningstagandet till frågan om det konstitutionella svaret. Det förhåller sig onekligen så, att under granskningsperioden är det faktiskt det i frågan ansvariga statsrådet, handelsministern, som har agerat. Han-

delsministern har låtit utföra den utredning som är nödvändig, och han har tillsett att utredningens resultat har lagts under justitiekanslerns prövning. Detta innebär givetvis, att man måste slå fast att statsrådet under den tid det här gäller har varit ytterligt angelägen om att frågan utredes på ett riktigt sätt. Jag har för min del liksom min partivän i utskottet därför icke kunnat vara med om att tillgripa det vapen, som § 107 utgör. Jag har väl vid något tidigare tillfälle yttrat, att § 107 är en Tjocka Berta som skjuter ganska blint, och det finns anledning att upprepa detta.

Det förhåller sig ju så att ställningstagandet inom de olika partigrupperna — om jag nu bortser från högergruppen — i det längsta var tveksamt. Den skrivning, som utskottet här har presterat, är enligt min mening av den art, att man därmed klart sagt ifrån vilken uppfattning man har i frågan. Jag tror inte att man med skäl kan lasta utskottsmajoriteten för att den försöker stryka med hartassen över denna historia. Vi har nu bara att avvakta den prövning som justitiekanslersämbetet företar i ansvarsfrågan och de eventuella konsekvenser denna prövning kan få.

När det sedan gäller själva penningfrågan som ju i diskussionen — inte minst här just nu — har spelat en mycket betydande roll, är det faktiskt så att riksdagens båda kamrar har bifallit statsutskottets förslag i anslagsfrågan och givit de pengar, som i detta sammanhang har varit erforderliga. Jag har den uppfattningen att skulle man ha presterat en mera ingående kritik i själva kostnadsfrågan, skulle det ha gjorts icke vid detta tillfälle utan vid det tillfälle, då riksdagens båda kamrar för några veckor sedan accepterade vad som hänt på det ekonomiska området och gav de erforderliga pengarna.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag är medveten om att det är föga brukligt att någon av statsrådets ledamöter tar till orda i anledning av reservationsvis framförda an-

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

märkningsförslag i konstitutionsutskottets dechargebetänkande. Trots denna praxis anser jag mig denna gång i anledning av arten av de anklagelser, som en minoritet inom utskottet riktar mot mig, och särskilt med hänsyn till vad som anförts här i debatten likväl inte kunna underlåta att göra ett par påpekanden.

Jag har tidigare varit i tillfälle att inför riksdagen utförligt redovisa de omständigheter, som medförde den synnerligen och ur alla synpunkter beklagliga ökningen av kostnaderna för operans ombyggnad. Senast skedde det i en proposition i år. Låt mig här bara i korthet fastslå följande!

Att lotterimedel i och för sig skulle kunna disponeras för en ombyggnad av restaurangen, har varken ifrågasatts i utskottets memorial eller — om jag förstår det rätt — i reservationen. Jag hörde att herr Sveningsson var tveksam på den punkten, men i varje fall i reservationen har ingen annan ståndpunkt tagits. Vad man vänder sig emot är att kostnaderna fått en sådan omfattning och att riksdagen i efterhand nödgats bevilja särskilt anslag för att täcka en avsevärd del av de icke förutsedda merkostnaderna. Sedan operaledningen med hänsyn till Operans eget behov velat ge företräde åt restaurangombyggnaden och byggnadsstyrelsen icke ansett lokalerna lämpliga för andra ändamål, skulle det också enligt min mening vara orimligt att inta den ståndpunkten, att medel under inga förhållanden skulle kunna ställas till förfogande för ombyggnad. Det är emellertid inte på den punkten som kritiken i huvudsak satts in.

Vid bedömningen av huruvida jag i egenskap av chef för handelsdepartementet brustit när det gäller att hålla kostnaderna för restaurangombyggnaden inom rimliga gränser, anser jag att följande fakta bör hållas i minnet. Det i november 1957 framlagda ombyggnadsförslaget var grundat på en omsorgsfull kostnadsberäkning, verkställd under ett och ett halvt år till en kostnad av 400 000 kronor. Medel för detta ända-

mål hade anvisats på mitt förslag. Inom byggnadsstyrelsen fanns sålunda ett omfattande kalkylunderlag, som enligt min uppfattning borde ha gjort det möjligt för byggnadsstyrelsen att presentera realistiska alternativ till den i november ursprungligen föreslagna ombyggnaden. Det fanns för mig ingen anledning att misstänka att man avsiktligt skulle vilja vilseleda mig, och jag hyser inga sådana misstankar nu heller — det vill jag uttryckligen ha sagt. Jag ansåg mig därför kunna acceptera ett efter fackmännens prövning starkt nedprutat förslag, även om jag inte hade förutsättningar och möjligheter att kontrollera, hur pass verklighetstroget det var. I detta sammanhang vill jag för herr Sveningsson påpeka, att ombyggnadskostnaderna inte är en enkel funktion av golvytan.

Det nedprutade förslaget framlades första gången i december och återigen i mars månad 1958. Två gånger har sålunda byggnadsstyrelsen officiellt med samma belopp redovisat den kostnad, som ingått i grunderna för det av Kungl. Maj:t den 11 april 1958 anvisade ombyggnadsanslaget. Jag vidtog likväl ytterligare den försiktighetsåtgärden att från början maximera detta anslag. Jag ville på det sättet ytterligare understryka, att något överskridande inte borde få förekomma. Detta framgår ju också av beslutet.

I utskottets memorial påpekas, att i det kostnadsförslag, som avgavs i mars, en särskild post belöpande på 0,9 miljoner kronor utöver kostnaderna för restaurangombyggnaden — vilka i både december- och marsförslagen upptagits till 2,9 miljoner kronor — redovisats såsom »Allmänna byggnadsåtgärder samt reparation och underhåll». Av reservationen får man närmast det intrycket — och det fick jag också när jag lyssnade till några av talarna — att jag på något sätt föranlett denna ändrade rubricering för att ge intrycket att kostnaderna för restaurangombyggnaden skulle bli så låga som möjligt. Jag vill bestämt tillbakavisa ett sådant förmodande. En korrekt redovisning har självklart hela tiden eftersträvat från handelsdeparte-

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

mentets sida. Att vad som är att hänföra till reparationer och underhåll också bör redovisas på det sättet finner jag naturligt och riktigt. Av den Ödeenska utredningen framgår med all tydlighet att de ifrågavarande 0,9 miljonerna verkligen avser underhållsarbeten, som under alla förhållanden, oberoende av lokalernas användning, måste utföras. Man kan sålunda inte göra gällande att denna rubricering varit oriktig eller ändrat kostnadsramen, och vari ligger då det anmärkningsvärda? Det har jag frågat mig åtskilliga gånger utan att finna svaret, och jag fann det inte heller i det anförande som herr Sveningsson höll här i kammaren.

Nästa fråga som anmäler sig är huruvida chefen för handelsdepartementet, sedan medelsanvisningen en gång gjorts för operaombyggnaden, försummat att vidtaga åtgärder för att tillse, att kostnaderna hölls inom den fastställda ramen. I detta sammanhang vill jag upplysa om att rivnings- och avlastningsarbeten inom Operakällarens lokaler inte påbörjades förrän i april 1959 enligt vad som upplysts från byggnadsstyrelsen. Påbyggnaden av restauranglokaler, närmast festvåningen och lunchrummen, tog sin början i september samma år. Man måste väl ändå erkänna att det kan vara svårt att överblicka kostnadsutvecklingen innan arbetena satts i gång! Jag undrar också, ärade kammarmedlemmar, om det verkligen skall åligga en departementschef att sedan byggnadsföretaget satts i gång i detalj följa och granska hur ett ansvarigt ämbetsverk utför ett givet uppdrag.

När byggnadsstyrelsen i maj 1960 på min uttryckliga begäran — jag understriker det — kom med en utförlig redovisning och härvid för första gången anmälde att kostnadsberäkningarna inte höll, hade byggnadsarbetena sålunda ej pågått ett år. Nybyggnadsarbetena för Operakällaren hade varit i gång under åtta à nio månader. De är som bekant inte avslutade ännu. Vid denna tidpunkt hade av det ursprungligen anvisade beloppet, 7 miljoner kronor för hela ombyggnaden, endast sammanlagt 3 miljo-

ner kronor tagits i anspråk. Härutöver hade byggnadsstyrelsen rekviderat ytterligare 3 miljoner kronor utan att antyda, att man befarade anslagsöverskridanden. Kan det verkligen göras gällande, att jag före denna tidpunkt haft anledning att misstänka att kostnadsberäkningarna inte skulle visa sig hålla?

Den redovisning som byggnadsstyrelsen i slutet av maj på min begäran inlämnade, föranledde mig att omedelbart tillkalla särskild utredningsman, och utvecklingen härefter torde vara känd för alla som haft anledning att sätta sig in i detta ärende.

Mot de åtgärder som av mig vidtagits, sedan jag fått kännedom om kostnadsöverskridandet, har ju heller, såvitt jag kunnat förstå, inga erinringar riktats.

Herr talman! När jag ändå har ordet vill jag tillfoga, att jag har svårt att förstå att den omständigheten, att justitiiekanslerns pågående granskning av myndigheternas handläggning av denna fråga inte avslutats, på något sätt kan påverka eller hindra bedömningen av mitt konstitutionella ansvar. Mina åtgöranden och eventuella försummelser kommer ju inte upp till granskning i det sammanhanget. De är kända och har redovisats, och jag bestrider att någonting i det sammanhanget skulle ha dolts.

Vad jag nu anfört, herr talman, anser jag bör beaktas av dem som vill bilda sig en uppfattning, huruvida den av reservanterna förslagna anmärkningen enligt § 107 regeringsformen verkligen har fog för sig eller ej.

Herr SVENINGSSON, (h) kort gemäle:

Herr talman! Statsrådet och chefen för handelsdepartementet tog i början av sitt anförande upp frågan, huruvida det var riktigt att använda lotterimedel eller inte. Han menar att det nog är en personlig uppfattning hos mig, att det ingenting finns sagt i vår reservation. Jag vill bara erinra om att vi i vår reservation har sagt: »Vad ombyggnaden av restaurangen beträffar synes det oss oriktigt att lotterimedel i den omfattning som

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

skett använts till byggande av en lyxrestaurang.»

Jag kan för min del erkänna att det inte gäller några enkla funktioner, som jag tyckte jag hörde herr statsrådet tala om, när man skall bedöma byggnadskostnader. Det är det inte, men här måste man ändå peka på det förhållandet, att det finns utredningar från 1956 och 1957 som ganska väl stämmer in med de händelser som senare inträffat. Det är just detta vi vänder oss emot, att man undan för undan skrev ned de beräknade byggnadskostnaderna utan några verkliga alternativa kostnadsberäkningar och ritningar.

När det gäller de 900 000 kronor som har flyttats ifrån det ena kontot till det andra tycker statsrådet att där har han i alla fall har haft tur, ty utredningsmannen har sagt att det var befogat. Men vad vi på den punkten vände oss emot var, att det inte låg något sakligt material till grund för det bedömandet när beslutet fattades. Det var omöjligt att få fram detta från den ena dagen till den andra, som jag tidigare sagt.

Det hade varit anledning att lyckönska statsrådet om han beträffande bedömningen i dess helhet hade fått lika rätt som han fick med dessa 900 000, men där tycker vi att det finns särskild anledning att anmärka ur konstitutionell synpunkt.

Jag har för min del inte riktat någon kritik mot att statsrådet inte gjorde några ingripanden och bättre följde arbetet under byggnadstiden, men med hänsyn till att det inte fanns några ritningar eller kostnadsberäkningar när beslutet fattades, hade det, som vi säger i vår reservation, funnits anledning till detta.

Herr **ELMGREN** (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Torsten Andersson beklagade att jag använt så starka ord. Jag skyndar mig att säga att det alls inte var min mening att använda starka ord. Jag beklagar att mitt yttrande blev så komprimerat att det kunde ge anledning till missförstånd.

Jag menade helt enkelt detta: Låt oss

komma bort från det gamla betraktelsesättet att vi socialdemokrater a priori friar statsråd och oppositionen a priori avrättar dem. Ställningen i utskottet är sådan, att man måste använda sitt sunda förnuft, man måste diskutera, och jag vill skynda mig att säga, att samtliga i utskottet företrädda partier representerar sunt förnuft.

Herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Jag vill bara säga ett ord till herr Sveningsson i anledning av hans sista replik.

I mitt anförande gjorde jag gällande, att man från reservanternas sida, såvitt jag förstod, icke anmärkt på att lotterimedel kom till användning för ombyggnad av restaurangen. Med hänsyn till vad operaledningen anfört så ansåg jag detta också vara ett ganska rimligt ställningstagande. Det gäller sålunda principen. Läser man i utskottsutlåtandet får man det intrycket — även om herr Sveningsson kanske bättre förstår vad han menar än vad man kan utläsa av trycket — att reservanterna ifrågasätter lämpligheten av att lotterimedel tas i anspråk i *sådan omfattning*. Det var inte heller detta yttrande jag vände mig emot. Jag sade tvärtom i mitt anförande, att jag var medveten om att kostnaderna blivit betydligt större än någon kunnat förutse, och att utskottet ifrågasatt huruvida omfattningen av de medel som anvisats från lotterimedlen verkligen var rimlig.

Jag vill slutligen säga, att jag fortfarande har svårt att förstå herr Sveningssons anmärkning mot att 0,9 miljoner rubriceras som underhålls- och reparationsarbeten. Det har ju av den sedermera verkställda utredningen framgått, att detta var en riktig rubricering. Det ingick i kostnaderna för operakällarens ombyggnad under alla omständigheter. Det togs hänsyn till detta vid anvisningen av medel som på mitt förslag gjordes. De kostnaderna har aldrig dragits ifrån, de har bara rubricerats under underhålls- och ombyggnadskostnader, och det visade sig vara den riktiga rubriceringen.

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet fann inget anmärkningsvärt i att 900 000 kronor hade överförts från restaurangbyggnaden till den allmänna byggnaden. Men genom den transaktionen får man fram siffran 2,9, och den som tar del av hela ärendet måste få en känsla av att 2,9 blivit något av en helig ko i resonemanget. Det är 2,9 miljoner man vill komma fram till. Man flyttar över 900 000 kronor, men man flyttar inte över de 275 000 som avser panncentralen och som också lika gärna kunde ha belastat byggnaden som nu restaurangen.

En väsentlig fråga är denna: Statsrådet säger att i november 1957 hade man mycket noggranna kalkyler — och det är ju omvittnat — men sedan skärs dessa kalkyler ned från 5 eller 4 miljoner, vilken siffra man vill ta, till 2,9. Hur kan detta ske? Det är där jag anser att det väsentligen har brustit. Om man skall bygga ett hus men pressar ned de kalkylerade kostnaderna till hälften, måste man väl fråga sig hur det skall bli möjligt få ned kostnaderna så och hur kalkylerna sedan skall hålla. Statsrådet har nu sagt — delvis i strid mot tidigare uppgifter — att en minskning eller ökning av golvytan inte spelar någon större roll. Frågan blir hur statsrådet har resonerat, då han under sådana förhållanden inte ansett det nödvändigt att göra en noggrann kontroll av hållbarheten i de nedpressade kalkylerna.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet drar på nytt fram som ett glädjeämne i denna tråkiga händelse, att han i alla fall gjorde en riktig bedömning när det gällde de 900 000 kronorna. Men det är inte just den saken som vi har vänt oss emot. Jag har sagt tidigare att vi har vänt oss emot att även om denna bedömning efteråt visade sig vara riktig, fanns vid det tillfället då beslutet fattades inget sakligt underlag för den.

Statsrådet drar också på nytt fram

frågan om det var riktigt eller oriktigt att använda lotterimedel till byggandet av en restaurang. Jag måste erkänna att jag för min del har den mycket bestämda uppfattningen att det är oriktigt. Byggandet av en restaurang kan inte inordnas inom den gräns som lotteritillståndet gäller. Jag ifrågasätter om det någonsin tidigare här i landet har byggts en lyxrestaurang med lotterimedel. Jag tror inte så är förhållandet. Jag undrar hur man skulle ställa sig i handelsdepartementet, om det kom en ansökan från någon organisation eller institution med begäran om att få anordna ett lotteri för byggande av en lyxrestaurang. Jag tror att det skulle bli avslag på en sådan ansökan.

Jag är nog medveten om att Kungl. Maj:t har den uppfattningen, att Kungl. Maj:t har rätt stora befogenheter när det gäller anordnandet av lotterier och lotterimedels användning, men jag vill aldrig så litet knyta an till vad som beslutades förra året. Vi beslöt då här i riksdagen att tillåta även politiska partier att anordna lotterier och använda nettobehållningen för politisk verksamhet. Jag tror att Kungl. Maj:t innan det beslutet fattades har känt sig förhindrad att använda lotterimedel till det ändamålet. Jag finner det alltför vara oriktigt att lotterimedel kommit till sådan användning, som här har skett vid restaurangbygget.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill bara påpeka för herr Sveningsson att det aldrig varit fråga om att anvisa lotterimedel för att bygga en lyxrestaurang. Det är en grov förenkling av hela problemställningen. Herr Sveningsson vet lika väl som jag att operaledningen bedömde det som ur Operans synpunkt önskvärt att dessa lokaler kom till användning och att ingen annan användning fanns för dessa lokaler. Menar herr Sveningsson att dessa lokaler skulle ha stått tomma? Det vore konsekvensen av det ställningstagande som herr Sveningsson nu gör, att lotterimedel under inga omständigheter finge

Ang. vissa donationsmedel för uppförande av ett nationalmonument

användas för detta ändamål. Det är klart att man kunde känna sig tveksam om detta ändamål, vilket jag är den förste att erkänna, men under för handen varande omständigheter ansåg jag intet annat ståndpunktstagande vara rimligt.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte på något sätt menat att dessa lokaler skulle stå tomma, men jag tror att de hade kunnat komma till användning på ett betydligt billigare sätt än vad det nu blir. Jag vill endast erinra om att det inte föreligger något kontrakt som ger förräntning på en byggnadskostnad av över 12 miljoner kronor när det gäller restaurangen.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Jag hade hoppats, herr talman, att genom att ansluta mig till någon av de så att säga ordinarie konstitutionsutskottstälarna kunna ge min mening till känna i detta sammanhang, då man ju inte kan göra det vid voteringen. Det har emellertid inte blivit så, och under sådana förhållanden ber jag att med några ord helt kort få antyda min uppfattning.

Jag understryker att utskottet är enigt om den formulering som här har citerats, där det heter att *det har blottats förhållanden som icke får förekomma inom statsförvaltningen och som är ägnade att rubba allmänhetens förtroende*.

Därefter uppkommer naturligtvis frågan, i vad mån ett sådant yttrande kan fullföljas. Därvid finner jag att utskottet tycks särskilt ha fäst sig vid fel och försummelser som möjligen kunde ha begåtts av ämbets- eller tjänstemän på detta område. Sådant kan ha förekommit men det är en sak som jag förstår att utskottet avstår från att uttala någon mening om därför att det inte ligger inom ramen för vad utskottet har att behandla. Utskottet har att ta ställning till den konstitutionella kontrollen. För min del utgår jag från att det måste föreligga möjlighet för riksdagen att utöva konstitutionell kontroll beträffande även förvaltningen. Detta beröres knappast

av statsutskottets prövning av åtgärder för att satsa nya pengar. Frågan var då om man skulle fortsätta byggandet och finansiera vad man åtagit sig eller inte. Det var en tvångssituation, och att ta detta till intäkt för en uppfattning att riksdagen granskat och godkänt det hela är att missförstå saken. För min del utgår jag ifrån att statsråd är konstitutionellt ansvariga för den verksamhet som är dem underställd och att ansvaret skall utkrävas i detta sammanhang, då förtroendet rubbats.

Under sådana förhållanden är det för mig uppenbart, att de vägande anmärkningar som konstitutionsutskottet varit enigt om att framställa här också borde ha resulterat i en anmärkning mot statsrådet. Sålunda delar jag i huvudsak, den uppfattning som kommit till uttryck i reservationen under punkt III utan att därför i alla detaljer gilla reservationens utformning.

Häri instämde herr *Svanström* (cp).

Ang. vissa donationsmedel för uppförande av ett nationalmonument

Enligt reservationen avseende avdelningen C b hade herr *Källqvist*, med instämmande av herrar *Sveningsson*, *Hilding*, *von Friesen*, *Magnusson* i Tumhult, *Hammar* och *Braconier*, ansett, att utskottet bort giva riksdagen viss uppfattning till känna i anledning av Kungl. Maj:ts den 25 november 1960, efter beredning och tillstyrkan av chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, fattade beslut i fråga om ianspråktagande av vissa donationsmedel.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! Konstitutionsutskottets ärade ordförande har förut här i dag sagt, att medlemmarna av konstitutionsutskottet har sunt förnuft. Jag finner såsom medlem av konstitutionsutskottet att detta är en god utgångspunkt för vad jag kommer att säga här i dag, även om jag är medveten om att det sunda förnuftet många gånger kan leda till olika meningar.

Ang. vissa donationsmedel för uppförande av ett nationalmonument

Den fråga som nu skall behandlas är säkerligen väl bekant för kammarens ärade ledamöter, vilket den också torde vara över hela landet, framför allt bland dem som är intresserade för konst. Det gäller en donation för uppförande av ett nationalmonument. Medlen ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande redan 1908. Tack vare den goda ränta som vi haft har beloppet nu växt till den i detta sammanhang nästan fantastiska summan av inemot 900 000 kronor, vilket torde vara något unikt i vårt land för ett sådant ändamål som detta.

Nu har genom Kungl. Maj:ts beslut detta mycket stora belopp överförts till ett helt annat ändamål, nämligen för iordningställande och vård av fornminnesområdet vid Uppsala högar. Då jag har en annan mening än Kungl. Maj:t om hur dessa donationsmedel rätteligen borde användas, så innebär detta naturligtvis inte att jag inte skulle önska att Uppsala högar sätts i stånd. Vi anser dock att man för det ändamålet bör använda andra medel än vad det här är fråga om.

Den första fråga som man gör sig är. Hur har detta ärende, som har ett mycket stort intresse för många människor och även för den stora allmänheten, beretts inom departementet? I 10 § regeringsformen finns en bestämmelse om att vederbörande departementschef skall remittera ärendena till sådana ämbetsverk och myndigheter som kan ha sakkunskap på området i fråga. Det gäller här uppförandet av ett konstverk. Donationen avser detta, och den bör enligt min mening i det avseendet betraktas som lag. Finns det då här i landet några myndigheter, något ämbetsverk eller någon organisation som borde få yttra sig i en konstfråga, vilket detta ytterst är? Finns det några här i landet som sysslar med konst, som kan konst, som intresserar sig för konst och som för den skull borde få yttra sig? Ja, vi vet alla att det finns sådana organisationer och personer, men till dem har departementschefen icke remitterat detta ärende.

Det finns dessutom tillsatt en särskild kommitté för att få till stånd ett konstverk i enlighet med donators önskemål.

Den kommittén tillsattes, om jag inte missminner mig, av Kungl. Maj:t redan år 1909. Kommittén består av rätt representativa personer. Ordförande var dåvarande kronprinsen, nuvarande regenten. Sakkunskapen inom konsten var väl företrädd inom kommittén. Visserligen är kommittén på grund av den långa tid som förflutit numera starkt decimerad, men fortfarande måste den anses synnerligen representativ. Hans Majestät Konungen står fortfarande som ordförande i kommittén, förre riksantikvarien Curman tillhör den, liksom professor Ragnar Josephsson i Lund, och han är ju bekant över hela landet för sitt stora konstintresse. I kommittén ingår även förre generaldirektören Tengbom.

Man skulle kunna vänta sig att Kungl. Maj:t hade ansett det lämpligt att tillfråga denna kommitté om saken, men så har icke skett. Kommittén har, såvitt jag vet, inte sammanträtt och inte beretts möjlighet att yttra sig i denna fråga. Det hade väl varit lämpligt att denna kommitté fått yttra sig om huruvida man anser det vara möjligt att i vår tid få fram ett konstverk av det slag som donator önskade.

Det finns också en instans som heter Konstakademien. I akademiens stadgar står att Konstakademien skall »i frågor, som höra under akademiens uppgift, avgiva utlåtanden, där sådana av Kungl. Maj:t infordras eller av offentlig ämbetsmyndighet begäras». Det hade enligt min uppfattning varit ganska naturligt, om Kungl. Maj:t i den fråga som vi nu diskuterar hade vänt sig till sin egen konstakademi. Så har icke skett.

Dessutom finns något som heter statens konstråd. I dess instruktion står att det åligger konstrådet »att till Kungl. Maj:t avgiva yttranden i sådana ärenden, som remitteras till rådet, ävensom i erforderliga fall opåmint hos Kungl. Maj:t göra framställningar i frågor, som falla inom konstrådets verksamhetsområde». Det är också en direkt anvisning till Kungl. Maj:t om att här finns en institution som kan konst, och dit borde alltså Kungl. Maj:t ha remitterat detta ärende.

Vidare finns en organisation som kal-

Ang. vissa donationsmedel för uppförande av ett nationalmonument

lar sig Konstnärernas riksorganisation. Det är visserligen en fackorganisation, men de som tillhör denna organisation har sysslat med konst, intresserar sig för konst och utövar själva konstnärlig verksamhet, vilket väl ändå måste anses ha en viss betydelse i detta sammanhang. Jag såg en rubrik i Aftonbladet i går, där statsministern sade att regeringen bör lyssna på organisationerna och ta hänsyn till dem. I så fall bör väl regeringen i denna sak lyssna till K. R. O. Så har dock inte skett.

I denna redogörelse ligger den viktigaste anmärkningen mot statsrådet i denna fråga. Personligen anser jag att statsrådet skulle haft mycket stor nytta av att höra dessa organisationer, och jag tror att det i någon mån skulle kunnat påverka hans ställningstagande.

Nu har ärendet remitterats till riksantikvarieämbetet, och det har naturligtvis mycket stora intressen att bevaka, men å andra sidan har det fått så gott som fritt spelrum på ett område där de andra organisationer som jag förut nämnt inte haft möjlighet att på något sätt tillvarata de intressen som de företräder. Jag anser alltså att detta ärende inte blivit berett enligt vad som bestämts.

Det finns också en annan aspekt på denna angelägenhet. Jag ifrågasätter mycket starkt lämpligheten av justitiedepartementets tillstyrkan av Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut. Som skäl för tillstyrkan har bl. a. anförts den långa tidrymd som förflutit sedan donationen gjordes och att vissa initiativ under tiden inte lett till några resultat. Ett sådant skäl kan under inga förhållanden godkännas.

Det har vidare i annat sammanhang sagts, att tanken på ett nationalmonument icke längre är fruktbar. Det finns inga skäl för påståendet att ett monument i här angivet syfte inte skulle kunna skapas i vår tid av nu levande konstnärer. Donator har ju också ändrat sin ursprungliga bestämmelse så att friheten för konstnären blivit mycket större när det gäller att åstadkomma ett monument av denna art.

Vad skall nu pengarna användas till?

Enligt riksantikvarieämbetets kostnadsförslag skall följande gälla. Markområden och fastigheter skall inköpas för 300 000 kronor, man skall riva och flytta byggnader för 300 000 kronor — det var ju fråga om att uppföra ett monument! — och vidare upptas »markvårdande arbeten» för 150 000 kronor. Jag har litet svårt att komma underfund med vad detta sista avser, men det är kanske fråga om vägar och dylikt. För »oförutsett» upptas 50 000 kronor, och så kommer på slutet: »Monument 100 000 kronor», alltså ungefär dubbelt så mycket som till »oförutsett» — det är rangordningen.

Jag föreställer mig att om donator i dag haft möjlighet att titta på denna uppställning så skulle han knappast ha trott sina ögon. Inköp av mark, rivning av byggnader och markvård! I samma skrivelse står att monumentet skulle bli »diskret» — och något annat behöver man väl inte befara. Monumentet skulle placeras utanför fornminnesområdet i Gamla Uppsala i anslutning till ett kommunalhus med ungdomsgård m. m. Man undrar verkligen huruvida inte de som läst detta börjat ana, att det väl ändå inte var meningen med den donation som gjordes år 1908. Därmed har jag inte alls sagt, att man inte skulle vårda fornminnena i Gamla Uppsala.

Jag anser att man har behandlat denna fråga som ett rent juridiskt problem. Men den är inte ett juridiskt spörsmål utan en konstfråga. Syftet var att få till stånd ett konstverk, även om utformningen kanske för oss ter sig främmande. Men säkert skulle donators ord ge frihet att utforma ett monument efter den tid vari vi nu lever. Enligt min mening har vi inte råd att ta dessa pengar från konsten. Man kan inte heller säga som någon gjort, att detta är bråkiga konstnärers påhitt i förvärvssyfte. Jag känner konstnärerna och vill säga att bland dem råder en beundransvärd kollegialitet och ett intresse för konsten som står högt över det egna förvärvssyftet. Frågan berör också allmänheten i mycket hög grad — vi har inte något överflöd på konst i detta land, och här även-

Ang. vissa donationsmedel för uppförande av ett nationalmonument

tyrar man en lysande möjlighet att låta nu levande konstnärer visa vad de duger till, något som de redan gjort genom sina prestationer.

Ett par remissinstanser har yttrat sig. Justitiekanslerämbetet har visserligen tillstyrkt, men under viss tvekan, och riksdagens eget organ, riksgäldsfullmäktige, har avstyrkt förslaget.

Herr talman! Jag har inte rätt att här ställa något yrkande, på grund av den ordning som gäller, men jag har väl ändå rätt att uttala en enträgen önskan. Även om beslutet nu inte kan ändras, skulle man önska att det oansenliga beloppet 100 000 kronor till monument skulle kunna ökas väsentligt. Det som går till rivning av skjul, markvårdande uppgifter och dylikt kunde minskas, så att det väsentliga av donationsmedlen fick användas till ett monument.

Jag har, herr talman, velat framföra dessa synpunkter då jag anser dem vara synnerligen viktiga i detta sammanhang.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Då jag har anslutit mig till reservationen även i denna fråga vill jag säga några ord. Denna reservationsanmärkning har formen av en omförmålan utan åberopande av § 107 regeringsformen.

Såsom redan framhållits av herr Källqvist gäller detta anmärkningsärendet eller de donationer från början på 1900-talet som avsåg uppförande av ett nationalmonument i Stockholm. Önskemålet var att detta monument skulle uppföras på den stora öppna planen framför riksdagshuset. Donationen kom inte till användning under de första årtiondena, och sedan har den tydligen under rätt lång tid fallit i glömska. Säkert är det ingen som sörjer över att det inte har blivit något stort och resligt monument framför riksdagshuset såsom donator önskat, och säkert menar inte någon av reservanterna att det skulle ha varit lämpligt att direkt uppfylla donatorns önskemål. Det förtjänar dock uppmärksammas, såsom redan här fram-

förts, att riksgäldsfullmäktige hävdade den uppfattningen, att prövning borde ske av donationens användning i samband med utsmyckning av planen framför riksdagshuset.

Säkert har det skämtats mycket under årens lopp om detta nationalmonument. Hans excellens statsministern har i ett uttalande i en tidning för någon tid sedan sagt, att ingen har tagit detta med ett nationalmonument på allvar när den frågan har varit uppe. Det har så lätt blivit satiriskt skämt av det hela. Kanske har det varit på det sättet, men man måste beakta att tankar och känslor var annorlunda vid den tidpunkt då donationen lämnades än de är nu. De tankar donatorn hade passerat inte så bra i vår tid eller under tid som varit i flera årtionden.

Vad jag för min del vill framhålla i detta ärende är att det nog måste sägas ha varit en mycket underlig behandling av denna fråga. Riksgäldsfullmäktige avstyrkte att donationen skulle få användas i Gamla Uppsala. Justitiekanslersämbetet var tveksamt men ansåg att en del av donationsmedlen kunde få användas på sätt som föreslagits. Såsom också redan framhållits har ingen institution eller organisation på konstens område fått i uppdrag att säga sin mening.

Det finns anledning framhålla att Kungl. Maj:t har sökt sig mycket långt bort från donatorns önskemål när man här skulle finna ett sätt att använda donationen. En mycket väsentlig förändring av donationsbestämmelserna har skett. Man har upptäckt att det finns en möjlighet att använda pengarna i Gamla Uppsala, och där skall också bli något av ett monument, i varje fall något som minner om donatorn. Inte kan det vara någon ens i kanslihuset som tror, att donatorn på något sätt har menat att dessa medel skulle användas så som Kungl. Maj:t beslutat, nämligen att för 800 000 kronor köpa mark och flytta bort gamla byggnader för att sätta minnena i Gamla Uppsala i värdigt skick. Jag tror i likhet med herr Källqvist att om donatorn hade haft tillfälle att taga del av detta beslut, skulle han inte ha trott sina

Ang. vissa donationsmedel för uppförande av ett nationalmonument

ögon. Att en nu levande anhörig har lämnat sitt bifall till förslaget, tror jag mest beror på en önskan att medlen ändå till sist skall komma till användning.

Vad jag i denna fråga allra mest har reagerat emot är att man flyttat bort donationens användning från huvudstaden till Gamla Uppsala. Detta kan man vara mycket säker på aldrig har varit donatorns mening. Han hade säkert aldrig tänkt sig en sådan användning. Om han hade kunnat tro att donationen inte skulle ha kommit till användning i Stockholm, är det mycket troligt att donationen aldrig blivit lämnad. Helt säkert har donatorn på den punkten haft en mycket bestämd uppfattning. Om man hade haft något intresse av att använda donationen så som donatorn menat, måste man tycka att även vår tid skulle kunna åstadkomma något konstnärligt av skönhetsvärde — jag vill även därvidlag helt instämma med vad herr Källqvist uttalade — som på ett mera värdigt sätt varit i linje med vad donatorn en gång avsett. Donationen borde enligt min mening ha kommit till en värdigare användning än att begravas vid markköp i Gamla Uppsala.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES,
(fp):

Herr talman! Vilken uppfattning man än har om den större eller mindre glädjen och nyttan av ett nationalmonument, bör man väl ändå kunna vara övertygad om att den historia, som kan läsas fram ur konstitutionsutskottets memorial i detta avseende, innebär en något sällsam episod i svenska folkets underbara öden och äventyr. Man måste onekligen hålla med herr Källqvist om att detta är en ganska fantastisk historia.

Här donerar således en person en stor summa pengar till ett nationalmonument — denne donator var säkerligen en sann fosterlandsvän — och han tänkte sig att få vårt folks insatser och utveckling symboliserade i en konstnärlig skapelse. När det sedan efter ett halvt sekels betänketid äntligen skall hända någonting blir det inte fråga om någon apoteos över

Sverige och svenskarna fram till modern tid utan om uppsnyggning av ett område omkring några gamla i och för sig intressanta och turistiskt lockande gravhögar, om vilkas mening och innehåll de lärda sedan länge tvistar och säkerligen kan ha anledning att tvista om under mycket lång tid framåt. Ett är emellertid alldeles säkert, och det är att Tingshögen samt Odens, Frös och Tors högar inte är några nationalmonument och aldrig kan bli det, även om man vid ett kommunalhus och en ungdomsgård sätter upp något »konterfej» som skulle bli det slutliga resultatet av donationsmedlen.

I andra sammanhang har det talats om de stora svårigheter, som brukar uppstå när det gäller att få till stånd ändring i donators bestämmelser, men ett så fullständigt frångående av bestämmelserna som det här är fråga om lär knappast ha förekommit tidigare. Jag vill bestämt säga ifrån att jag inte hyser någon större längtan efter att få se en koloss av ett eller annat slag till svenskhetens självförhållande, men nog tycker jag ändå, att det som nu har hänt är något av ett underkännande både av oss själva och av våra konstnärers förmåga att skapa något för vårt land och folk karaktäristiskt.

Det skulle vara mycket man skulle kunna säga i den här saken. Den lockar på ett alldeles särskilt sätt till både det ena och det andra. För egen del vill jag naturligtvis, herr talman, inte framträda på ett sådant sätt, att denna kammare kunde komma att betraktas som ett förargelsens hus, och jag hoppas att den utmaning av ödet, som leker mig i hågen, inte skall leda till så beklagligt resultat.

Det har ju förvånat några och förargat ännu fler att riksdagsledamöter någon gång har övergivit vad man anser att de bör hålla sig till, nämligen den torra och sakliga prosan, och i stället på stapplande versfötter givit sig i väg på poetiska utflykter. Det har, som sagt, förargat en del, och bara för några veckor sedan kunde man i ett av huvudstadens stora blad läsa en kritiker som menade att

Ang. vissa donationsmedel för uppförande av ett nationalmonument

den daktylernas paradmarsch, som hexametern kräver, inte låg särskilt väl till för riksdagsmän, och han lovade välvilligt att ordna en kurs för »de folkvalda» i hexameterns mysterier. Därmed avsåg han väl närmast andra kammaren, och att den kan behöva både den ena och den andra kursen är det väl ingen i den här kammaren som betvivlar! Nu anser jag dock att man till medkammarens tröst och försvar bör säga, att den som kamrater på skolbänken borde få med sig en del riksdagsreferenter som tydliga aldrig gripits av Stjernhielms, Tegnérns och Runebergs mäktigaste strofer utan tydliga lever i den tron, att allt som är orimmat och låter som vers i referaten bör betecknas som hexameter. Rätt bör vara rätt, även gentemot ledamöter av andra kammaren!

Kvar står dock sveket mot den prosa, som enligt hävd hör riksdagsprotokollet till, och jag måste, herr talman, erkänna att jag anser den uppfattningen vara riktig. Därför har jag också med all makt sökt hålla frestaren stängden, men vi är ju alla svaga människor, och det kommer då och då en stund, då frestarens lockelser blir så överväldigande att man inte har några möjligheter att stå emot.

Detta är för mig, herr talman, en sådan stund!

Hela historien om det svenska nationalmonumentet, från dess ståtliga början till dess snöpliga slut, innehåller så mycket sällsamt, att tveksamheten inför förargelsen krymper ihop och lusten att få vandra ut på Tegnérns stigar blir oemotståndlig. Resultatet av tvekampen har för min del blivit detta:

Jord som oss fostrat har — om också inte alla

med nämnvärd rätt vi väluppfostrade kan kalla —

i våra unga dar med glädje blev det känt,

att du vår moder skulle få ett monument, ett äreminne över fädrens rena seder, som blommade så rikt och skönt till statens heder.

Det skulle minna oss om segrar och om flit

och av en mästare bli hugget i granit så stort och pampigt att ej något annat rike

i hela världen kunde visa upp dess like, ty moder Svea skulle ses i all sin glans i skydd av lejonassar och av lejonsvans.

Ack, hur en dröm förgår och hoppet blir till aska,

den store anden gömdes undan i en flaska

och hur den bände fick den ändå aldrig ork

att komma ut igen, ty hårt satt flaskans kork

och ängsligt blyg och spak till sist den blev som lammet

och över själva flaskan lagrade sig dammet.

Och nu vi alla frågar oss: Är det ej skam av Källqvist här att riva upp så mycket damm?

Lugnt hade vi. Blott stilla gräl om höga skatter,

om jordbrukspris och räntor och om skydd för katter,

om subvention till stort och smått av alla slag

och ATP och folkpension och barnbidrag.

Och konsten finns här också. Talekonsten flödar,

ty timme efter timme vi oss glatt bemödar

att ge vår visdom ordens glans, så lätt det går

att tömma bänkarna för lunch och kaffetår.

Jag kanske skall avbryta mig här och konstatera, att den konsten har gjort en god effekt!

Och är det icke nöje nog vi kan ju finna i vårt kanslihus lätt en bred och mäktig kvinna,

som armar har och ben och barm för mer än två

(jag givetvis ej Ulla Lindström tänker på)

fast hon för Rubbestad blev till den onda drömmen,

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder som han helst skyndsamt ville vräka ner i Strömmen om blott de goda medlen komme på hans lott där hon som Ran sen kunde kamma ut och dessa tycks — som Källqvist sagt — sitt hår ju vara dryga. för en regering, som visst aldrig, aldrig Och om jag ingen annan kunnat gå. övertyga jag hos mig själv till sist en hoppets låga tänt att dock en gång få skåda Sveas monument.

En annan värld stått opp. Välan, välan I fäder, vår är den mänskoätt som går i raggarkläder och spisar jazz och älskar doften av bensin men också snart har plats vid snurrande maskin och självklart tar itu med de teknikens under, som var oss främmande i våra unga stunder. Vi hissade ibland åt farten men vår färd var endast Lunkentuss' men i vår nya värld är ungdomsdrömmen den att såsom rymdpiloten få resa bland de fjärran stjärnorna och kloten, dit ännu ej ett mänskligt ögas synkraft når och kanske finna andra världar rikare än vår. Där ingen Tage finns och ingen Sträng och Torsten, och ingen Bertil, Jarl och Gunnar reser borsten och ingen på det egna jaget sätter broms och ingen aning har om bostadsbrist och oms. En annan värld, som sig i kosmosdrömmen lögar, än dem som gömmas under fyra gamla högar, då kvinnorov och sköldalarm var männens håg och moder Svea ännu i sin linda låg. Visst lever vi ändå i en högst sällsamma era och visst, herr talman, bör den kunna inspirera en konstnär till ett skapande av rika mått,

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag för stöd till industriellt forsknings- och utvecklingsarbete, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 77 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att *dels* godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 10 mars 1961 förordade riktlinjerna för avsättning av viss del av den staten tillfallande vinsten från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till två fonder för forsknings- och utvecklingsarbete m. m., den ena benämnd Norrlandsfonden och den andra benämnd Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete, *dels* ock besluta, att fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna (tremiljonersfonden) skulle uppgå i den föreslagna Norrlandsfonden.

Norrlandsfondens uppgift skulle vara att främja näringslivets framtida utveckling i Norrland, varvid tonvikten borde läggas på Norrbotten. Stöd skulle kunna utgå dels till forsknings- och utvecklingsarbete, som syftade till en vidareförädling av norrländska råvaror, och dels till en industriell utbyggnad. Ur Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete skulle stöd utgå till tek-

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder
nisk och naturvetenskaplig forskning samt till industriella utvecklingsarbeten.

Avsättningen hade föreslagits uppgå till sammanlagt högst 25 miljoner kronor årligen under en femårsperiod, varefter frågan om avsättning skulle upptagas till ny prövning. Av det årliga beloppet föresloges högst 15 miljoner kronor avsättas till Norrlandsfonden och högst 10 miljoner kronor till Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete. Det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om formerna för avsättningen.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* (I: 580) och den andra inom andra kammaren av fru *Boman* (II: 691), i vilka motioner hemställdes, att riksdagen med anledning av propositionen nr 77 måtte besluta, att den föreslagna avsättningen av statens intäkter av malmbrytningen vid LKAB:s gruvor i sin helhet skulle komma den föreslagna Norrlandsfonden till godo;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Torsten Andersson m. fl.* (I: 585) och den andra inom andra kammaren av herr *Grebäck m. fl.* (II: 708), i vilka motioner hemställdes, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 77 måtte godkänna 1) att medlen från Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete fördelades på de individuella forskningsobjekten genom de ordinarie forskningsråden på sätt som i motionerna förordats; 2) att medel ur Norrlandsfonden i största möjliga utsträckning kunde disponeras även för de mera sociologiskt och näringsgeografiskt betingade åtgärder, som vore nödvändiga för det industriella utvecklingsarbetet, såsom t. ex. utbyggnad av bland annat företagareföreningarnas, hushållningssällskapens och skogsvårdsstyrelsernas rådgivande och utredande verksamhet på respektive områden, till nä-

ringsgeografiska utredningar och därpå grundad folkbildningsverksamhet samt till stöd åt förslagsverksamheten inom de mindre företagen i enlighet med vad som anförts i motionerna; samt att riksdagen även i övrigt måtte beakta vad i motionerna anförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Nils-Eric Gustafsson* och *Eric Carlsson* (I: 586) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Larsson* i Hedenäset och *Nilsson* i Tvärälund (II: 710), i vilka motioner hemställdes, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 77 måtte besluta, att den del av den staten tillfallande vinsten från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, som enligt propositionen skulle avsättas till Norrlandsfonden och Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete, skulle avsättas till en fond benämnd Övre Norrlands malmvinstmedelsfond, samt att denna fond skulle disponeras för forsknings- och utvecklingsarbete i Norrbottens och Västerbottens län i huvudsak enligt de riktlinjer, som angivits i motionerna;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Hagberg* och *Svärd* (I: 587) samt den andra inom andra kammaren av herrar *von Sydow* och *Magnusson* i Borås (II: 709), i vilka motioner hemställdes, a) att riksdagen måtte avslå propositionen nr 77; b) att riksdagen med beaktande av vad i motionerna anförts måtte hemställa hos Kungl. Maj:t om nytt förslag i ämnet;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Helmer Persson* (I: 588) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Nilsson* i Gävle (II: 712), i vilka motioner hemställdes, att riksdagen måtte besluta dels att företaga sådan ändring i de av Kungl. Maj:t föreslagna riktlinjerna för Malmfonden och Norrlandsfonden, att stöd för forsknings- och utvecklingsarbete gäves företrädesvis i syfte att befrämja statlig företagsamhet, att i fråga om Norrlandsfonden formuleringen av uppgifterna

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder angåves så, att stödet för utbyggnaden av manufaktureringindustrier etc. icke finge en underordnad ställning, samt att kvarvarande medel i den s. k. tremiljonersfonden bibehölls såsom en lånefond för malmfältskommunernas behov, *dels ock* i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag snarast i syfte att av LKAB:s vinstmedel avsätta ett större belopp än vad nu vore i fråga, förslagsvis minst 25 miljoner kronor ytterligare, för utbyggnad av förädlingsindustrier i Norrbotten;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sjönell* (I: 589) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Carlsson* i Tibro och *Nelander* (II: 711), i vilka motioner hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 77 måtte uttala, att medel ur Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete borde användas även för sådant utvecklingsarbete, som kunde komma till stånd och utföras av mindre och medelstora industriföretag, och på de villkor i övrigt som angivits i propositionen för utlåning från fonden i fråga;

dels ock en inom andra kammaren av fru *Sjövall* och herr *Kristenson* i Göteborg väckt motion (II: 690).

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 587 och II: 709, såvitt nu vore i fråga, godkänna, att avsättning finge ske för forsknings- och utvecklingsarbete m. m. av högst 25 000 000 kronor årligen under en femårsperiod av den staten tillfallande vinsten från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag;

B. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 587 och II: 709, I: 580 och II: 691 samt I: 586 och II: 710, förstnämnda bägge motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna, att avsättningen skulle tillföras två fonder, den ena benämnd Norrlandsfonden och den andra be-

nämnd Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete;

C. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 587 och II: 709 samt I: 588 och II: 712, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna (tremiljonersfonden) skulle uppgå i den föreslagna Norrlandsfonden;

D. att motionerna I: 585 och II: 708, såvitt de avsåge fördelning av medel ur Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete, icke måtte av riksdagen bifallas;

E. att motionerna I: 588 och II: 712, såvitt de avsåge stöd åt företrädesvis statlig företagsamhet, icke måtte av riksdagen bifallas;

F. att motionerna I: 588 och II: 712, såvitt de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

G. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 585 och II: 708, I: 588 och II: 712, I: 589 och II: 711 samt II: 690, förstnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anført i fråga om dispositionen av Norrlandsfonden och Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete.

Reservationer hade avgivits

1) av fröken *Andersson* samt herrar *Svärd*, *Staxäng* och *Bohman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A, B, C och G hemställa,

A. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 587 och II: 709, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om avsättning av medel av den staten tillfallande vinsten från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag;

B. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 587 och II: 709, såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å mo-

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder
tionerna I: 580 och II: 691 samt I: 586 och II: 710, avslå Kungl. Maj:ts förslag om särskild fondbildning;

C. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 587 och II: 709 samt med avslag å motionerna I: 588 och II: 712, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om att fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna (tremiljonersfonden) skulle uppgå i den föreslagna Norrlandsfonden;

G. att motionerna I: 585 och II: 708, I: 588 och II: 712, I: 589 och II: 711 samt II: 690, förstnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas; samt

2) av herrar *Sundin, Eric Carlsson, Larsson* i Hedenäset och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 580 och II: 691 ävensom med bifall till motionerna I: 586 och II: 710 samt med avslag å motionerna I: 587 och II: 709, sistnämnda bägge motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att avsättningen skulle tillföras en fond, benämnd Norrlandsfonden för forsknings- och utvecklingsarbete m. m.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Kammarrens ärade ledamöter hörde nyss det yrkande som framställdes i utskottsutlåtandet, vilket ju bygger på propositionen i ärendet. Till detta utskottsutlåtande har vi fogat en reservation, i vilken vi yrkar avslag på propositionen.

Det är över huvud taget ingen negativ inställning till själva frågan, som denna reservation är ett uttryck för. Det framhålles tvärtom både i motionerna och reservationen att det vore önskvärt att forskningsarbetet inom näringslivet — speciellt då beträffande de särskilda förhållandena i nordliga Sverige — bedrivs så långt resurserna i såväl ekonomiskt som personellt hänseende räcker till.

Det är väsentligen, kanske jag vågar säga, *formerna* för hela anordningen som vi vänder oss emot.

Jag skall inte, herr talman, gå närmare in på själva frågan, men det är ett par uttalanden i propositionen som är litet svåra att förstå. Departementschefen säger t. ex. att »utvinningen lämnar betydande bidrag till hela samhällets ekonomi». Nu trodde jag ju, att varje något så när välskött företag lämnade bidrag till samhällets ekonomi, så i det hänseendet står inte avkastningen av de norrländska naturtillgångarna i någon som helst särklass.

I propositionen sägs vidare, att »angelägenheten av den anordning som där föreslås är särskilt stark sedan statsmakterna inlöst aktierna». Jag skulle vilja säga att jag har uppfattat det hela på rakt motsatt sätt. Jag tycker det är tvärtom, därför att staten alltid har möjligheter att dirigera samhällets resurser dit där de anses bäst behövas. En inte oviktig sak i sammanhanget utan en huvudsak är att anslagen — varifrån de nu kommer — dock alltid måste tas av den löpande nationalinkomsten.

Jag sade att det för vår del kanske väsentligen rör sig om en formell syn på denna sak, ty vi anser att det ur principiell synpunkt är olämpligt med en specialdestination som den här föreslagna. Behovet av ett särskilt stöd åt Norrland bör, menar vi, prövas i vanlig ordning via anslag över budgeten. Då slipper man bl. a. en fullständigt onödig administrativ apparat.

Olika utredningar och remissinstanser har också reagerat starkt mot den föreslagna anordningen. Så t. ex. betonade 1958 års besparingsutredning — med hänvisning till 1948 års budgetutredning — att anordningen med specialbudget inom riksstaten kommit ur bruk och föreslog en omedelbar omprövning av frågan. Såvitt jag vet har ingen åtgärd vidtagits i detta syfte. Statskontoret, riksräkenskapsverket och riksgäldsfullmäktige har också i sina remissuttalanden starkt kritiserat denna metod.

Det vore rätt frestande, herr talman, att gå in på en närmare analys av be-

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder

greppet specialdestination, eftersom en viss oklarhet därom tycks råda. Då jag emellertid har anledning anta att denna fråga kommer att tas upp senare under debatten nöjer jag mig nu med att yrka bifall till reservation nr 1.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Jag har ingen anledning att polemisera mot fröken Anderssons kritik beträffande den rent budgettekniska sidan av denna fråga, eftersom jag helt delar hennes uppfattning på den punkten. När man föreslår, att en del av statens inkomster skall användas för ett visst ändamål, återgår man otvivelaktigt till en i vår förvaltning praktiskt taget övergiven form. Specialdestination förekom på naturhushållningens tid, då t. ex. somliga ämbetsmän fick sin avlöning i form av avkastning från vissa hemman. Jag erinrar om — vilket kan ha ett intresse för fler än oss norrbottningar — att t. ex. domkyrkosysslomanen i Uppsala någon gång under medeltiden avlönades med en avgäld från Torneå pastorat, som ansågs särskilt indräktigt på grund av det rika sikfisket.

Vi har visserligen en liten relikv av specialdestinationen kvar i bl. a. bilskattemedelsfonden — dessa medel skall ju gå till vägväsendet — men de går till åtskilligt annat också.

Även om man på goda grunder protesterar mot denna form av budget, kan man för ögonblicket inte göra något åt den. Då borde det emellertid vara desto mera angeläget för finansministern att handla i konsekvens med de förutsättningar, som angavs för statens inlösen av Grängesbergsbolagets aktier i LKAB. I propositionen 1955 förklarade sig finansministern dela utredningsmännens motivering för inlösen. Denna angavs i väsentlig mån vara omsorgen om översta Norrland. Om malmstillgångarna skulle sina, skulle detta komma att skapa näringspolitiska problem av besvärlig art. Det var därför, enligt finansministern, angeläget att man under uttagandet av dessa tillgångar sörjde för uppbyggnad av ett näringsliv, som kunde fungera

när malmbrytningen någon gång i en ovisst framtid måste upphöra på grund av att malkroppen tagit slut.

Det var ett väsentligt argument för förstatligandet.

Jag vill göra gällande att propositionen och utskottsmajoritetens utlåtande icke fullt dragit ut konsekvenserna av detta.

Jag får kanske också nämna, att precis samma tankegångar kom till uttryck i en motion från norrbottenska socialdemokratiska riksdagsmän 1956 i samband med att det definitiva beslutet om inlösen skulle ske. Man hade samma argumentation, och man sade att både förnuftsskäl och billighetsskäl talade för att man successivt byggde upp ett förhållandevis livsdugligt näringsliv i Norrbotten med sikte på den tid då malmstillgångarna sinat. Motionärerna menade att detta praktiskt lämpligast kunde ordnas genom att staten avsatte ett visst belopp per ton bortforslad malm till en fond för uppbyggnad av näringslivet i Norrbottens län. Det är där specialdestinationstanken träder in i bilden.

Man säger vidare — och det är att lägga märke till i detta sammanhang, ty det står i viss motsättning till propositionens förslag om två fonder — att denna fond (man talar här om *en* fond) skulle låna ut pengar efter affärsmässiga grunder. Fonden skulle kunna ikläda sig borgen. Fonden skulle ha rätt att helt eller delvis bekosta närings- och marknadsundersökningar. Den skulle vidare bekosta studiekurser, studievistelse vid industri och liknande i syfte att tillgodose behovet av driftiga företagsledare, yrkesskickliga arbetare o. s. v. Vidare nämnde man i motionen, att man tänkte sig avsättning av två kronor per brutet ton per år. Vid en brytning av 15 miljoner ton skulle det bli 30 miljoner kronor. Denna motion anslöt sig som synes ganska nära till motiven för förstatligandet.

Motionen rönste, som en del av kammarens ledamöter kanske kommer ihåg, ett ganska originellt öde. Innan den var behandlad i riksdagen, tillsatte finansministern en utredning i motionens

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder
 syfte, även om användningsområdet för fonden enligt direktiven inte var alldeles identiskt med vad motionärerna tänkt sig.

Det fästes från visst socialdemokratiskt håll i riksdagen mycket stora förhoppningar vid finansministerns direktiv. Jag vill som belägg för att så var fallet citera ett inlägg av herr Grym i denna kammare. Herr Grym brukar ju uttala sig mycket sobert och korrekt och utan överdrifter, men denna gång använde han dityrambiska ordalag, som är något ovanliga i hans mun. Sedan han refererat vad som förevarit sade han:

»Man kan gott säga att för övre Norrlands del torde inte någonting tidigare ha beslutats av statsmakterna i detta land, som öppnat så stora perspektiv i ekonomisk mening som nu är fallet. Nu öppnar sig här en möjlighet att med landsändans egna medel bygga upp ett förgrenat och ekonomiskt bärkraftigt näringsliv. Finansminister Sträng har särskilt pekat på möjligheten att nå resultat i form av manufakturering och vidareförädling av landsändans råvarutillgångar.»

Och så framförde herr Grym ett varmt tack för det initiativ som statsrådet tagit.

Detta var de förhoppningar som knöts till motionen och direktiven.

Sedan tillsattes utredningen. Den bestod av två socialdemokrater och en högerman; bland socialdemokraterna befann sig huvudmotionären i andra kammaren. Utredningen tog god tid på sig och kom efter ett inte alltför flitigt arbete så småningom fram till ett resultat, som var rätt avlägset från både motionen och direktiven, eftersom den prioritet, som man hade tänkt sig beträffande översta Norrland, kom till ett väl vagt uttryck. Remissinstanserna var också kritiska.

Så kom propositionen, vilken omöjligt kan betraktas som ett konsekvent fullföljande av motiveringen för förstatligandet. Den ligger icke konsekvent i linje med vare sig motionen eller direktiven. Här föreslår man nu icke en enda fond, som skulle användas för varaktig

uppbyggnad av Norrbottens näringsliv, utan man föreslår att av de 25 miljoner kronor, som skall avsättas, skall 10 miljoner gå till forskning i största allmänhet och 15 miljoner till den s. k. Norrlandsfonden. Den sistnämnda fonden skulle då motsvara de ursprungliga önskemålen.

Det föreslås alltså två fonder. Den ena, Norrlandsfonden, skulle ha uppgifter som motsvarar vad motionärerna avsett, den andra, Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete, skall ge stöd till teknisk och naturvetenskaplig forskning.

I en motion som jag har väckt har jag yrkat, att de 10 miljoner som avses för forskningsfonden skall slås ihop med Norrlandsfonden och att man skall använda hela beloppet — 25 miljoner kronor per år — för de ändamål som angavs i den ursprungliga motionen och i direktiven. Jag menar nämligen att såväl grundforskning som i någon mån också målforskning är så allmänna uppgifter, att anslag till dessa ändamål bör utgå i vanlig ordning. Vi ger ju redan pengar till naturvetenskaplig forskning här i landet, och kostnaderna för detta ändamål bör rimligen gå över statsbudgeten i vanlig ordning.

Jag kan alltså inte finna att man har handlat konsekvent, och jag tycker nog, att även om finansministern budgettekniskt har avlägsnat sig från dygdens väg, så borde han ha varit så mycket mera angelägen att vara konsekvent i förhållande till sina egna motiveringar för förstatligandet över huvud taget.

På grund härav, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation nr 2.

Herr NYSTRÖM (s):

Herr talman! I motsats till herr Bergh, som i sitt inlägg i debatten har yrkat bifall till reservationen 2, har jag all anledning att med tacksamhet notera, att statsutskottet i sitt utlåtande har kunna biträda de förslag, som statsrådet och chefen för finansdepartementet, herr Sträng, framlagt på riksdagens hord.

Ställningstagandet till förevarande för-

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder

slag synes från utskottets sida vara väl avvägt efter de synpunkter och motiveringar, som anförts av departementschefen för av honom förordade riktlinjer för avsättning av viss del av den staten tillfallande vinsten från LKAB till två fonder. Herr Bergh ville i sitt inlägg bl. a. anmärka på regeringens budgettekniska tillvägagångssätt i denna fråga. Jag vill bara säga till herr Bergh, att utan regeringens initiativ i denna fråga skulle nog inte den nu aktuella avsättningen av LKAB:s vinstmedel diskuteras här i dag. Jag skulle väl också tro med tanke på den motion, som herr Bergh väckt vid denna riksdag, att han varit intresserad av just denna fråga.

Det må gärna erkännas, att man nog var inte så litet oroad vid den tidpunkt, då de särskilt tillkallade sakkunniga avgav sitt betänkande angående inrättande av en fond av malmvinstmedel till främjande av naturvetenskaplig och teknisk forskning samt utvecklingsarbete. Forskningsintressena hade i betänkandet fått ett nästan odelat stöd av utredningen, och finansministerns utredningsdirektiv var nära nog helt borttappade. Herr Bergh har här fullständigt rätt i att man nu har all anledning att se på frågan på ett annat sätt, enär statsutskottet följt departementschefens positiva konstruktion av Norrlandsfonden och Malmfonden.

Vid den förberedande behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 77 blev man uppmärksam på den rivalitet, som fanns mellan forskningens företrädare och näringsintressena i övre Norrland. Men genom finansministerns befriande åtgärd, herr Bergh, att rekommendera två fristående fonder tvekar jag inte att fastslå, att alla parter tjänat på just denna lösning.

Nu delar statsutskottet departementschefens mening att genom Norrlandsfonden bör sättas in pengar för att stödja företagsamheten och näringslivets utveckling i Norrland med tonvikt på Norrbotten, där det inte föreligger någon brist på angelägna uppgifter, som lämpar sig för stöd ur den föreslagna fonden. Det är alltså med tillfredsställelse man

hälsar tillkomsten av den fond, som benämnes Norrlandsfonden. Fonden kommer att ge nya förutsättningar för näringslivets utveckling i norr, och fondens omfattning synes kunna ge ljusa löften för framtiden. 15 miljoner kronor årligen under fem år möjliggör kraftiga insatser, särskilt som det förutsättes att Norrlandsfonden kan byggas ut efter år 1966. Visserligen kommer av LKAB:s vinstmedel 10 miljoner kronor årligen under den närmaste femårsperioden att gå till Malmfonden — d. v. s. till en riksfond för forskning och utvecklingsarbete — men med hänsyn till att goda skäl finns för uppbyggande av nya ekonomiska värden genom forskningsfonden och dess stora betydelse inte minst för Norrland talar allt för de motiv, som förestavat inrättandet av ifrågavarande fond.

Med vad jag här har anført, herr talman, har jag bara velat ge uttryck för den tillfredsställelse man känner över de två fonder, som nu synes stå inför sitt förverkligande. Men jag hoppas även att det anförda i någon mån ger motiv för att riksdagen går emot den till utskottets utlåtande fogade reservationen av fröken Andersson, herr Svärd m. fl., en reservation som utmynnar i ett rent avslag på propositionen nr 77 och en rekommendation till riksdagen att hos Kungl. Maj:t hemställa om nytt förslag i ämnet.

Reservanterna anser sålunda, att det inte finns något sakligt motiv för att från statens vinstmedel från LKAB anvisa särskilda utvecklings- och forskningsmedel utan att medelsbehovet härför bör tillgodoses på sedvanligt sätt genom anslag ur budgeten. Fröken Andersson nämnde i sitt inlägg, att reservanterna förutsätter att behovet av statliga insatser för bl. a. utvecklingen av Norrlands näringsliv skall prövas av Kungl. Maj:t och att de förslag, som därvid kan aktualiseras, på sedvanligt sätt bör underställas riksdagen.

Det synes mig, som om det i reservanternas inställning ligger en dold önskan att det lämnas tillfälle till debatt då och då i denna kammare för

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder att de skall få framföra sina föreställningar om övre Norrland och kanske speciellt Norrbotten som den del av landet, där kapitalinvesteringar med undantag av sådana som göres i malmtillgångarna är bortkastade pengar.

För min del anser jag att utskottet har följt reservanternas mening beträffande av dem föreslaget tillvägagångssätt på så sätt, att frågan om stöd till forsknings- och utvecklingsarbete har prövats av Kungl. Maj:t, som funnit skäl att aktualisera frågan och därför på sedvanligt sätt underställt riksdagen sitt förslag, och den frågan avgöres ju i dag. Sålunda finner jag att utskottet till viss del har följt reservanternas tankegång härvidlag.

Vad sedan angår den av herr Sundin och herr Eric Carlsson avgivna, med 2 betecknade reservationen, som utmynnar i att riksdagen skulle besluta att hela avsättningen skall tillföras en fond, benämnd Norrlandsfonden för forsknings- och utvecklingsarbete m. m., med en klar tonvikt på medlens disposition för åtgärder med anknytning till näringslivet i Norrbotten — alltså en reservation för vilken även herr Bergh varit en talesman — vill jag bara framhålla att jag med särskild tillfredsställelse skulle se en sådan lösning av frågan. Men är det inte så, att om man begär för mycket, så ökar chanserna för att man förlorar allt? Utskottets förslag anser jag representera en godtagbar avvägning mellan olika på frågans bedömning inverkan intressen. Malmfonden bör alltså få sin del av vinstmedel från LKAB.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till föreliggande utskottsförslag.

Häri instämde herr *Grym* (s).

Fröken ANDERSSON (h) kort gemäle:

Herr talman! Det skulle kanske inte behövas någon replik i detta sammanhang, men jag reagerade nog en smula när herr Nyström här sade, att det i reservation nr 1 gömmer sig »en dold öns-

kan» att lämna tillfälle till debatt då och då.

Ja, visst finns det en sådan önskan. Men den är inte dold utan fullständigt öppen och klart utsagd! Som jag för en stund sedan betonade, är det riktigt att riksdagen, som ju endast anvisar medel för ett år i taget, varje år debatterar dessa problem och lägger dessa krav vid sidan av andra krav och låter det hela gå över budgeten.

Sedan kan jag inte neka mig nöjet att språka litet med herr Bergh, när han använde uttrycket »landsändans egna medel». Tänker herrarna gå tillbaka till anordningarna i medeltidens svenska samhälle? Jag skall inte gå in på frågan vidare.

Herr NYSTRÖM (s) kort gemäle:

Herr talman! Jag vill bara vända mig till fröken Andersson och säga, att man nog bör lämna denna kammare tillfälle att då och då diskutera det ena eller det andra problemet, ty det är ju så att har en arbetsuppgift en gång blivit löst, så aktualiseras därmed nya arbetsuppgifter som pockar på sin lösning. Jag förstår mycket väl att man bör vandra etappernas väg då det gäller att åstadkomma vad man strävar efter i fråga om samhällsbildningen.

Men finns det en möjlighet att åstadkomma en stor pott under en enda etapp, så är det väl naturligt att man inte delar den för att återkomma då och då och på det sättet finna lösningen på problemet.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort gemäle:

Herr talman! Jag vill bara påpeka för den ärade ledamoten av denna kammare fröken Ebon Andersson, att jag icke har talat om landsändans egna medel, utan att detta var ett citat; det var herr Grym som använde uttrycket »egna medel».

Jag anser tvärtom, att här bör tas hänsyn till att innan malmtillgångarna kunde komma till nytta, så måste det göras mycket stora kapitalplaceringar,

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder

och de kapitalinsatserna kom i väsentlig grad söderifrån. Förutsättningen för att dessa malmtillgångar kunde exploateras var alltså inte bara att malmtillgångarna fanns, utan också att det kunde satsas kapital.

Det här uttrycket »egna medel» är ju ett sådant där uttryck som *kan* användas i detta avseende. Jag drar mig emellertid för att använda det, eftersom jag som bekant är motståndare till varje provinsiell protektionism.

Herr HAGBERG (h):

Herr talman! Jag skall begränsa mig till en alldeles speciell fråga i detta sammanhang, nämligen den rent budgetmässiga uppläggningsen av denna, dock ingalunda betydelselösa angelägenhet.

Jag är medveten om att kanske mer än en kollega här i kammaren menar, att den sak som jag nu tänker tala om, är en teoretisk angelägenhet, företrädesvis av, skall vi säga, akademiskt intresse. Jag är inte alldeles säker på det, och jag skall så gott jag kan försöka visa det i fortsättningen.

En sak är jag emellertid, herr talman, alldeles övertygad om, och det är att ämnet inte är av någon särskilt fascinerande natur, i varje fall torde det inte ge anledning till någon utflykt till de dikters vårljusa lundar, där kammaren för någon stund sedan under ledning av herr Axel Johannes Andersson lustvandrade. Den saken är nog ganska klar.

Statsutskottet avstyrker med en snäv motivering det i motionen ställda förslaget. Ett par föregående talare har varit inne på frågan om specialdestination. Jag skall ytterligare be att få utveckla detta som jag nog tycker intressanta ämne.

Statsutskottet avstyrker och gör det utan att, som det heter, »i detta sammanhang närmare ingå på en diskussion av begreppet specialdestination».

Varför anser sig statsutskottet över huvud taget inte böra diskutera begreppet i det här sammanhanget? Det gäller dock en avsättning av 25 miljoner om året under en femårsperiod, alltså inal-

les 125 miljoner. För egen del tycker jag inte att beloppet är så obetydligt, att sättet för dess behandling inom den allmänna budgetens ram saknar allt intresse.

Till en början: vad menas med specialdestination? Statsutskottet förklarar i en mellansats, att begreppet »inte är entydigt». Jag delar inte statsutskottets uppfattning därvidlag. Saken kan väl ganska enkelt uttryckas på det sättet, att med specialdestination menas att vissa statens inkomster avdelas för vissa statens utgifter. Det tycker jag är en ganska entydig definition av begreppet.

Vilka erinringar har då riktats mot ett sådant budgettekniskt tillvägagångssätt? Som här redan har erinrats om, har detta ingalunda oviktiga problem ingående prövats av två statliga utredningar under de senare åren. Sålunda konstaterar 1948 års budgetutredning, att systemet med särskilda specialbudgeter inom riksstaten alltmot kommit ur bruk. Enligt budgetutredningen överensstämde denna utveckling icke med en rationell budgetbehandling, som förutsatte att utgifterna kunde behandlas och bedömas efter enhetliga grunder.

Principfrågan om specialdestination togs vidare upp av 1958 års besparingsutredning. Utredningen var som bekant enhällig i sina uttalanden. På denna punkt anförde utredningen bl. a. följande, som jag tycker att jag bör återge, särskilt mot bakgrunden av det — jag upprepar det — något snäva sätt på vilket statsutskottet behandlat den principiella sidan av saken: »Metoden (med specialdestination) innebär principiellt att vissa statsinkomster avdelas för att täcka vissa statsutgifter. Metoden har emellertid i praktiken inte tillämpats konsekvent, och den framstår som uttryck för en föråldrad budgetteknik.»

Utredningen, som här givetvis främst syftar på den särskilda specialbudgeten för bilskattemedlen inom den allmänna budgeten, fortsätter emellertid: »Systemet med specialdestination innebär i princip, att de utgiftsändamål, till vilka vissa inkomster specialdestinerats, inte kommer att förutsättningsvis vägas gent-

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder emot andra, konkurrerande ändamål på budgeten. Sålunda medför systemet risk för att väginvesteringarna inte avväges mot andra investeringsändamål på ett sätt, som från samhällsekonomisk synpunkt framstår som rationellt. Därest specialdestinationssystemet upphävdes, skulle förutsättningar skapas för en enhetligare bedömning av statens utgifter till olika ändamål. Besparingsutredningen förordar därför, att systemet med specialdestination på budgeten omedelbart upptages till omprövning.»

Så långt denna statliga kommitté.

Dessa uttalanden dels av 1948 års budgetutredning och dels av 1958 års besparingsutredning omnämnes icke av statsutskottet i dess motivering. Men, herr talman, även om man inte mot bakgrunden av de uttalanden, som jag här har omnämnt, ansett sig ha anledning att »närmare ingå på en diskussion av begreppet specialdestination», för att nu än en gång använda statsutskottets egen formulering, så hade ju måhända anledning förelegat att åtminstone så förfara, att mot bakgrunden av de remissyttranden, som i detta ärende avgivits helt nyligen av statskontoret, riksräkenskapsverket och fullmäktige i riksgäldskontoret, säga några ord i saken. Den syn på problemet som dessa tre verk, om vilka jag kanske vågar använda termen *budgetverk*, lägger är refererad på sedvanligt sätt i propositionen, och då tycker jag man också skulle kunna ha tagit upp dem till någon prövning i utskottets motivering. Det har, som sagt, inte skett, och den, som bara läser statsutskottets utlåtande, får alltså ingen som helst kännedom om vad dessa tre — om jag fortfarande får använda termen — budgetverk själva säger i denna viktiga principfråga.

Enligt statskontorets uppfattning synes såväl direktiven som utredningen utgå ifrån att en specialdestination skulle ske. Från de synpunkter som framförts av 1948 års budgetutredning är detta otvivelaktigt att beklaga, yttrar statskontoret. I varje fall torde det få förutsättas bli föremål för en ytterst ingående prövning från statsmakternas

sida, om beslut skall fattas om att för en femårsperiod binda ett så stort belopp som 25 miljoner kronor årligen, anför statskontoret vidare.

Om vi så övergår till riksräkenskapsverket ligger saken så till att specialdestinationer enligt riksräkenskapsverkets mening av statens inkomster vid sidan av budgeten i princip bör undvikas. Det är ett kategoriskt uttalande av riksräkenskapsverket. Ordningen kan leda till att en överblick av statens inkomstförhållanden och utgiftsåtaganden, som rådande budgetsystem möjliggör, försvåras.

Vad så det tredje verket beträffar, fullmäktige i riksgäldskontoret, uttalar det sin principiella tveksamhet angående införandet av ytterligare en form av specialdestination av statens inkomster på budgeten.

Av vad jag här har tillåtit mig referera får väl i alla fall anses framgå, att denna angelägenhet har ett ganska betydande intresse och väl vore förtjänt av en grundlig diskussion.

Herr talman! Jag ser, herr statsrådet och chefen för finansdepartementet vara närvarande i kammaren. Jag nekar inte till att jag finner det en smula överraskande att just vår nuvarande finansminister har intagit den ståndpunkt i denna principfråga, som han har gjort. Finansministern har numera en lång erfarenhet i sitt ämbete. Jag är för min del övertygad om att herr statsrådet under denna tid vid mer än ett tillfälle haft anledning att beklaga de svårigheter för en enhetlig budgetbedömning av statens inkomster och utgifter av olika slag, som just systemet med specialdestination ofrånkomligen medför.

Vi har ju en känd stor specialdestination, nämligen bilskattemedlens specialbudget. Vi har andra av mindre omfattning, nämligen lotterimedlen och tipsmedlen, och det finns även andra.

Vad betyder nu detta i praktiken? Jo, det betyder att vissa statens inkomster avdelas för vissa närmare angivna utgifter, men det betyder också att andra krav på budgeten, som kan vara av en betydande anlägenhetsgrad, över hu-

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder

vud taget inte kan bli föremål för det beaktande från finansministerns sida, som han helt skulle vilja skänka dem. De blir helt enkelt skjutna åt sidan, under det att syftemål som faller inom ramen för denna specialdestination, även om de i det aktuella läget inte är av högsta angelägenhetsgrad, mycket lätt kan tillgodoses.

Jag är medveten om att man i praktiken inom departementet inte hållit så utomordentligt strängt på dessa linjer, ty det har helt enkelt inte gått. Vi vet precis hur det har gått med bilskattemedelsfonden — där har man gång på gång funnit, att det av arbetsmarknads-skäl eller av andra skäl inte varit möjligt att göra av med pengarna, och då har man naturligtvis låtit dem gå in i budgeten i vanlig ordning och så har det redovisats en, vad vi brukat kalla »statsverkets skuld till motorismen», som man senare fått reglera.

Det är ett otillfredsställande sätt att så gå till väga, och det skulle undvikas, om man upphävde allt vad specialdestination hette och lät alla statens inkomster gå in i budgeten i vanlig ordning och där behandlas på ett enhetligt sätt. Därigenom skulle man slippa sådana förskjutningar, som jag tillåtit mig antyda.

Men, herr talman, även för riksdagen som sådan, dess kamrar och ledamöter, måste ett system med specialdestination medföra betydande olägenheter. Som motionärerna och reservanterna ser saken, står specialdestination av statens inkomster inte i överensstämmelse med modern budgetteknik. En sådan kräver nämligen, att riksdagens möjligheter att ta ställning till hur avvägningen mellan äskade anslag bör ske inte får beskäras. Endast därigenom kan nödvändiga förutsättningar för en aktuell angelägenhetsprövning skapas.

Herr talman! Med vad jag här anfört har jag — jag hoppas att kammarens ärade ledamöter observerat detta — begränsat mig till uteslutande den rent budgettekniska sidan av detta ämne. Jag ifrågasätter naturligtvis inte ett ögonblick önskvärdheten av ett intensivt utvecklings- och forskningsarbete inom

näringslivet i allmänhet. Att i detta sammanhang uppmärksamheten inte minst bör fästas vid de speciella produktionsförhållandena i nordliga Sverige med dess rika naturtillgångar, finner jag för min del uppenbart, men jag menar att det allmännas stöd bör ges i former mot vilka från principiell synpunkt vägande invändningar icke kan riktas.

Om statsmakterna anser sig böra engagera sig, stödjande eller uppmuntran-de, i dessa stora produktionsproblem — vilket det självfallet finns goda skäl för — så menar jag, att det bör ske i vanlig ordning via budgeten, precis som man engagerar sig inom andra avsnitt av vårt produktionsliv, så att riksdagens kamrar varje år får tillfälle att granska och diskutera dessa angelägenheter. Det bör inte ske omvägen över en specialdestination, med de olägenheter som därav otvivelaktigt följer och som jag här, så gott jag har kunnat, har försökt att i någon liten mån skildra.

Herr talman! Med dessa ord hemställer jag om bifall till reservation nr 1.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! När riksdagen beslutade att förstatliga LKAB, var det inte så få som spådde en olycksdiger utveckling för den svenska malmbrytningen och för samhället i dess helhet. Låt mig därför i dag fastställa, att olycksprofeter-na har fått fullständigt fel. Utvecklingen under fem års statlig gruvbrytning har klarlagt vilken väldig positiv förändring som har inträtt. Nu öppnas nya gruvfält i Norrbotten, nu bygger man järnväg till de nya gruvfälten, nu bedrivs gruvbrytningen metodiskt, nu byggs nya hamnar, och de gamla moderniseras. Den gamla rovbrytningsmetoden har fått lämna plats för en gruvbrytning som avser att på lång sikt ge samhället så mycket som möjligt av lapplandsfjällens väldiga rikedomar. Samhällets övertagande av lapplandsgruvorna var en nödvändig åtgärd och ett resultat av främst arbetarklassens politiska aktivitet.

Jag vill i detta sammanhang ge fröken Ebon Andersson rätt i att lapplandsgru-

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder

vorna är en nationens egendom — det kan man inte komma ifrån. Utgångsläget för motståndarna till det statliga LKAB är i dagens situation inte precis så ljusblått. De mest rabiate av dem står nu här med sin tvättade hals. I dag måste de delta i en diskussion om hur en del av LKAB:s väldiga vinstmedel skall fördelas. Något sådant fick vi inte uppleva under de 50 år då den privatkapitalistiska koncernen styrde och ställde. Tydliga skäms högerpartiet inför dessa fakta, vilket delvis borde förklara att partiet som sådant motsätter sig att delar av LKAB:s vinst avsätts dels för allmänt samhällligt nyttiga ändamål, dels för att bygga upp ett mera mångsidigt näringsliv i Norrland och framför allt i Norrbotten.

Jag önskar här i dag notera, att regeringen har varit tvungen att revidera malmfundsutredningens utmanande förslag. Opinionsen främst i Norrbotten kunde man inte helt nonchalera. Men givetvis är inte regeringsförslaget tillfredsställande ur främst Norrbottens synpunkt. Det torde inte kunna bestridas att den ursprungliga meningen med att en viss del av LKAB:s vinstmedel skulle avdelas för näringslivets utbyggnad i norr rätt påtagligt urvattnats. Mot bakgrunden av de stora vinster staten hämtar från malmgruvorna anser jag det vara en dålig politik att inte hålla fast vid de ursprungliga intentionerna.

Regeringen har valt att föreslå inrättande av två fonder i stället för en, för det första en malmfond med uppgift att understödja främst grundforskningen inom hela landet, för det andra en norrlandsfond med uppgift att befrämja forskningen i Norrland och näringslivets utbyggnad. Om man betraktar det hela ur vettig synpunkt, kan man näppeligen ha något att invända mot att en del av vinstmedlen från ett stort statligt företag används för att utveckla den så nödvändiga forskningen. De betänkligheter som främst högern har anfört mot malmfonden har inget reellt värde, utan måste ses som partitaktiskt betingade.

Om nu regeringen under en femårsperiod vill ge den svenska grundforsk-

ningen ytterligare 50 miljoner kronor, så kan jag inte fatta varför någon skall motsätta sig den saken. Forskningen spelar som bekant en utslagsgivande roll i den tidsperiod varunder vi nu lever och verkar. En annan sak är — det vill jag starkt understryka — att avsättningen till malmfonden delvis sker på bekostnad av vitala norrbottenska intressen. Av den anledningen har vi föreslagit, att under den första femårsperioden ytterligare 25 miljoner kronor tillskjuts Norrlandsfonden för att direkt sättas in på att bygga ut näringslivet i Norrbotten och därigenom bidra till att skapa ett starkare försörjningsunderlag.

Kom nu inte och säg att detta är ett överbud, ett demonstrationsförslag! Glöm inte bort att LKAB för år 1960 redovisar en bruttovinst på drygt en halv miljard kronor. Glöm inte bort att den ursprungliga tanken var att två kronor per ton bruten malm skulle avsättas för näringslivets vidare utbyggnad i Norrbotten. Mot den bakgrunden är vårt förslag starkt underbyggt och helt i linje med strävandena att skapa större rättvisa mot Norrbotten.

Om vi skulle se det problem som vi behandlar i dag extremt provinsialistiskt och uppträda partidemagogiskt som en del andra, då skulle vi ha hamnat på högerns vidunderliga linjer. Inte heller kan vi ge vårt bifall till snävheten sådan den framträder i reservation nr 2, undertecknad av center- och folkpartister. Vi har nämligen den uppfattningen att praktiskt taget alla norrlandslän är i behov av stöd från Norrlandsfonden och att man kan åstadkomma detta bl. a. genom att avsättningen till densamma blir en permanent företeelse.

Men vi är inte överens med de riktlinjer som regeringen förordar för forsknings- och utvecklingsarbetet. Vi menar att när staten på detta sätt skall göra en speciell insats på dessa områden så bör forsknings- och utvecklingsarbete som tillgodoser de statliga företagens intresse främst tillgodose nämnda intressen. Framför allt måste det anses angeläget att medlen ur Norrlandsfonden inte

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder

splittras bort på oväsentligheter, utan att de framför allt sättes in för att befrämja den statliga företagsamheten. Vi har därjämte pekat på hur nödvändigt det är att inte manufaktureringens industrier genom utformningen av riktlinjerna kommer i en underordnad ställning.

Regeringen och utskottsmajoriteten anser att den s. k. tremiljonersfonden skall uppgå i Norrlandsfonden. Varför nu plocka av malmfältskommunerna en sak som de så väl behöver? Varför inte låta dessa kommuner utnyttja denna fond — verkligen utnyttja densamma — för att speciellt där göra krafttag mot ensidigheten i näringslivets uppbyggnad. Det bör rimligen inte få vara så att det i händelse av lågkonjunktur och kris finns bara nakna fjällväggen att titta på uppe bland malmfälten.

Det har funnits vissa tendenser att söka inbilla folk att tillkomsten av Norrlandsfonden skulle vara tillräcklig för att klara av kapitalfrågan när det gäller industriens vidare utveckling. Låt mig här säga att medlen ur Norrlandsfonden — även med de förslag som vi framställt — inte på långa vägar räcker för att fylla de stora behoven. Utöver detta fordras ännu stora statliga investeringar. Men Norrlandsfonden är ett steg framåt inte minst ur synpunkten att nu för första gången efter drygt 50 års malmbrytning och 50 års stora vinster en del av dessa vinster avsättes för näringslivets utbyggnad.

Norrlands procentuella andel av landets befolkning sjunker nu år efter år. En utveckling i motsatt riktning skulle vara mer naturlig och sund. Förklaringen till nämnda förhållande är främst snedvridningen i industriens uppbyggnad i vårt land. Att rätta till dessa missförhållanden kan endast ske genom samhälleliga ingripanden. Där menar jag att Norrlandsfonden kan spela en viss roll. Bl. a. från den synpunkten bör stödet från Norrlandsfonden inte begränsas till bara Norrbotten, utan fonden bör avse hela Norrland.

»Högern kan man lita på.» Hur många gånger har herr Bergh upprepat den

frasen i sina valföredrag? Ja, nog har vi märkt att man kan lita på högerpartiet. Men i vilken mening? Jo, att det konsekvent går emot statliga åtgärder för näringslivets utveckling i norr. Jag noterar att herr Bergh har föreslagit att hela klabbet skall gå till Norrbotten. Men jag noterar samtidigt att herr Bergh släppt fram herr Svärd i utskottet för att plädера för herr Berghs verkliga mening, som bara kan vara högerpartiets mening. Om herr Bergh menar allvar med sin motion, då borde han här säga att det är synnerligen slyngelaktigt handlat av hans parti att jämt operera efter en negativ linje gentemot folket i norr.

Med det anförda ber jag, herr talman, att under punkterna C, E och F i utskottets utlåtande få yrka bifall till motionerna I: 558 och II: 712.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Det förefaller mig som om herr Persson även i dag har något överdrivna anspråk.

Jag upptog för en stund sedan kammarrens tid ganska många minuter för att propagera för den motion som jag väckt i denna fråga och anslöt mig till den reservation som bl. a. bygger på min motion. Att jag var förhindrad att vara närvarande vid plenisammanträdet i statsutskottet må väl ändå vara förlåtet i detta sammanhang. Kan man behöva göra mer än att tala för sin sak?

Jag begärde egentligen ordet för detta korta genmäle med anledning av en passus i herr Perssons historik. Han talade om att det efter förstatligandet skett en oanad utveckling; nya gruvhål tas upp, malmbrytningen har ökat o. s. v. Denna passus bör, om historiken skall vara riktig, ses mot bakgrunden av att medan TGO var hälftenägare i LKAB så *maximerade* statsmakterna malmuttaget. Därmed är ju denna passus i herr Perssons historik ganska avslöjad.

Herr PERSSON, HELMER, (k) kort genmäle:

Herr talman! Till vad herr Bergh nu

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder
 sade är bara att tillägga att herr Bergh såsom en mycket högt uppsatt medlem i högerpartiet och mycket framstående i högerpartiets riksdagsgrupp inte har lyckats övertyga sitt parti om att det skulle stödja hans motion. Saken ligger emellertid så till att det här är fråga om en cirkusuppvisning inom högerpartiet. Herr Bergh har ju mycket att säga till om inom sitt parti, och om han verkligen hade velat hade han väl kunnat samla åtminstone halva partiet bakom sin motion. Men så är ju inte fallet, och därmed avslöjas ju det hela.

Nu hörde jag inte riktigt herr Berghs replik om hur jag skulle ha utmålats utvecklingen inom LKAB efter förstatligandet. Jag kan inte uppta tiden med att upprepa vad jag tidigare sagt, men jag tror inte att det går att sakligt bestrida att utvecklingen går framåt med storsteg. Obestridligt är att man öppnar nya gruvfält, och obestridligt är att den svenska riksdagen i dag — i maj månad år 1961 — diskuterar hur vi skall fördela vinsten av ett statligt företag. Ni har ju sagt tidigare att det går åt häckleffjäll om man förstatligar, men nu visar det sig att det är en rekordbrytning och rekordvinster etc.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Bakom denna fråga, som ju rymmer rätt många aspekter, finns ett alltid känt faktum, nämligen att malmådrorna inte är outsinliga. När ett malmfält efter många års utvinning är uttömt uppstår självfallet utomordentligt stora problem, främst för den landsända som till väsentlig del haft sin försörjning baserad på malmen. I de lappländska malmfälten har man tidigare försökt möta detta problem så, att man har begränsat brytningen. Naturligtvis är en sådan metod oförenlig med modern ekonomisk drift. Därför söker man nu en metod att bygga upp nya ekonomiska värden. Att så skulle ske förutsattes redan år 1955 när staten inlöste huvuddelen av de privatägda stamaktierna i LKAB. Motiveringen härför har sedan stärkts genom att brytningen i stället för att hållas tillbaka har ökats.

En utredning, med bestämda direktiv att överväga huruvida inte staten som dominerande ägare till de lappländska gruvfälten borde bidraga till sådan värdeuppbyggnad genom särskilt stöd till det svenska näringslivets forsknings- och utvecklingsarbete, tillsattes år 1956. En viss prioritering av sådana projekt som kunde påräknas få speciell betydelse för utbyggnad av näringslivet i Nordsverige förutsattes. I det år 1960 framlagda betänkandet föreslog utredningsmännen, såsom här redan har framhållits, att 25 miljoner kronor årligen under fem år skulle avsättas till en fond för stöd åt tekniskt-industriellt forsknings- och utvecklingsarbete. Även grundforskningen skulle omfattas av stödet.

Beträffande det speciella hänsynstagandet till Norrland inskränkte sig utredningsmännen till att föreslå att vid val av två likvärdiga projekt, varav det ena hänförde sig till Norrland, skulle norrlandsprojektet ges företräde. Detta har sannerligen inte tillfredsställt norrlänningarna, varav en del har ansett att vad som utvunnits ur de norrländska bergens innandöme skall helt förbehållas Norrland. Den uppfattningen har speglats i motioner som framlagts i anslutning till propositionen, som dock har tillmötesgått norrlandsintressena på ett helt annat sätt än utredningen. Propositionen följer utredningens förslag om en fondering på högst 25 miljoner kronor i fem år. Detta »högst» tycker jag något kan lugna högermännen, som ju är rädda för att man låser sig för mycket genom ett sådant förfaringsätt. Efter dessa fem år skall alltså ny prövning göras. I propositionen föreslås uppdelning på en norrlandsfond, som får brorslotten, 15 miljoner kronor per år, och en malmfond för forsknings- och utvecklingsarbete, som får 10 miljoner kronor per år. Norrlandsfondens uppgift skall vara att främja näringslivets framtida utveckling i Norrland, varvid tonvikten bör läggas på Norrbotten. Stöd skall kunna utgå dels till forsknings- och utvecklingsarbete för vidareförädling av norrländska råvaror och

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder

dels till industriell utbyggnad. Ur malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete skall stöd utgå till teknisk och naturvetenskaplig forskning samt till industriellt utvecklingsarbete.

Det finns redan en fond, den s. k. tremiljonersfonden, för tvissa stödåtgärder inom malmkommunerna. Denna fond har hittills endast tagits i anspråk för vissa pensionsutfyllnader, och propositionen föreslår med utskottsmajoritetens tillstyrkande att den skall uppgå i Norrlandsfonden. På den punkten är det bara kommunisterna och högern som reser invändningar.

Två reservationer är fogade till utskottsutlåtandet. Den ena bygger på en motion och på ett resonemang, som fångar upp en kritik vilken främst gäller specialdestinationer inom statsbudgeten och riktar nämligen kategoriskt denna kritik mot föreslagen fondering ur bolagsvinst. Som allmän varning mot fördelning av obärgad skörd förtjänar den respekt men är till sin utformning ytterst teoretisk.

Man pekar på att det är först genom brytning som malmen får värde. Malmen är dock grundförutsättningen för att värden kan skapas genom brytning och utvinning. Då är det väl på sin plats att ägaren på detta direkta sätt bidrager till att värdena förmeras och bevaras till tid då malmådrorna har sinat. Att staten *även på annat sätt* stöder målforskning och praktiskt utvecklingsarbete kan näppeligen vara en rimlig förevändning att avstå från detta. Det ligger också, som herr Ragnar Bergh framhållit i sin mot högerreservationen rakt stridande motion, »utom ramen för en praktiskt genomförbar politik» att göra så.

Den andra reservationen går i rakt motsatt riktning. Om man — vilket i detta fall är ytterst tveksamt — skall tala om en specialdestination, »destinerar» denna reservation snävare än propositionen och utskottsutlåtandet genom att med tillskapande av en enda »Övre Norrlands malmvinstmedelsfond» vilja förbehålla Norrland hela fondsumman. Reservanterna ifrågasätter »om just de lappländska malmfyndigheterna kan an-

ses inta en sådan särställning, att en del av vinsterna från deras exploatering bör i större utsträckning än andra statsmedel utgå för grundforskning inom hela det svenska tekniska och naturvetenskapliga forskningsfältet». Till detta kan gemälas att de lappländska malmfälten har fått inta en särställning såtillvida att större delen av föreslagen fondering skall förbehållas lokaliseringsprovinserna. Så torde knappast ha varit fallet om fyndigheterna legat inom välutvecklad och diffentierad industribygd.

Om man inte redan vid läsningen av propositionen övertygas om att dess förslag är klokt avvägda, blir man övertygad om detta när man ställer de två reservationerna mot varandra. Det måste vara naturligt att staten som ägare känner ett speciellt ansvar för den landsdel där verksamheten utövas och låter större delen av nedplöjningen förbehållas denna. Men å andra sidan behöver även landsdelar utan naturtillgångar utvecklas, och Norrland är ju ingalunda heller någon provins som är oberoende av utvecklingen i riket i dess helhet.

Därför anser utskottsmajoriteten att den föreslagna avvägningen är rimlig och riktig, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Herr SJÖNELL (fp):

Herr talman! Jag skall inte kasta mig in i diskussionen rörande den intressanta och uppenbarligen även mycket intrikata frågan om en specialdestination av statens inkomster kan få ägare eller inte. Det ämnet skulle ju kunna debatteras mycket länge i kammaren.

Jag delar i princip herr Hagbergs uppfattning att den moderna utvecklingen ger vid handen att en specialdestination av statens inkomster endast kan tillhöra undantagsfallen och att en allmängiltig regel numera kan anses ha framvuxit vilken innebär just detta. Men, herr talman, det finns ju ingen allmän regel som inte kan ha något väl motiverat och befogat undantag, och jag vill för min del säga att om den nu kanske av de

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder flesta accepterade allmänna regeln beträffande statsinkomsternas användning och sättet för deras fördelning skall ha något undantag så bör det gälla just malmfonderna och våra inkomster från gruvbrytningen i norr.

Det gäller, såsom andra talare har påpekat, utomordentligt rikliga naturtillgångar som kommer att utnyttjas gradvis och kanske i relativt snabb takt med de moderna brytningsmetoderna, och den tanken är riktig — jag skulle till och med vilja säga mycket vacker — att dessa rika naturtillgångar på något sätt skall evalveras för att komma framtida generationer till godo. Det måste då vara riktigt och rationellt att denna evalvering tar sig det uttrycket, att vinstmedlen från gruvbrytningen investeras i grundforskning, som i sin tur kan ge upphov till nya framsteg, och tekniska nyheter ävensom i tekniskt utvecklingsarbete. Det är också naturligt att denna investerings- och forskningsverksamhet anknutes till den landsända som har dessa rika naturtillgångar men som i åtskilliga andra avseenden blivit styvmoderligt behandlad av naturen. Jag anser att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har tagit ett rationellt och gott grepp på uppgiften, när han delat upp de ifrågakvarnades medlen i två fonder. Även om jag själv är norrlänning till bördan och därför kanske skulle säga att alla medel måste gå oavkortade till Norrland, anser jag att det ligger något i konstaterandet att även den övriga delen av riket skall ha rätt att få del av avkastningen på dessa medel. Denna ståndpunkt kan förverkligas genom den föreslagna uppdelningen på två fonder.

Ja, herr talman, jag begärde ordet framför allt därför att jag ville anknuta till den motion som jag har väckt i frågan och som till min stora tillfredsställelse har blivit mycket välvilligt behandlad i utskottet.

Finansministerns proposition var på den punkt jag har tagit upp i min motion lapidariskt skriven. Man kunde inte utan vidare konstatera att malmfonden skulle kunna få stå även till de mindre

och medelstora industriföretagens förfogande och användas för deras utvecklingsarbeten. Det är en glädje för mig att konstatera att utskottet i sitt utlåtande skriver att man från utskottets sida inte anser något hinder föreligga »att inom ramen för vad departementschefen anfört angående malmfondens användning beakta jämväl de i berörda motioner angivna synpunkterna», d. v. s. att medel ur fonden bör kunna användas även för sådant utvecklingsarbete som kan komma till stånd och utföras av mindre och medelstora industriföretag.

Jag skall inte här uppehålla mig så utförligt vid de synpunkter som har anförts i motionen. Jag vill endast påvisa det märkliga och för den mindre företagsamheten intressanta förhållandet att uppfinningar och nya tekniska uppslag över huvud taget trots den moderna strukturen inom näringslivet med större enheter inom industrien och trots de oerhörda belopp som satsas på storindustriens forskningslaboratorier, ingalunda är förbehållna enbart företag representerande storindustrien. En undersökning i USA visar att av de uppfinningar som framkommit under de senaste åren härrör 70 procent från enskilda personer och icke från de stora forskningslaboratorierna. Det är därför högst ändamålsenligt och motiverat att fondmedlen får komma även mindre och medelstora företag till del. Det finns nämligen oerhörda möjligheter samlade hos våra svenska mindre och medelstora industriföretag som inte är utnyttjade. Där finns många idéer som man inte haft råd att utveckla, och det finns halvfärdiga och trekvartsfärdiga maskiner som inte har kunnat fullbordas på grund av bristen på pengar. Om malmfondens medel nu kan komma att bidra till att dylika projekt kan färdigställas i lönsam utsträckning, tror jag att man har gjort en utomordentligt värdefull investering för framtiden.

Jag vill avslutningsvis säga att det, eftersom statsutskottet uttalat sin positiva inställning till de i motionen framförda förslagen, även borde bli en konsekvens av utskottets uttalande, att herr

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder

finansministern vid tillsättandet av fondstyrelse såsom den ene av de två representanterna för näringslivet utser någon som representerar gruppen mindre och medelstora företagare. Jag tror att även detta vore ändamålsenligt och motiverat för att få en rimlig och rättvis avvägning av intressena.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Utskottets förslag innebär ju avsättande av viss del av vinsten i LKAB till vissa bestämda ändamål, till två särskilda fonder, benämnda dels Malmfonden, dels Norrlandsfonden. Med hänsyn till vad som anförts här i diskussionen om specialdestination och om avslag å Kungl. Maj:ts förslag vill jag deklarerera för mitt vidkommande, att jag inte har några som helst erinringar mot att avsättning sker för vissa bestämda ändamål. Det är också svårt att dra bestämda gränser för åtaganden som riksdagen gör; anslag som belöper sig på en längre period är ju faktiskt i praktiken en form av specialdestination.

Den föreslagna Malmfonden avser att tillgodose främst teknisk och naturvetenskaplig forskning samt industriella utvecklingsarbeten. Av LKAB:s vinstmedel föreslår utskottet att det skall anvisas högst 10 miljoner kronor per år under fem år till denna fond.

Låt mig då först säga att forskningen — såväl grundforskning som målforskning — är av utomordentligt värde. Med tanke på våra framtida möjligheter finns det all anledning att främja denna verksamhet. Breddningen av forskarkryteringen och ökade resurser för forskningen framstår som väsentliga, inte minst när man ser hur snabbt utvecklingen sker på det naturvetenskapliga och tekniska området. Att ökade materiella resurser måste till här har vi blivit påmind om vid olika tillfällen under denna vår, när vi kastat våra blickar — höll jag på att säga — ut i rymden över våra gränser.

En rad frågeställningar finns också inom en mängd andra områden, där

forskningen kommer att öppna nya perspektiv och där det finns möjligheter för nya vetenskapliga landvinningar.

Vad jag däremot har erinringar emot är om det kan vara principiellt riktigt att vinstmedel ur ett statligt bolag skall anvisas för dessa ändamål på det sätt som föreslås. Enligt mitt sätt att se är forskningen en rent statlig uppgift, varför medel i vanlig ordning borde anslås för detta ändamål i statsbudgeten. Forskningens möjligheter är ett intresse för hela samhället, och dess resultat kommer oss alla till del. Av den anledningen är vi, som står för reservation 2 tveksamma om huruvida anvisning av LKAB:s vinstmedel skall ske på det sätt som här föreslås.

LKAB är ett lönande företag — det har omvitnats tidigare i debatten. Det råder goda konjunkturen för malmbrytningen, och det bryts också stora mängder malm. Det sker en viss förtäring av en nationell tillgång, allteftersom tillgången av Lapplands malm minskar. Denna förtäring anser vi reservanter borde motivera att en del av vinstmedlen avsättes för att främja forsknings- och utvecklingsarbete i denna del av vårt land. Att behov därav finnes torde framgå av vad som anförts i olika norrlandsutredningar och nu senast i Torne-dalsutredningen.

I ett flertal yttranden över den utredning som ligger till grund för dagens överläggning framhålles också angelägenheten av att hänsyn toges till Norrlands näringsliv. Jag vill bara hänvisa till vad länsstyrelsen i Norrbottens län här har anförts. Det är refererat i propositionen, och det är också i viss utsträckning refererat i utskottsutlåtandet. I propositionen står att »länsstyrelsen i Norrbottens län ifrågasätter huruvida just de lappländska malmtillgångarna kan anses inta en sådan särställning att vinsten från dem skall få tas i anspråk för grundforskning inom hela det svenska naturvetenskapliga och tekniska forskningsfältet». Det finns anledning att erinra om denna länsstyrelsens fun-dering med hänsyn till den lovsång som

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder
herr Nyström sjöng över Kungl. Maj:ts och statsutskottets förslag.

Länsstyrelsen har också när det gäller frågan om behoven för Norrlands och Norrbottens vidkommande klart angivit vilka problem som finns i denna del av vårt land. Jag kan bara hänvisa till statsutskottets utlåtande, sidan 3, där detta refererats. Till detta kan jag även lägga de bekymmer som inte minst kommunerna i Norrland har med undantag av malmfältskommunerna, som är gott ställda gentemot övriga kommuner i Norrbotten. Att de har bekymmer sammanhänger inte minst med klimatförhållandena, avståndsförhållandena, samsättningsmöjligheter och därmed sammanhängande problem. Detta motiverar att medel anslås på sätt som föreslås från vårt håll i reservation 2, just medel för en speciell norrlandsfond.

Herr Nyström sade att om man begär för mycket förlorar man kanske allt. Jag tror inte den risken är så stor. Med hänsyn till vad länsstyrelsen i Norrbottens län har sagt finns det knappast risk för att man förlorar allt.

När vi reserverar anser att endast en fond bör finnas — Norrlandsfonden — är det för att man därmed skall få möjlighet att främja det norrländska näringslivet på sätt som nu senast föreslagits i Tornedalsutredningen. Det finns en förebild till detta i den Nordnorgeplan som man i vårt grannland har för Finnmarkens problem. Jag tror att det finns anledning för oss att se på hur man i Norge löser de speciella problem man har i dessa områden.

Det är mot bakgrunden av detta, herr talman, som vi med vår reservation menar att man inte skall gagna endast de speciella norrlandsintressena. Vi tror att ett främjande av Norrbottens och Norrlands näringsliv kommer att gagna hela vårt land över huvud taget. Vi är ju ändock alla ansvariga för och beroende av förhållandena i denna del av vårt land, där så många rikedomar finns som kommit oss övriga till del.

Av denna anledning, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation nr 2 av herr Sundin m. fl.

Herr BOMAN (fp):

Herr talman! Den meningsriktning jag företräder har inom utskottet biträtt Kungl. Maj:ts förslag, detta även när det gäller fördelningen på två fonder. Motionären har redan berört frågan om vad utskottet har skrivit då det gäller tilldelningen av medel till mindre och medelstora företag. Jag vill bara understryka den tolkning som utskottet har lagt in i sin skrivning och hoppas att de mindre och medelstora företagen beredes möjlighet att få del av dessa fondmedel.

Med hänsyn till den långt utdragna debatten nöjer jag mig, herr talman, med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr FAGERSTRÖM (s):

Herr talman! Det är en gammal iakttagelse att den som är rik och har framgång gärna får vänner. Honom är det en ära att vara vän med. Den som har det besvärligt och armt har däremot större svårigheter att få vänner. Jag kan konstatera att Norrbotten förefaller att vara i den situationen att det har allt lättare att få vänner, vilket är en mycket angenäm iakttagelse.

Jag vill även deklarerat att jag i allt väsentligt är nöjd med utskottets yttrande. Det finns dock en passus där jag skulle vilja ifrågasätta vad innebörden är. Hur hårt har utskottet avsett att driva den? I utskottets utlåtande på sidan 12 sägs i anslutning till en föreliggande motion att fondverksamheten inte bör få karaktär av subventionsverksamhet. Vad anser utskottet i detta sammanhang vara subventionsverksamhet? Är det subventionsverksamhet om man till företaget i initialläget, i begynnelsestadiet, ger lågräntelån eller räntefria lån, med andra ord ger en form av räntesubvention under en period? Är det att betrakta som subventionsverksamhet? Anser utskottet att man skall fastställa en termin av viss längd, under vilken ett stöd är tillåtet, och att vad därutöver är blir subventionsverksamhet? Jag tror att det är väsentligt för fondens verksamhet att få klarlagt huruvida utskottet här anslutit

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder

sig till Kungl. Maj:ts förslag eller om skrivningen skall uppfattas som en reservation i förhållande till detta. Jag tror att man i hela övre Norrland är ytterligt angelägen att Kungl. Maj:ts tolkning på denna punkt skall vara avgörande för fondens verksamhet och icke den mer eller mindre ansträngda kompromisskrivning som utskottet här har åstadkommit. Jag vill alltså göra en reservation för utskottets skrivning på denna punkt.

Vad som därutöver har föranlett mig att begära ordet, herr talman, är herr Berghs argumentation. Herr Bergh gjorde sig till företrädare för logiken. Han underkände logiken i Kungl. Maj:ts förslag. Han konstaterade att detta förslag inte stod i överensstämmelse med vad som hade sagts i samband med det definitiva beslutet om LKAB:s förstatligande år 1956 och inte heller stod i överensstämmelse med direktiven till fondutredningen.

Man kan väl konstatera att de två bärande momenten i direktiven och i resonemangen i samband med förstatligandet — såsom utskottets företrädare påpekat — att en naturtillgång som icke kan förnyas bör ersättas genom ett bredat och förstärkt näringsliv, och att näringslivet i övre Norrland och särskilt i Norrbotten var odifferentierat och därmed konjunkturkänsligt. Det var de två bärande momenten. Då måste jag fråga, om det är däri som det skulle vara en brist i logiken.

Vidare måste man fråga: Var finns logiken i herr Berghs förslag? Jag vill först och främst konstatera att herr Bergh vill underkänna ett yttrande av herr Grym i denna kammare 1956, då herr Grym uttalade förhoppningar om en livlig utveckling av Norrbottens näringsliv. När man läser propositionen kan man konstatera att herr Grym blivit bönhörd över hövan och sannspädd nära nog till varje del. På grundval av vad som här föreligger var herr Gryms yttrande utomordentligt hovsamt — sobert, som herr Bergh sade — och det var dessutom klarsynt.

Så underkänner herr Bergh den mo-

tion som blev uppslaget till utredningen och därmed till propositionen. Då vill jag fråga: På vad har herr Bergh byggt sin motion i dag? Jo, på den socialdemokratiska motionen från 1956. Såpass hållbar var den alltså. Vidare kan man konstatera att utskottets yrkande bygger på samma motion och att några väsentliga remissinstanser ställt sig bakom den. Den stora statliga lokaliseringsutredningen har hänvisat till motionen. Länsstyrelsen i Norrbottens län har likaledes åberopat motionen, och herr Bergh har i sin motion hänvisat till länsstyrelsens remissyttrande.

Vidare måste jag konstatera att det finns andra dissonanser i herr Berghs logik. Herr Bergh instämmer med fröken Andersson när hon reagerar mot talet om att det är fråga om landsändans egna pengar. Nu kan man hur länge som helst diskutera vilken landsända som äger det och vilken landsända som äger det i en nation som är ett gott kollektiv — och det håller man även i övre Norrland nog styvt på att vi är. Men herr Bergh menar att Kungl. Maj:t har anslagit för litet av landsändans egna pengar. Han vill höja beloppet från 15 till 25 miljoner kronor. Han instämmer i dag i vad fröken Andersson säger och reagerar mot den specialdestinering av statliga intäkter som skett i Kungl. Maj:ts förslag. Samtidigt går han ännu längre än Kungl. Maj:t när det gäller specialdestineringen i geografiskt avseende. Det är alltså även där brist på logik.

Sedan kan man konstatera att förut-sättningen för detta anslag ju är att staten fått ökade intäkter. Hade staten liksom tidigare bara varit hälftenägare, hade vinstläget inte varit så gott. Då hade man inte fått den breddning av malm-brytningen som också är en primär försäkring för de nuvarande intäkterna. Herr Bergh gick emot förstatligandet. Till yttermera visso kan jag konstatera att han helt stött tanken på en privatisering av detta statliga bolag och därför är beredd att — om han följer det längst gående yrkandet — i sinom tid göra LKAB till ett helt eller åtminstone halvt privat företag. Därmed skulle han allt-

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder
så undergräva förutsättningarna för fonderingen.

På grundval av dessa konstateranden, som kan utökas med åtskilliga andra, vågar jag slå fast att om det brustit i logik någonstans är det inte i Kungl. Maj:ts förslag, inte i herr Gryms yttrande och inte heller i den socialdemokratiska motionen från 1956.

Det finns två högeryrkanden. Det ena är herr Berghs, och där är han ensam och, om malisen förtäljer rätt, inte bara övergiven av högern utan också undanskuffad i utskottet. Det skall jag dock lämna därhän, eftersom han själv tvistat om den saken inför denna kammare. Det andra yrkandet bygger på en gammal och känd högerståndpunkt, här förskönad med ett skalkeskjul i form av ett budgettekniskt resonemang, som för den landsända det gäller innebär detsamma som det vanliga yrkandet från högern i dylika sammanhang, nämligen avslag.

Jag behöver inte fördjupa mig i detta högerns yttrande. Jag kan gå vidare och konstatera att det finns ytterligare två yrkanden utöver utskottets. Det ena är det som även inkluderar herr Berghs motion och som alltså vill ha en fond till vilken avsätts 25 miljoner kronor.

När det gäller den årliga fondavsättningen skall jag inte driva någon hård ståndpunkt. Det är klart att man kan ha olika uppfattningar huruvida det skall vara en eller två fonder, jag tror att man i vilka sammanhang som helst kan tvista om ett belopps storlek. Jag kan emellertid konstatera att reservationen inte anger några premisser för denna 25-miljonerfonds verksamhet. Det finns inget fast att ta på. Vad man föreslår är en försvagning av den norrländska representationen i fonden i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag, och det finner jag tämligen ologiskt, om det är Norrlandsintressen man företräder.

Vidare kan jag konstatera att reservanterna står kvar på finansministerns ståndpunkt, att forskningen har en avgörande betydelse för utvecklingen av det norrländska näringslivet. Då är det ju rätt egendomligt att man här skulle återinföra den dragkamp som finansmi-

nistern har kommit ifrån genom att föreslå två fonder, nämligen en dragkamp mellan näringslokaliseringsintressen och utpräglade forskningsintressen. Jag finner att reservationen i detta avseende är otillfredsställande, bortsett från att den som sagt innebär att man icke har hållpunkter för hur fonden i verkligheten skall fungera.

Sedan kan man fråga sig om beloppets storlek är avgörande. Det skulle vara avgörande om herr Bergh och reservanterna kunde säga att det finns en samlad anhopning av uppgifter för fonden redan i initialskedet. Jag vill inte ge mig ut för att ha särskilt stor lokal-kännedom i Norrbotten — så mycket vet jag dock att detta icke är fallet — men jag tror man kan säga att med det forskningsstöd som kan åstadkommas via fonderna kan det ges möjlighet för ett rikare utnyttjande av naturtillgångarna och näringsförutsättningarna i Norrbotten. Därför förefaller det ganska naturligt att det är mera avgörande hur avsättningen blir på lång sikt än om man avsätter 15 eller 25 miljoner kronor i begynnelseskedet. Därvidlag har finansministern lämnat dörren öppen, och jag hoppas att det redan på grundval av den praktiska utvecklingen av fondens verksamhet skall finnas tillräckliga förutsättningar för att dörren också skall få stå öppen. Jag ansluter mig här till den siste talaren som framhöll att det är en tillgång för hela landet om man bättre utnyttjar de slumrande näringsförutsättningar som finns i övre Norrland.

Vidare vill jag påpeka att om man går tillbaka till 1956 års motion utgör de 15 miljonerna inte något svek mot motionärernas tanke, som herr Bergh ville antyda, utan förslaget sammanfaller mycket nära med vad motionärerna hade tänkt sig.

Jag skall tillåta mig att rekapitulera hur det låg till. Vad föreslog man? Jo, som herr Bergh sade en avsättning på två kronor per brutet ton malm. Brytningen var då cirka tolv miljoner ton per år. Det skulle göra 24 miljoner kronor per år. Detta förslag angavs »diskussionsvis». Det var som bekant inget

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder

fixerat förslag, utan man begärde en utredning. Av dessa medel skulle två tredjedelar få användas omedelbart och en tredjedel skulle fonderas, tills fonden uppgick till 100 miljoner kronor, då man ansåg att det skulle föreligga en tillräcklig grundval för den näringspolitiska utvecklingen.

Vad har finansministern föreslagit? Jo, att 15 miljoner kronor får förbrukas varje år, om så är möjligt. Det betyder ungefär samma utvecklingstakt som motionärerna tänkt sig. Därtill kommer den allmänna forskningsfonden, Malmfonden, som ju bör ha vissa förutsättningar att utgöra ett supplement till Norrlandsfonden. Därför vågar jag också hävda att Kungl. Maj:ts förslag inte innebär någon försämring. Det är självfallet en mera genomtänkt och konsekvent konstruktion än vad en riksdagsmotion kan vara. Men grundtanken är densamma. Intentionerna är helt sammanfallande. Av dessa skäl finner jag att förslaget mycket väl kan försvaras.

Det andra yrkande som föreligger är kommunisternas. Herr Persson har kallat detta ett starkare förslag än utskottets och Kungl. Maj:ts. Vad har då herr Persson och hans medmotionärer föreslagit? Jo, en skrivelse till Kungl. Maj:t. Förvisso förefaller det som om det skulle innebära en fördröjning av fondens igångsättande. Vidare har man gjort en begränsning som jag finner tämligen tvivelaktig, nämligen att fonden först och främst skulle stödja statlig verksamhet i Norrbotten. Då vill jag peka på att det finns två företag som numera har resurser att utvecklas tämligen bra, nämligen LKAB, som satsat mångfaldigt mera på prospektering och utveckling än vad man kunde tänka sig 1956, samt Norrbottens järnverk, som i år liksom i fjol och året dessförinnan visar ett ganska tillfredsställande ekonomiskt resultat.

Är det herr Perssons och hans medmotionärers tanke att staten skall etablera sig som småindustriföretagare? I så fall tycker jag att det är en omväg. Vad vi behöver är en utveckling av den statliga företagsamheten med de resur-

ser som den har och dem som kan tillskjutas ytterligare. Men därtill tätare maskor i nätet i form av en utvecklad småföretagsamhet. Jag tror det är alldeles speciellt på det området som det råder en brist i Norrbotten. Det är där den stora skillnaden ligger i förhållande till de sydsvenska trakter som har en äldre och djupare humus när det gäller företagsamhet. På den grundvalen kan jag inte finna annat än att kommunisternas förslag är en försämring i förhållande till Kungl. Maj:ts.

Med hänvisning till det frågetecken som jag har satt i marginalen för utskottets yttrande när det gäller att man skall undvika åtgärder av subventionskaraktär, kan jag i övrigt helt yrka bifall till utskottets förslag.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det kunde finnas motiv för att instämma i herr Fagerströms anförande. Jag har bara begärt ordet för att lugna herr Fagerström på den punkt, där han känner farhågor. Han har upptäckt att utskottet understryker att den ifrågasatta verksamheten inte får ges karaktär av subventionsverksamhet. Härmed avser utskottet ingalunda att urgröpa finansministerns förslag. Det förhåller sig så att det föreligger en motion, vars detaljförslag inte har vunnit utskottets öra men vars mening gillas av utskottet. I denna motion finns en passus om att syftet med fonden bör vara sådd och inte skörd. Det är som en välvilja mot den meningen som detta utskottets uttalande får ses. Det är inte meningen att fonderade medel skall bli till en räddning för konkursmässiga företag. Utskottets mening är att fondens medel skall användas positivt i likhet med vad finansministern föreslagit.

Herr PERSSON, HELMER, (k) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fagerström är väl ganska demagogisk när han gör gällande att vårt förslag innebär en försäm-

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder ring jämfört med regeringens och utskottsmajoritetens förslag. Det kan väl i rimlighetens namn inte vara någon försämring, när vi har föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om förslag att tillskjuta ytterligare medel, förslagsvis 25 miljoner kronor, till Norrlandsfonden. Det försinkar inte på något sätt det förslag som nu ligger på riksdagens bord. Men man skulle få 25 miljoner kronor mer i Norrlandsfonden under den första femårsperioden. 25 miljoner kronor mer är 25 miljoner kronor mer! Man måste väl vara en riktig hårklyvare, om man vill övertyga riksdagen om att det är en försämring att anvisa ytterligare 25 miljoner kronor.

Vi har ju hävdats att man företrädesvis bör stödja utvecklingen av de statliga företagen. Ja, hela Norrbottens historia är ju ett belägg för att man bör sluta upp med halvmesyrerna. Jag kommer att ta upp den saken i ett senare sammanhang, när det gäller Töre. Om man exempelvis skall bygga upp en verkstadsindustri i Norrbotten, måste detta göras av den svenska staten. Då är det väl nödvändigt att också medel ur Norrlandsfonden tas i anspråk för en sådan uppgift. Jag vill uttala här att man inte bör trassla till det för sig i onödan och att man inte bör slänga ut medel på sådant sätt att de inte ger något resultat. Det är detta jag vill fästa uppmärksamheten på.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av herr Fagerströms funderingar vill jag bara understryka vad jag redan sagt, nämligen att beviljande av anslag till vetenskaplig forskning enligt vår bedömning måste vara en statlig uppgift.

Vad sedan gäller förslaget att av LKAB:s vinstmedel ett belopp av 25 miljoner kronor per år skulle tillföras Norrlandsfonden, så är detta i överensstämmelse med vad länsstyrelsen i Norrbottens län själv har uttalat. Det finns en motion som ligger till grund för det yrkandet. Enligt denna motion skulle

ett från 15 till 25 miljoner kronor förhöjt belopp disponeras i stort sett enligt Kungl. Maj:ts förslag. Om herr Fagerström hade tagit del av motionen tror jag att herr Fagerström skulle ha funnit sin ängslan vara ganska obefogad.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! När jag lyssnade till herr Fagerströms inlägg, kom jag att tänka på, att under medeltiden ansåg somliga det vara toppunkten av fromhet att — som det hette — bringa förnuftet under trons lydno. Jag tror inte att herr Fagerström går fullt så långt i partipolitiskt nit, men det är angeläget att teckna den förmodade bakgrunden till herr Fagerströms inlägg så, att herr Fagerström jämte övriga norrbottenska socialdemokrater att döma av vad som yttrats här i dag kommer att stödja utskottsmajoritetens hemställan i stället för reservation 2 och att herr Fagerström i det läget tydligen är ganska angelägen att kamouflera en reträtt från tidigare positioner liksom det också uppenbarligen är angeläget att låta socialdemokratien framstå i Norrbotten som den store välgöraren i förhållande till alla andra.

För att vinna detta syftemål lägger herr Fagerström in i vad jag yttrade i föregående anförande meningar som inte fanns där. Herr Fagerström påstod t. ex. att jag underkände ett uttalande, som herr Grym gjorde år 1956. Jag har över huvud taget inte fällt något värdeomdöme om det uttalandet, utan jag återgav det som ett tecken på de förväntningar man då hade från hans håll. Det är något annat än att underkänna. Jag minns inte ordalagen, men herr Gryms formulering gav vid handen, att han ansåg tillsättandet av utredningen om en malmfond vara en av de största händelserna i Norrbottens ekonomiska historia.

För att vinna samma syfte — nämligen att lägga en dimridå över vad som hänt — påstår herr Fagerström också att jag underkänt den socialdemokratiska motionen. Jag har inte heller om

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder

den fällt något som helst värdeomdöme. Jag har bara refererat innehållet i vissa delar och gjort gällande att vad som nu föreslås icke heller står i god överensstämmelse med motionens innehåll. För att bestrida detta påstående nämnde han det penningbelopp som man genom bifall till 1956 års motion trodde sig kunna vinna, och då kom herr Fagerström fram till beloppet två gånger 12 miljoner kronor, alltså 24 miljoner kronor. Men då förbiser herr Fagerström i resonemanget en mycket väsentlig faktor. Vid den tidpunkten var uttaget från malmkropparna maximerat. Sedan upphävdes maximeringen, och uttaget är nu mycket större. Eftersom förstatligandet bl. a. motiverades med att staten på grund av risken för att malmtillgångarna skulle sina borde ta hand om den rörelsen — och då motionärerna framfört precis samma synpunkter — är det ganska självklart att man om uttagen sker snabbare än man tidigare räknat med inte bör ta detta till intäkt för att minska denna avsättning per ton — d. v. s. dessa två kronor. Resonemanget håller således inte.

Sedan anklagades jag också för att jag, fastän jag vill vara med om att privatisera LKAB och vill sprida äganderätten så att det här blir aktier som folk i allmänhet kan köpa, ändå kan mena att staten borde avsätta de medel som nu föreslås i propositionen. Invändningen är något egendomlig. Till praktisk politik hör ju att man ställer förslag och resonerar utifrån de förutsättningar som föreligger. Vi har inte lyckats ännu i våra strävanden att få de företag det här gäller privatiserade; det är ännu statens företag, och det kommer sannolikt fortfarande att vara statens företag åtskilliga år framåt. Under dessa förutsättningar kan jag inte finna någon motsättning i dessa ståndpunkter.

Det är i huvudsak vad jag har att säga. Jag kan sammanfatta det på det sättet att herr Fagerström har vissa svårigheter att förklara vad som händer i dag och det gäller att göra det bästa i den situationen, och mot den bakgrunden får man se hans inlägg.

Herr FAGERSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skall försöka att vara så förnuftig att jag inte tvistar med herr Bergh om förnuft. Men jag kan, när herr Bergh säger att jag befinner mig i stora svårigheter, hänvisa till att jag inte har någonting under min parlamentariska bana som binder mig, eftersom jag inte har någon sådan bana bakom mig. Herr Bergh däremot har en hel del bakom sig i denna kammare som binder honom — jag skall inte trötta med mer än att hänvisa till hans ställningstaganden i olika sammanhang. Med begreppet logik menar jag att man från dag till annan får dra konsekvenser av vad man sagt — har man sagt A får man, som det heter, säga B. Herr Bergh kan ju å ena sidan inte anföra den meningen att LKAB skulle privatiseras och sedan å andra sidan argumentera efter linjen att han inte väntar någon förändring i företagets status.

Sedan noterar jag återigen att herr Bergh har ifrågasatt det berättigade i herr Gryms yttrande 1956. Han menade att det var en överdrift att säga att någonting skulle komma att hända i Norrbotten som inte hänt förut. Jag vill fråga herr Bergh: När har det någonsin hänt att staten i någon del av landet gjort en sådan insats som den som finansministern föreslagit skall ske i Norrbotten? Det betecknar jag som så väsentligt, att det ger herr Grym full täckning för hans konstaterande 1956.

Sedan vill jag bemöta herr Berghs invändning om malmbrytningen. Det belopp som angavs i motionen 1956 — nämligen de 24 miljoner kronor jag tidigare räknat fram — var vad man från motionärernas sida underförstått gick ut ifrån under de dåvarande förutsättningarna, och därför finner jag beloppet riktigt. Därmed kan jag väl lämna herr Bergh. Men när han tycker att jag befinner mig i svårigheter i denna fråga tolkar jag det så att han behöver en broder i det nödläge som han befinner sig i. Kan det lända honom till någon tröst skall jag säga att jag i varje fall har full medömkan med honom, eftersom han befinner sig i den situationen

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder
att han i Norrbotten skall företräda ett parti som kallar sig starkt näringsvänligt och Norrbottensvänligt men som i dag i kammaren endast består av honom själv. Den situationen är inte avundsvärd — om man nu skall ge sig in på det partitaktiska planet, vilket jag inte avsett att göra i detta sammanhang.

Jag konstaterar vidare att her Persson har svårt att förstå att det inte är mycket att komma med en skrivelse av den innebörd som anges i motionen. Det skulle alltså här vara fråga om 25 miljoner kronor utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. Men det finns ju ingen redovisning för vad detta belopp skall disponeras för, och därför är det all anledning att vara misstänksam. Det talas om att man framför allt skall stödja statlig verksamhet, och därför ligger det snubblande nära till hands att — eftersom motionärerna inte gjort någon bосkillnad — dra den slutsatsen att dessa 25 miljoner kronor skulle återopas av dem, som är motståndare till statliga insatser, när det blir fråga om att utbygga den statliga företagsamheten i Norrbotten. Därmed skulle det kanske hävdas att dessa medel kunde anvisas för utbyggnad av basindustrierna. Eller exempelvis som ett alternativ till ett sådant förslag som kommer om några dagar beträffande en ny industri i Töre o. s. v. Då är minsann inte 25 miljoner kronor mycket att komma med.

Jag vill understryka, herr Persson, att fonden är avsedd att bli något verkligt nytt. Därför slår vi fast att det är angeläget att hålla sig till riktlinjer, om vilka man vet vad de innebär. Det vet man inte beträffande kommunisternas förslag. Därför är det en uppenbar försvagning när man säger att det är statliga industrier som skall gynnas. De statliga industrier som vi anser att det finns förutsättningar för skall utvecklas med andra medel.

Herr Carlsson företrädde motionärerna. Jag vill konstatera att det inte föreligger någon entydig motion att ta ställning till. Det finns en rad motioner som har ramlat under bordet, och vad vi har att ta ståndpunkt till är ett par

reservationer, som bygger på motstridiga motioner, och i reservationerna finns inga sådana premisser som herr Carlsson drog fram. Det går inte att hänvisa till motioner som är motstridiga eller mer eller mindre sönderskrivna.

Sedan det frågetecken jag tidigare satt i kanten för utskottets yttrande nu klarlagts av utskottets talesman kan jag, herr talman, av fullt hjärta yrka bifall till utskottets förslag.

Herr GRYM (s):

Herr talman! Det hade inte alls varit min mening att uppträda i denna debatt. Jag är förkyld och inte alls i någon god form, men nu har mitt namn nämnts ett 15—20-tal gånger i denna diskussion. Anledningen härtill har varit att jag tog till orda den 28 maj 1956 på förmiddagen här i kammaren. Det har citerats vad jag då sade, och citaten har inte alla gånger varit korrekt återgivna.

Jag skall be, herr talman, att få citera ett stycke av vad jag sade: »Vi socialdemokrater här i riksdagen från Norrbotten har i detta sammanhang motionerat om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om utredning för upprättande av en fond till uppbyggnad av Norrbottens läns näringsliv. Det är alldeles riktigt, som herr De Geer säger, att vi blivit 'bönhörda över hövan'. Vår framställning har ju tillmötesgått helt och fullt, då regeringen beslutat tillsätta en utredning med uppgift att undersöka möjligheterna att utnyttja statens vinst från LKAB till övre Norrlands industrialisering samt till uppbyggnad av dess näringsliv, till stöd åt forskning, experiment o. s. v. Man kan gott säga att för övre Norrlands del torde inte någonting tidigare ha beslutats av statsmakterna i detta land, som öppnat så stora perspektiv i ekonomisk mening som nu är fallet. Nu öppnar sig här en möjlighet att med landsändans egna medel bygga upp ett förgrenat och ekonomiskt bärkraftigt näringsliv. Finansminister Sträng har särskilt pekat på möjligheten att nå resultat i form av manufakturering och vidareförädling av

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder

landsändans råvarutillgångar. Jag ber att till herr statsrådet Sträng få framföra vårt varma tack för det initiativ herr statsrådet tagit i denna fråga.»

Jag tar, herr talman, inte tillbaka ett ord av vad jag då sade. Jag tror bestämt att vi utan vidare med gott samvete kan följa utskottets förslag som överensstämmer med den kungl. propositionen. Jag kommer för min del att utan minsta tvekan rösta med utskottet, och jag är inte alls rädd för att möta Norrbotten efter att ha röstat med utskottet, tvärtom. Röstmässigt sett har vårt parti den absolut dominerande ställningen i länet och ingen skall tro att vi socialdemokrater från Norrbotten arbetar ansvarslost här i riksdagen.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! Jag måste här fastställa att herr Fagerström framträder såsom den borne grälmakaren. Här har vi i vår motion i huvudsak stött regeringens förslag, men vi har kommit med några mindre ändringsförslag. Bl. a. vill vi ha mera pengar i Norrlandsfonden. Så inbiten regeringsfanatiker behöver väl inte herr Fagerström vara att han nödvändigtvis måste uppträda i kammaren på ett så ovederhäftigt sätt som han gör.

Han vänder sig mot att vi har velat att stöd åt forsknings- och utbildningsarbetet ges företrädesvis i syfte att främja statlig företagsamhet. Vad är det för fel i det? Om Cellulosakoncernen avdelar en halv miljon för forskningsarbete, skall detta naturligtvis företrädesvis gynna dess intressen. Varför i rimlighetens namn skall det inte vara på samma sätt när det gäller statens pengar?

När det sedan gäller företrädesrätt för de statliga företagen vill vi inte ha det som i Morjärv, där staten satte in lån och subventioner på över en miljon kronor, och så gick företaget över styr, och staten står där och bara hickar och får inte tillbaka sina pengar. Inte heller vill vi ha det som i Törefors, där staten satte 100 000 kronor för att en privatka-

pitalist skulle driva ett sågverk under en vinter, varvid denne också fick välja den bästa skogen på domänverkets ägor. Det är sådant vi är rädda för, och därför ville vi ha med denna passus.

Om man i Tornedalen skall bygga upp någonting som inte går omkull första året, så är det väl uppenbart att det måste bli ett statligt företag. Detta gäller inte bara småindustri utan också om medelstora industrier. Efter att så många år ha varit norrbottning borde väl herr Fagerström förstå att tyngdpunkten för industriens utveckling i Norrbotten måste ligga på det planet, och därför anser jag det som en överloppsgärning av herr Fagerström att ta upp ett gräl med mig om denna sak. Det är ju att söka sak med en politisk motståndare.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Det var herr Fagerström som föranledde mig att begära ordet ytterligare en gång. Herr Fagerström säger att vi bara har försämrat Kungl. Maj:ts förslag. Jag hänvisade i mitt föregående anförande herr Fagerström till att läsa motionen. I Kungl. Maj:ts förslag står att styrelsen för Norrlandsfonden bör innehålla två ledamöter med anknytning till det norrländska näringslivet. I motionen sågs att i konsekvens med vad som föreslås det bör vara två ledamöter representerande övre Norrland, och slutligen sågs i reservationen att av dessa båda styrelseledamöter minst en bör ha anknytning till näringslivet i Norrbotten. Jag tror med dessa uppgifter att herr Fagerström kan vara lugn på den punkten.

Låt mig sedan säga att i klämman på den reservation jag varit med om att avge yrkas bifall till motionerna I: 586 och II: 710, d. v. s. den motion jag har varit med om att avlämna här i kammaren. Jag tror också att herr Fagerström lugnt kan rösta med reservation 2, med tanke på den utformning den fått.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, yttrade, att med

Ang. avsättning av viss del av statens vinst från LKAB till två särskilda fonder
 anledning av vad under överläggningen yrkats propositioner komme att framställas särskilt rörande varje punkt av utskottets i det nu föredragna utlåtandet gjorda hemställan.

I fråga om punkten A, fortsatte herr andre vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle godkänna den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedermera gjorde herr andre vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Andersson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 89 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av fröken *Andersson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fröken *Andersson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 114;

Nej — 16.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Beträffande punkten B, anförde nu herr andre vice talmannen, hade yrkats, 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle godkänna den av fröken *Andersson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del; samt 3:o) att det förslag skulle antagas, som innfattades i den av herr *Sundin* m. fl. vid utlåtandet anförda reservationen. Emellertid, yttrade herr andre vice talmannen, torde det under 2:o) upptagna yrkandet få anses hava förfallit genom kammarens vid punkten A fattade beslut.

Härefter gjorde herr andre vice talmannen enligt de båda under 1:o) och 3:o) här ovan upptagna yrkandena propositioner; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlsson, Eric*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 89 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Sundin* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Carlsson, Eric*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 100;

Nej — 16.

Därjämte hade 18 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

I avseende å punkten C, anförde vidare herr andre vice talmannen, hade yrkats, 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) att den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del skulle godkännas; samt 3:o) att kammaren skulle bifalla motionerna I:588 och II:712 i denna del.

Härpå gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

På gjord proposition bifölls därefter vad utskottet i punkten D hemställt.

Vidare gjordes enligt de rörande punkten E förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på bifall till motionerna I:588 och II:712 i motsvarande del; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ytterligare gjorde herr andre vice talmannen i enlighet med de angående punkten F framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle bifalla motionerna I:588 och II:712, såvitt nu vore i fråga; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Persson, Helmer*, begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 89 punkten F, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles motionerna I:588 och II:712, såvitt nu är i fråga.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en bör-

jan omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Persson, Helmer*, begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 118;

Nej — 2.

Därjämte hade 14 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen gjordes enligt de med avseende å punkten G förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på godkännande av den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 27, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I:8, av herrar *Axel Emanuel Andersson* och *Ernst Olsson*, samt II:16, av herr *Björkänge m. fl.*;

2) de likalydande motionerna I:145, av herr *Per-Olof Hanson m. fl.*, och II:174, av herr *Lindahl m. fl.*;

3) de likalydande motionerna I:252, av herr *Gösta Jacobsson*, samt II:209, av herrar *Bohman* och *Carlsson* i Stockholm, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av förordningen om allmän varuskatt, att pristilllägg vid kreditförsäljning, oberoende av i vilken form de utginge, icke inräknades

Om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

i beskattningsvärdet för tillhandahållen vara eller tjänsteprestation;

4) de likalydande motionerna I: 257, av herr *Yngve Nilsson m. fl.*, och II: 215, av herr *Darlin m. fl.*;

5) de likalydande motionerna I: 354, av herrar *Källqvist* och *Birger Andersson*, samt II: 217, av herr *Rydén*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utfärda sådana anvisningar till förordningen om allmän varuskatt, att befrielse från varuskatt genomfördes för försäljningen av konst vid utställningar, där verk försåldes tillhöriga den eller de konstnärer, vilkas verk där redovisades;

6) de likalydande motionerna I: 465, av herr *Eric Carlsson m. fl.*, och II: 556, av herr *Antonsson m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte förordna om undantag från skatteplikt till allmän varubeskattning för de tekniska och kulturella hjälpmedel, som av handikappade och lytesskadade användes i terapeutiskt eller rehabiliteringssyfte, såsom olika slag av invalidfordon och invalidvagnar, rullstolar, proteser, hörapparater, talböcker etc.;

7) de likalydande motionerna I: 469, av herr *Per-Olof Hanson m. fl.*, och II: 564, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till sådan ändring i förordningen om allmän varuskatt, att från beskattning undantoges sådana tekniska och kulturella hjälpmedel, som i rörelseuppövande eller andra läketerapeutiska syften användes av invalidiserade personer;

8) de likalydande motionerna I: 473, av herr *Kajiser m. fl.*, och II: 557, av herr *Björkman m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att fr. o. m. den 1 juli 1961 genom tillägg till 10 § 1 mom. punkten 7 förordningen om allmän varuskatt från skatteplikt undantaga jämväl böcker och musikalier (noter); ävensom

9) de likalydande motionerna I: 478, av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.*, och II: 558, av herr *Börjesson* i Glömminge *m. fl.*

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 473, av herr *Kajiser m. fl.*, och II: 557, av herr *Björkman m. fl.*, om undantagande från den allmänna varuskatten av böcker och musikalier,

2) de likalydande motionerna I: 145, av herr *Per-Olof Hanson m. fl.*, och II: 174, av herr *Lindahl m. fl.*, om undantagande från allmän varuskatt av exportreklamtrycksaker,

3) de likalydande motionerna I: 354, av herrar *Källqvist* och *Birger Andersson*, samt II: 217, av herr *Rydén*, om undantagande från den allmänna varubeskattningen beträffande konst som försåldes vid utställningar,

4) a) de likalydande motionerna I: 465, av herr *Eric Carlsson m. fl.*, och II: 556, av herr *Antonsson m. fl.*, om undantagande från den allmänna varubeskattningen av invalidfordon *m. m.*, samt

b) de likalydande motionerna I: 469, av herr *Per-Olof Hanson m. fl.*, och II: 564, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*, om undantagande från den allmänna varubeskattningen av vissa hjälpmedel för invalidiserade,

5) de likalydande motionerna I: 478, av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.*, och II: 558, av herr *Börjesson* i Glömminge *m. fl.*, om undantagande från den allmänna varuskatten vid varuuttag från egen rörelse,

6) de likalydande motionerna I: 8, av herrar *Axel Emanuel Andersson* och *Ernst Olsson*, samt II: 16, av herr *Björkänge m. fl.*, om undantagande från allmän varuskatt i vissa fall av begagnade varor,

7) de likalydande motionerna I: 257, av herr *Yngve Nilsson m. fl.*, och II: 215, av herr *Darlin m. fl.*, angående all-

Om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

män varuskatt, då begagnad vara lämnades som dellikvid, ävensom

8) de likalydande motionerna I: 252, av herr Gösta Jacobsson, samt II: 209, av herrar Bohman och Carlsson i Stockholm, angående allmän varuskatt å pristillägg vid kreditförsäljning,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

I) av herrar *Hagberg, Spetz, Yngve Nilsson, Sundin, Kronstrand, Magnusson* i Borås, *Christenson* i Malmö, *Darlin, Nilsson* i Tvärålund och *Rydén*, vilka på anförda skäl hemställt, att utskottet bort under 1, 4 och 8 hemställa,

1) att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 473, av herr Kaijser m. fl., och II: 557, av herr Björkman m. fl., måtte antaga i reservationen infört förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

4) att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 465, av herr Eric Carlsson m. fl., och II: 556, av herr Antonsson m. fl., ävensom i anledning av de likalydande motionerna I: 469, av herr Per-Olof Hanson m. fl., och II: 564, av herr Jönsson i Ingemarsgården m. fl., måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte förordna om undantag från skatteplikt till allmän varuskatt för de tekniska och kulturella hjälpmedel, som av handikappade och lytesskadade användes i terapeutiskt eller rehabiliteringssyfte, såsom olika slag av invalidfordon och invalidvagnar, rullstolar, proteser, hörapparater, talböcker o. d.;

8) att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 252, av herr Gösta Jacobsson, samt II: 209, av herrar Bohman och Carlsson i Stockholm, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan ändring av varuskatteförordningen, att avbetalningstillägg, som utgjordes av ränta å av säljaren tillhandahållen kredit, undantoges från allmän varuskatt; samt

II) av herrar *Kronstrand, Christenson* i Malmö och *Rydén*, vilka på återopade grunder ansett, att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 354, av herrar Källqvist och Birger Andersson, samt II: 217, av herr Rydén, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t med stöd av 10 § 2 mom. varuskatteförordningen måtte förordna om befrielse från varuskatt för konstverk, som försålles på konstutställningar.

Herr HAGBERG (h):

Herr talman! Det är inte så länge sedan kammaren diskuterade dessa ting, och jag föreställer mig, att antalet nya argument i de här spörsmålen är ganska begränsat både på den ena sidan och på den andra. Icke desto mindre skall jag be att få göra ett par påpekanden i anslutning till reservation I till betänkandet, en reservation som ju har samlat utskottets ena halva.

Det är så, som kammarens ledamöter kanske erinrar sig, att det vid början av riksdagen väcktes ett stort antal motioner om ändringar i olika detaljer inom den allmänna omsättningsskattens ram. Alla dessa motioner har givetvis i vanlig ordning blivit behandlade. Nu har man inom utskottets borgerliga halva kommit överens om att så att säga sortera ut ett antal av dessa och i stället sluta upp enigt kring tre bestämda avsnitt, och det är dessa som är angivna i reservation I. Det ena gäller böcker och musikalier, det andra invalidfordon m. m. och det tredje pristillägg vid kreditförsäljning.

Vad först angår böcker har vi tidigare diskuterat frågan ingående. Jag vill för dagen bara erinra kammaren om ett enda moment, som kanske i alla fall har sin betydelse, när man skall ta ställning till denna speciella detalj i lagen om allmän omsättningsskatt. Vårt land berömmar sig med rätta av att ha en tryckfrihetsförordning som kanske är den mest liberala och den mest fördomsfria i hela världen. Det tycker jag vi har anledning att vara rätt tillfredsställda med — det

Om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

vittnar ju bl. a. om statsmakternas sinnen för samhällets kulturella förpliktelse. Vi har manifesterat denna inställning, när det gäller de andliga värdena även i andra sammanhang; vi har t. ex. ingen tull på böcker. Böcker får införas tullfritt till vårt land — det är också ett uttryck för samma uppfattning som den som ligger bakom vår tryckfrihetslagstiftning. Men då inträffar, ärade kammarledamöter, det paradoxala förhållandet, att visserligen böcker får införas tullfritt med åberopande av dessa allmänna synpunkter som jag har antytt, men i och med att de kommit inom landet för att där försäljas beläggs de med omsättningsskatt. Det ena korresponderar ju inte riktigt med det andra.

En egendomlig konsekvens av detta dubbla betraktelsesätt inträder för övrigt på det sättet att, om ett bibliotek här i landet köper ett bokverk, låt mig säga i en affär i London, får detta bokverk tullfritt införas, och sedan är det inte mer med det. Det blir i det fallet ingen omsättningsskatt. Om biblioteket köper samma bokverk genom en bokhandel här i landet, får det visserligen tullfritt införas men beläggs sedan med omsättningsskatt. Det är en egendomlig inkonsekvens.

Många andra länder har omsättningsskatt, men där har man, i varje fall så långt jag har mig bekant, renodlat problemet på det sättet att inte bara importen av böcker är tullfri, utan även försäljningen av böcker är fri från omsättningsskatt, vilket är ett logiskt resonemang, eftersom det ena följer av det andra. Så är förhållandet i Finland, Holland, Schweiz, Storbritannien och kanske flera andra länder. Boken är, som det så ofta har sagts, en av våra främsta kunskaps- och bildningsmöjligheter och bör därför behandlas på ett generöst sätt. Vårt ståndpunktstagande i denna del är för övrigt fotat på motioner, som räknar namn från samtliga de fyra demokratiska partierna.

Ett annat avsnitt avser något, som benämnes pristillägg vid kreditförsäljning. Avbetalningstillägg, som utgöres av ränta å av säljaren tillhandahållen kredit,

är enligt motionärernas och reservanternas mening inte att hänföra till vederlag för tillhandahållen vara eller tjänsteprestation. I likhet med vad som framhålles i de motioner, som ligger bakom reservanternas ståndpunkt i denna del, anser reservanterna, att sådant kreditillägg bör vara undantaget från allmän varuskatt — liksom fallet är vid tillhandahållande av krediter i övrigt. Även här möter vi ett sådant där egendomligt dubbelt betraktelsesätt från lagstiftarens sida som man kan göra anmärkning på, när det gäller böckerna.

Slutligen har vi en annan och tämligen omfattande grupp av varor som är belagda med omsättningsskatt, nämligen den grupp som redovisas under rubriken Invalidfordon m. m. Vad som här åsyftas är bl. a. invalidfordon och invalidvagnar av olika slag, rullstolar, proteser, hörapparater, s. k. talböcker för blinda o. s. v. I denna speciella angelägenhet, som inte har någon som helst politisk karaktär, borde vi, tycker jag, kunna enas om att låta de starka sociala och humanitära skäl, som här anmäler sig, få vara utslagsgivande och således inte inränga denna grupp av varor under den allmänna omsättningsskatten av rent formalistiska skäl. Det är nämligen inget annat än ett rent formalistiskt betraktelsesätt som ligger bakom den nuvarande ordningen. Det är en vilja att perfektionerna denna lagstiftning i alla möjliga hänseenden som har dikterat riksdagens tidigare beslut i frågan, ett beslut som emellertid ingalunda var enstämmigt — andra kammaren hade ju därvidlag en annan uppfattning än första kammaren.

Bevillningsutskottets andra halva, som här blivit majoritet, har gjort ett uttalande beträffande invalidfordonen och andra av dessa kulturella och terapeutiska hjälpmedel, vilket jag finner ganska anmärkningsvärt. Det sägs nämligen: »Enligt utskottets mening bör undantagen från skatteplikt inte anknytas till en viss köparkategori utan gälla generellt oavsett köparens ställning.» Det låter självfallet säga sig, herr talman, men vem är köpare i detta fall? Ja, det

Om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

är ju de lytesskadade, alltså invaliderna — några andra köpare finns inte. Följaktligen tycker jag att resonemanget på den punkten är något svagt grundat.

Kammarens ledamöter är, såsom jag redan tidigare påpekat, väl förtrogna med de synpunkter som görs gällande i detta sammanhang. Jag kan därför inskränka mig till dessa påpekanden. Emellertid vill jag ännu en gång till kammarens välvilja särskilt anbefalla den varugrupp, som gäller tekniska och kulturella hjälpmedel för handikappade och lytesskadade. Jag tycker, att vi borde kunna ena oss åtminstone på den punkten. Statsfinansiellt har ju denna sak ingen betydelse, men för de människor det gäller har den en ekonomisk sida och — tror jag mig våga säga, herr talman — även en ganska viktig psykologisk sida.

Med dessa få ord, herr talman, hemställer jag om bifall till reservation I.

I detta anförande instämde herr Spetz (fp).

Herr **KRONSTRAND** (fp):

Herr talman! Jag ber först att få instämman i vad herr Hagberg nu anför, både hans motivering och hans yrkande. Eftersom jag inte har mer att tillägga om reservation I skall jag be att få säga några ord om reservation II i stället.

Det kan måhända synas vara en rätt hopplös uppgift att söka motivera varför konst skall vara undantagen från allmän varuskatt, när denna skatt tas ut på exempelvis matvaror och annat som till livets nödortft hör. Riksdagen har emellertid genom sitt beslut i fjol befriat mig från denna hopplösa uppgift — man beslöt ju redan då att konst skall vara fri från omsättningsskatt när den säljes direkt av konstnären själv. Men i de anvisningar Kungl. Maj:t utfärdade står det att omsättningsskatt skall betalas för konst som säljes på utställningar, detta trots att försäljningen då knappast sker under butiksmässiga former. Vi menar från vår sida att det inte är någon särskilt lyckad åtskillnad man gör mellan konstnärer som säljer di-

rekt och konstnärer som säljer på utställningar. Man torde kunna säga att följden av denna åtskillnad blir ett minskat intresse från konstnärernas sida för att ordna utställningar, och värdet av konstutställningar är väl allmänt erkänt — genom en konstutställning får ju den stora allmänheten möjlighet att följa en konstnärs utveckling eller konstens utveckling över huvud taget på ett sätt som man annars inte kan göra. Det kan inte vara ett godtagbart resultat av en beskattningsåtgärd att den lägger hinder i vägen för en bestående ordning av stort värde, i synnerhet som det torde röra sig om ett skattebortfall på högst 40 000 à 80 000 kronor, om vårt förslag bifalles.

Ser man på frågan ur skattekontrollsynpunkt så har den kontakt som tagits mellan konstnärernas riksorganisation och skattemyndigheterna i Stockholm visat att några större olägenheter knappast skulle uppstå. I varje fall tror vi från vårt håll att det inte skulle bli några gränsdragningsproblem. Snarare skulle det bli enklare än nu, när det kan vara svårt att bestämma vad som är ateljéställning och vad som är konstutställning i övrigt.

Med det anförda vill jag, herr talman, yrka bifall till reservation II.

I herr Kronstrands yttrande instämde herr *Källqvist* (fp).

Herr **ERICSSON, JOHN**, (s):

Herr talman! De motioner vi nu behandlar är närbesläktade med de motioner angående den allmänna varuskatten som vi behandlade för några veckor sedan. Då gällde det i första hand undantag för investeringsvaror och ett ställningstagande till frågan huruvida varuskatten skulle gälla i partihandledet eller detaljhandledet. Riksdagen avvisade då de ställda motionsyrkandena.

De nu ifrågavarande motionerna avser ett antal undantag från varuskatt, och oppositionspartierna har enat sig om att söka få riksdagen att bifalla dessa motionsyrkanden. Tre reserverar i

Om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

utskottet har gått en bit längre än de övriga. Vi hörde herr Kronstrand säga att när det gäller försäljning av konst vid konstutställning går det lätt att ordna kontrollen och att han tack vare riksdagens beslut i fjol slipper motivera varför konst skall undantagas.

Det är klart att vad som skett kan skildras på det sättet. Annars var det ju så att riksdagen förra året på bevillningsutskottets förslag gick till mötes motionärerna genom att fixera sitt beslut till att avse just den försäljning som Kungl. Maj:t sedermera fastställde. I och med att man kommer in på utställningsförsäljningen måste man ta hänsyn till konsthandeln. Det sade vi redan i fjol, och det gäller även i år. Den som vinner en framgång ett år vill emellertid gärna gå ännu ett steg nästa år. Förra året var motionärerna nöjda, men nu vill de ha en bit till. Att inte flertalet reservanter gått på den linjen är jag tacksam för, men vad som skett är ändå belysande för vilken metod man använder.

Omsättningsskatten är ju utformad på det sättet, att den skall vara så allmänt gällande som möjligt i fråga om varusortiment och tjänster. Varje undantag som görs från denna generella tillämpning innebär svårigheter. Jag skulle nästan våga säga att varje avsteg från den generella tillämpningen är ett felsteg. Nu kan man diskutera klokheten i de undantag, som redan gjorts från det att skatten infördes, men det tjänar föga till. Riksdagen har bestämt sig för den ordning som för närvarande gäller. Nu har ju också rent politiskt skett den förändringen, att oppositionspartierna accepterar den allmänna varuskatten. När oppositionen gjort det har en radikal förändring ägt rum. Dessförinnan sades det ju från oppositionshåll, att man ville urholka denna skatt undan för undan för att till slut slippa den. Så långt jag har fattat är läget för dagen ett annat; man resonerar inte längre på det sättet utan tvärtom. Vi hör allt oftare representanter från dessa partier säga, att man kanske får tänka sig att föra över mera av statens inkomster från den di-

rekta skatten till den indirekta. Man vill alltså nu sträva efter att använda den allmänna varuskatten för att försöka mildra de direkta skatterna. Den meningsriktning jag företräder har väl i princip ingenting emot ett sådant resonemang, under förutsättning att vi kan åstadkomma sådana arrangemang att de grupper av medborgare som har de lägsta inkomsterna — det gäller i första hand folkpensionärerna och barnfamiljerna — hålles skadeslösa.

Om jag har rätt uppfattat oppositionens principiella inställning, är det svårt att förstå att reservanterna nu ställer yrkanden som måste innebära, att man undan för undan smular sönder själva grunden för den allmänna varuskatten. Det går visserligen an att säga, att det av kulturella och sociala skäl är motiverat att undanta böckerna från omsättningsskatt eller att man skall hjälpa de handikappade, men jag tror att det skulle vara möjligt att ge en stark motivering för nästan vilka undantag som helst. Det är väl exempelvis lika angeläget att undanta investeringsvarorna när det gäller att hävda näringslivets konkurrenskraft; man kan tala om livsmedel av alla slag o. s. v. Det går emellertid inte att acceptera ett sådant resonemang, om man vill bevara denna skatt. Enligt mitt sätt att se är det inget argument som biter, när utskottets värderade vice ordförande säger att riksdagen har beviljat tullfrihet på böcker därför att vi är intresserade av bokmarknaden och tillgången på böcker i allmänhet. Ja, visst är vi det, och därför har vi ingen tull på böcker. Det går lätt att göra ett undantag för böckerna i tulltaxan, men det är mycket svårare att göra undantag för böckerna när det gäller den allmänna varuskatten. Kammarrens ledamöter vet att denna skatt appliceras på omsättningen i butikerna. Eftersom man lägger skatten på omsättningen, är det inte så konstigt att det inte blir någon skatt då ett bibliotek köper en bok utifrån och inte omsätter denna bok. Om däremot en vanlig importör får förmånen att importera boken tullfritt men sedan låter den gå genom bok-

Om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

handeln, är det naturligt att boken belägges med varuskatt. Det inses väl av alla och envar att då vi har lagt skatten på omsättningen av varorna måste vi också ha kontroll på omsättningen i affärerna. För varje undantag som vi gör från varuskatteförordningen blir det besvärligare att få en exakt angivelse av vad som är skattepliktig vara eller inte. Det är därför absolut nödvändigt för riksdagen — om nu partierna räknar med att gå vidare när det gäller den allmänna varuskatten — att avvisa sådana här framstötter.

Jag är medveten om att det här kommer att finnas motionärer, som inte kan förvägras rätten att motionera och att ställa yrkanden, men jag måste dock säga, att det förvänar mig litet, att bevillningsutskottets ena halva har fallit för frestelsen att tillstyrka dessa motioner. Därför, herr talman, skall jag inte säga mera. Jag vill hänvisa till den utförliga motivering som utskottet har anfört i sitt betänkande och jag hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Herr **HAGBERG** (h):

Herr talman! Utskottets ärade ordförande har lagt, jag skulle nästan vilja säga storpolitiska perspektiv på de ting vi nu diskuterar. Han talade om den allmänna varuskatten som princip o. s. v. Men är det inte att ta till litet för kraftiga medel? Att herr John Ericsson i Kinna anlade de storpolitiska perspektiven på sådana ting som dem vi behandlade för någon månad sedan — omsättningsskatten på investeringsvaror exempelvis — förstår jag, och det måste jag rent objektivt sett anse vara riktigt. Där gällde det högst väsentliga belopp som kom in i blickfältet, hundratals miljoner kronor. I detta fall gäller det ju ytterligt små bagateller. Jag kan medge, att det här är fråga om små avsteg från den heliga perfektionsprincipen, men vi får dock tänka på vad saken gäller. Böckerna — om kammaren reflekterar på motionen i denna del — representerar en halv procent av vad den allmänna omsättningsskatten ger. Mer är det inte fråga om på denna punkt.

Herr Ericsson säger, att det stöter på definitions- och redovisningssvårigheter att skilja den ena varugruppen från den andra. Vi har dock redan nu en viss uppdelning i fråga om tryckalstren i omsättningsskattefria tryckalster och omsättningsskattebelagda tryckalster. Såvitt jag vet och så långt erfarenheten ger vid handen, har varken från bokhandlarna eller från pressbyråverksamheten anmälts några svårigheter att göra den tillbörliga åtskillnaden vid redovisningen. Så långt jag vet, har det gått fullkomligt friktionsfritt.

Den andra frågan gällde invalidfordonen m. m. Jag har ingen uträkning på vad en ändring härvidlag skulle ge i fråga om intäktsbortfall. Det är dock en droppe i havet, mina damer och herrar, för statsverket, om vi ger de handikappade och lytesskadade denna lilla förmån att slippa betala omsättningsskatt på sina proteser, rullstolar, hörselapparater eller talböcker för blinda. Det har ingen som helst betydelse, utan skattebortfallet blir som jag sade en droppe i havet. Jag medger dock att det är ett litet avsteg från den stora perfektionsprincipen. Skulle dock inte riksdagen, som ju är suverän i sådana här sammanhang, kunna visa den generositeten att, när det gäller detta speciella ändamål, göra det lilla avsteget och medge de handikappade och lytesskadade den favör, det här är fråga om? För dem betyder det — som jag redan har sagt — ekonomiskt helt visst mycket, men psykologiskt tror jag, att en sådan välvilja från riksdagen skulle vara av ännu större betydelse.

Herr **ERICSSON, JOHN**, (s):

Herr talman! Jag vill gärna vitsorda att det ur skattesynpunkt är små ting det är fråga om. Men det är inte det jag vill fästa vikt vid, utan det är just vilka konsekvenser det får om vi nu tar ståndpunkt för att undanta den eller den varan från varuskatt. Det får till konsekvens att nästa år kommer nya grupper med krav på att vissa varor skall bli undantagna från varuskatt.

Om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

När det gäller de handikappade är det bättre att vi anstränger oss ännu mer än hittills för att hjälpa dem att skaffa sig sina redskap och på så sätt slipper luckra upp varuskatteförordningen.

Det är klart att man kan säga att det inte blir några sådana konsekvenser. Jag vill dock erinra kammaren om vad som hände för en vecka sedan i en skattefråga, där riksdagen lättade skatten för en ideell rörelse. Omedelbart framfördes krav på att skatten skulle slopas även på andra håll, och herr finansminister, det kanske blir så att vi måste slopa all nöjesskatt. Det är 30 miljoner kronor.

Jag frågar än en gång: Är det så att partierna tänker ha kvar varuskatten? Svarar partierna att de räknar med att upphäva varuskatten, förstär jag deras inställning, när de föreslår bifall till de här motionerna, men anser de att vi skall bygga vidare på den allmänna omsättningsskatten, är det ju alldeles nödvändigt att vi får en så ordentlig kontroll som möjligt på de pengar konsumenterna får betala när de köper sina varor. Därför är det så farligt att medge flera undantag. Jag erkänner, herr vice ordförande Hagberg, att man kan diskutera de undantag som redan har skett, men de har skett — det är ett faktum — och vi kan inte nu säga att vi skall ta bort alla undantag. Vad vi kan göra är att låta bli att ta nya steg ut i det ovissa.

Herr **HAGBERG** (h):

Herr talman! Det har skett undantag från omsen på Kungl. Maj:ts förslag. Är det endast de undantagen, som är de riktiga undantagen?

Herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Det var närmast herr Hagbergs mycket förledande tonfall som uppfordrade mig till ytterligare en replik utöver vad bevillningsutskottets ordförande här har angivit. Låt mig med all den kraft jag är mäktig understryka allt vad herr Ericsson i Kinna har anfört i den här debatten.

Var och en av oss kan ju gärna gå omkring och ha våra speciella intressen i den eller den riktningen, och var och en av oss kan ju också utifrån de speciella subjektiva utgångspunkterna säga sig att en liten eftergift på den punkten kan väl ändå inte spela någon nämnvärd roll. Men jag försäkrar att bevillningsutskottets ordförande har alldeles rätt när han använder det drastiska uttrycket att man på det här sättet mal sönder en omsättningsskatt. Den generella varuskattens stora vinst var att den lades som ett täcke över all omsättning utan några egentliga undantag. De undantag som gjordes är kända. Det är dagstidningar och några föreningsblad, och detta är ingenting som komplicerar försäljningen. Det går att skilja de olika kategorierna åt utan några större besvärligheter.

Vår allmänna varubeskattning har studerats på andra håll i världen, och vi har ändå fått det erkännandet — även från politiska motståndare — att när vi konsekvent har tillämpat beskattningen generellt utan något undantag, så har det varit riktigt och föredömligt. Det har visat sig vara den enda vägen att få en sådan här skatt att hålla.

Vi har på den direkta beskattningens område kommit in i ett system där det snart är en vetenskap för ett fåtal experter att helt behärska området. Varje år ställs det nya krav på undantag eller rättare sagt på avdragsrätt, och alltid motiveras den begärda avdragsrätten med rättvisesynpunkter. Den ena gruppen tar den andra gruppens förhållanden som utgångspunkt och kräver avdragsrätt för sin del, och på det sättet får man utbyggd hela skalan av ett ytterligt komplicerat skattekineseri, som till slut växer oss över huvudet.

För att i någon mån komma ifrån detta slog vi ju in på den allmänna varubeskattningens linje, och den skatteberedning som nu sitter kommer att diskutera just möjligheterna att förenkla vårt skattesystem, att kanske gå vidare på en omläggning från direkt till indirekt beskattning. Men är man nu inne på att även slå hål på den generella

Om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

varubeskattningen, är det samma tröstlösa utveckling som väntar oss även på det området. Vi har rikliga erfarenheter från andra länder, där man har fallit undan för förledande tongångar, för argumentet att det betyder så litet. Enligt min uppfattning är för övrigt 7 miljoner inte små pengar, och det är ju vad det innebär att befria böckerna från den allmänna varuskatten, men att göra undantag från den här bestämmelsen är som att kasta en sten i vattnet. Ringarna sprider sig och blir större och större. Det blir flera och flera influensområden. Kammarens ledamöter kan varje gång resa sig upp och med åberopande av gjorda eftergifter säga att skatten drabbar orimligt och olyckligt och att det inte är riktigt att inte också göra eftergifter på andra områden. I annat fall har man inte varit rättvis. Jag försäkrar att situationen blir mer och mer komplicerad. Det är en automatisk utveckling vi får i perspektivet, lika säkert som att jag står här i dag och talar.

När herr Hagberg tar upp frågan om skattebefrielse för vissa invalidfordon och andra artiklar som invaliderna behöver, säger han att han gör det av sociala skäl. Samtidigt säger han att beloppet är en droppe i havet, det betyder ingenting. Jag föreställer mig att alla här i kammaren är överens med mig om att vilja göra någonting för de handikappade och invaliderna, som inte är en droppe i havet utan ett rejält handtag åt dem. Riksdagen kommer nästa år att få ta ställning till en förstärkning av invalidpensionerna, men vi skall hjälpa invaliderna på den vägen och inte genom att fingra på ett skattesystem, vars styrka ligger i att det är generellt och täcker hela fältet.

För något år sedan gjordes det anspråk på att invaliderna skulle ha rättighet att göra avdrag för den bensinskatt som de erlade när de köpte bensin till sina invalidvagnar och transporterade sig till sitt arbete. Riksdagen biföll inte förslaget utan gick i stället den enligt min mening riktiga vägen, nämligen att tillerkänna invaliderna en konstant ersättning årligen som kompensera-

tion för den bensinskatt de betalat. Man höll systemet intakt, men man tillgodosåg ändå invaliderna på ett rimligt sätt. Jag vill således föra över diskussionen om hjälpen till invaliderna från skattepolitiken till den andra linjen, den som riksdagen också så sent som för något år sedan anslöt sig till.

När man sedan tar upp frågan om skattebefrielse för böcker har man argumenterat att det skulle ligga något omoraliskt i att beskatta ett kulturmedium som detta. Visst är väl böcker kulturbärare i många avseenden, men inte alla böcker. Här kan man inte göra en gränsdragning mellan de böcker som gör anspråk på att vara en kulturvara och de böcker som vem som helst kan ta i sin hand och säga att detta är ju raka motsatsen. Även på de mest seriösa bokhandelsdiskar hittar vi böcker av det slag som kan jämföras med den kolorerade veckopress som vi betraktar som en fara för den uppväxande ungdomen.

Det tryckta ordet är inte alltid ett kulturbudskap. Det kan vara motsatsen. Men vi kan aldrig göra en gränsdragning mellan de ord som är kulturbudskap och de som är dess motsats. Därför vill jag inte ge mycket för det här framförda argumentet att det är oanständigt att beskatta en kulturvara. Boken är en kommersiell produkt som allting annat. Ett bokförlag och en bokhandlare är inte så altruistiska, att de sitter och förmedlar kulturens ord till människorna utan att ta ett öre i förtjänst. De tar förtjänst på det och många bokförlag tar stora förtjänster, det tror jag denna kammare kan vara överens om.

Jag vet inte om herr Hagberg är beredd att gå upp och föra kulturens argument mot dem som gör business på böcker. Förmodligen drar han sig för det, men det kan passa att driva argumentet när det gäller den allmänna varuskattens tillämplighet på böckerna.

Om man tittar på reservationerna finner man ju i åtskilliga av dem — jag ber om ursäkt, herr talman, men jag måste säga det — ett ganska illa och

Om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

klent genomtänkt resonemang. Här föreslås t. ex. att man i kredithandeln icke skall ta omsättningsskatt på det merpris som kreditköpare får betala i förhållande till dem som betalar kontant. Man har helt enkelt inte tänkt igenom hur redovisningen för varan sker. Handlanden skall ju redovisa sin procentuella varubeskattning på de pengar han får in. Har han sålt på kredit, får han in mera pengar, och då skall han självfallet redovisa skatt på det högre beloppet. Gör man undantag där, borde ju konsekvensen kräva, att den som köper kontant och får rabatt på grund av kontantköpet naturligtvis skulle erlägga den fulla omsättningsskatten på katalogpriset och inte på det pris han i verkligheten betalat. Men eftersom vi har en redovisning som räknas på omsättningen, kan man ju inte göra sådana operationer, även om man av en händelse får för sig att det skulle finnas skäl till det.

Om man sätter sig ner och analyserar reservationerna punkt efter punkt, finner man att de icke är tillräckligt genomtänkta. Vad jag framför allt vill understryka för kammaren är: förleds inte av detta fala och vackra tal som herr Hagberg presterar med sociala och kulturella motiveringar. Det håller inte, om man analyserar det hela. Det väsentliga är att när ni nu — som herr Ericsson i Kinna underströk — har accepterat en beskattning av denna typ, skall ni vara angelägna om att inte säga sönder den, ty då står vi snart tomhänta både på den direkta beskattningens område och på den indirekta beskattningens. Vad skall vi då hitta på herr Hagberg, för att klara många av de ting som ändå både herr Hagberg och jag är eniga om?

Herr HAGBERG (h):

Herr talman! Finansministern varnar kammaren för mitt »förledande tal». Jag vill säga, herr talman, att jag, när det gäller den branschen, utan vidare erkänner mig ha min överman i finansministern. Den argumentation som statsrådet använde var dock, tycker jag, som att skjuta myggor med kanoner. Är verk-

ligen dessa små ting av den principiella eller reella beskaffenhet, att de motiverar så starka ord, som finansministern använde? Statsrådet talar om att reservationernas förslag »slår hål på omsättningsskattelagen» eller något i den vägen. Men det är väl i alla fall inte en riktig karakteristik av vad det är fråga om. Om riksdagen tar det ena eller det andra av de förslag, som här föreligger, har ingen betydelse för omsättningsskattelagen.

Så kom statsrådet in på böckerna. Hans synpunkter därvidlag var intressanta. Statsrådet framhöll — vilket i och för sig är riktigt — att de som säljer böcker också säljer dåliga böcker och att man därför måste ha en omsättningsskatt, som täcker hela fältet. Statsrådet menar, att jag hade ansett att det skulle vara »oanständigt», som han sade, att belägga böcker med omsättningsskatt, men jag använde aldrig det uttrycket. Jag framhöll, att det var inkonsekvent att göra så. Låt oss ta ett konkret exempel. Här är en bokhandlare som importerar oanständiga böcker tullfritt, men han måste sälja dem med omsättningsskatt. Skall man här anlägga etiska bedömningar, måste man hävda att dessa böcker skall tullbeläggas. På denna punkt föreligger, såvitt jag kan förstå, en motsägelse i statsmakternas handlande.

Såsom jag medgav redan i meningsutbytet med herr Ericsson är det här fråga om blott små avsteg från den stora perfektionsprincipen. Men gör vi inte alla sådana avsteg? Herr statsrådet har själv föreslagit sådana avsteg när det gäller omsättningsskatten på nyhetstidningar och tidningar av viss ideell och religiöst innehåll m. m. Det är en icke obetydlig sektor, som enligt statsrådets förslag brutits ut ur omsen. Jag har vidare med tillfredsställelse funnit, att statsrådet även i andra sammanhang anser att man kanske kan pröva tingen ur något vidare perspektiv än det, om jag så får säga renodlat snäva paragrafperspektivet. Vi får inom kort till behandling i kammaren en proposition, som vittnar om att herr statsrådet ansett sig

Om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

böra göra vissa eftergifter, när det gäller det perfektionistiska tänkandet. Herr statsrådet torde förstå vad jag syftar på. Jag har icke utan sympati tagit del av denna statsrådets ståndpunkt, och jag beklagar att inte statsrådet i denna lilla sak velat ge uttryck åt något av samma betraktelsesätt.

Herr statsrådet **STRÅNG**:

Herr talman! Bara ett enda konstaterande. Det finns inte något slags automatisk förbindelse mellan tullfrihet enligt tulltaxeförordningen och frihet från omsättningsskatt. Jag gissar att kammaren inte skulle vara trakterad, om jag här läste upp sida efter sida ur tulltaxeförordningen med exempel på fall där importen är tullfri men ändå ingen kommit på den kuriösa idén att med detta som argument göra anspråk på att varan även skall fritas från den generella omsättningsskatten. Det finns inte något samband mellan de båda frågorna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande envar av punkterna 1—4 av utskottets i det nu förevarande betänkandet gjorda hemställan, därefter särskilt angående punkterna 5—7 samt slutligen särskilt rörande punkten 8.

Beträffande punkten 1, anförde vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Hagberg m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen i motsvarande del.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hagberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 27 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Hagberg m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hagberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 59.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls sedermera vad utskottet i punkten 2 hemställt.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkten 3 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Kronstrand m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kronstrand* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 27 punkten 3, röstar

Ja;

Om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Kronstrand m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kronstrand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;
Nej — 29.

Därjämte hade 20 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om punkten 4, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Hagberg m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen i motsvarande del.

Härpå gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hagberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 27 punkten 4, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Hagberg m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början om-

röstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hagberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;
Nej — 58.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkterna 5—7 hemställt.

Slutligen gjorde herr talmannen enligt de angående punkten 8 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Hagberg m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen i motsvarande del; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hagberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 27 punkten 8, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Hagberg m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hagberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering

Om begränsning av alkoholreklamen

medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 53.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om begränsning av alkoholreklamen

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 48, i anledning av väckta motioner om begränsning av alkoholreklamen, m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

A) de likalydande motionerna I: 460, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 639, av herr *Rimmerfors m. fl.*, vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning beträffande behovet av längre gående åtgärder till begränsning av alkoholreklamen och lämpliga former härför samt framläggande av de förslag, som utredningen kunde föranleda; samt

B) de likalydande motionerna I: 477, av herr *Lundström m. fl.*, och II: 567, av herr *Ohlin m. fl.*, vari yrkats, utom annat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag till riksdagen om förtydligande av 36 § andra stycket rusdrycksförsäljningsförordningen, så att däri klart angäves de omständigheter, som i utomordentliga undantagsfall kunde åberopas som särskilda skäl för bifall till ansökan om utskänkningsrättighet för restaurang inom nöjes- och idrottsplatser, samt taga initiativ till att förhandling upptoges med berörda parter om begränsning av alkoholreklamens omfattning.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 460, av herr

Bengtson m. fl., och II: 639, av herr *Rimmerfors m. fl.*, samt de likalydande motionerna I: 477, av herr *Lundström m. fl.*, och II: 567, av herr *Ohlin m. fl.*, sistnämnda motioner i vad de avsåge frågan om alkoholreklamen, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta föranstalta om utredning av frågan om begränsning av alkoholreklamen;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 460, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 639, av herr *Rimmerfors m. fl.*, samt

2) de likalydande motionerna I: 477, av herr *Lundström m. fl.*, och II: 567, av herr *Ohlin m. fl.*, i vad motionerna behandlades i detta betänkande,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservation hade anmälts av herrar *Wärnberg* och *Christenson* i Malmö, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **WÄRNBERG** (s):

Herr talman! Att jag avgivit en blank reservation till föreliggande utskotts betänkande innebär inte att jag har för avsikt att framställa något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Tvärtom hälsar jag med mycket stor tillfredsställelse det förslag om utredning av alkoholreklamen som här har framställts. Med lika stor tillfredsställelse hälsar jag vidare den klara motivering, som utskottets skrivning innefattar, när man säger ifrån att det här gäller att koppla bort det enskilda vinstintresset av alkoholhanteringen. I första hand gäller det då att koppla bort agentintressena, som ju har ett direkt intresse av att alkoholkonsumtionen höjes.

Det är sålunda med stor tillfredsställelse jag gör detta konstaterande. Att jag ändå önskar ta kammarens tid i anspråk i några minuter beror på att jag inte delar utskottets enligt min mening alltför översvallande vänlighet mot den reklam, som Nya systemaktiebolaget bedriver för

Om viss utjämning av priserna på flytande drivmedel

övergång från starkare till svagare drycker. Jag är mycket glad över att utskottet i den tillstyrkta utredningen också vill ta med frågan om de skadliga biverkningar, framför allt när det gäller ungdomen, som systemaktiebolagets reklam kan föra med sig, men jag tycker att det är ganska onödigt att i samma mening understryka att reklamen haft mycket gynnsamma verkningar beträffande alkoholbruket här i landet. Som ett belägg för denna ståndpunkt anföres i betänkandet, att konsumtionen av starksprit gått ned avsevärt, medan vinkonsumtionen har ökat. Att vinkonsumtionen ökat till följd av Nya systemaktiebolagets reklam är jag överens med utskottet om, men om nedgången av konsumtionen av starksprit beror på denna reklam synes mig tämligen osäkert. Alla andra åtgärder som vidtagits när det gäller rusdryckshanteringen måste väl också ha inverkat på nedgången av starkspritkonsumtionen.

Jag är också ganska tveksam ur den synpunkten, att den utveckling som skett de tre första månaderna 1961 ju med all tydlighet visat en uppgång i både starkspritkonsumtionen och vinkonsumtionen, även om hänsyn tas till att påsken har kommit under det första kvartalet i år. Men jag är som sagt tämligen säker på att alkoholreklamen i allmänhet och däri även inräknat Nya systemaktiebolagets av statsmakterna understödda reklam hjälpt till att kraftigt höja konsumtionen av vin.

Jag kan inte heller underlåta att uttrycka mina farhågor för att reklamen håller på att skapa en liknande föreställning hos allmänheten om vinet som rådde kring motboken. Det har blivit liksom fint att dricka vin, och av reklamen bibringas folk gärna den uppfattningen att vinet är en ofarlig dryck. Jag fruktar därför att vi genom den ökade vinkonsumtionen håller på att få ett nytt klientel av alkoholförbrukare, som kanske inte alls annars intresserat sig för starkare drycker, nämligen dels ungdomen, vars tillvänjning vid alkoholen är en allvarlig företeelse, dels också kvinnorna som blivit alkoholkonsumenten

ter i stor skala. Kvinnorna har tidigare utgjort en stark barriär mot en utbredning av alkoholbruket — en barriär som nu håller på att genombrytas.

Jag vill under hänvisning till den kraftiga ökning som under senare år skett av ungdoms- och kvinnoflylliet bara nämna att i ett flertal fall har syjuntans kaffe i dag utbytt mot vin. Det är en tendens som enligt min mening är synnerligen olycklig, och denna följd av Nya systemaktiebolagets alkoholreklam är särskilt beklagansvärd. Jag medger att antalet fall av kvinnoflylleri i absoluta tal är mycket litet, men tendensen är klar, och dessutom sker kvinnoflylliet under mera för insyn skyddade former.

Vid en förfrågan som jag gjort hos ett par av de största städernas nykterhetsnämnder bekräftas farhågorna för att vi håller på att få ett nytt alkoholisklientel framför allt bland ungdom och kvinnor, men man kan hos nykterhetsnämnderna i dag märka att även bland de gamla alkoholisterna håller vinet på att bli den kompletteringsdryck i berusningssyfte som kanske tidigare ölet och starkölet varit.

Jag har, herr talman, till kammararens protokoll velat anföra dessa synpunkter, men jag har inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Bengtson* (cp) och *Dahl* (s).

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Om viss utjämning av priserna på flytande drivmedel

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 29, i anledning av väckta motioner angående viss utjämning av priserna på flytande drivmedel.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 64, av herrar *Uno Olofsson* och *Per Jacobsson*, samt II: 78, av herrar *Löfroth* och *Jönsson* i Ingemarsgården, hade yr-

Om viss utjämning av priserna på flytande drivmedel

kats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om en utredning med uppdrag att förutsättningslöst pröva möjligheterna att ernå en utjämning av priserna på flytande drivmedel mellan olika delar av landet, så att främst de särskilda pristillägg som uttogos i Norrland kunde elimineras.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 64 och II: 78 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet hade reservation anmälts av herr *Olofsson, Uno*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **OLOFSSON, UNO**, (fp):

Herr talman! Det är inte alls min mening att här i denna sena timme trötta ut kammarens ledamöter med någon längre utläggning om vilken betydelse detta krav har speciellt för oss som bor i Norrland, på långt avstånd från centrum här i riket. Det har i utskottets motivering mycket tydligt sagts ifrån och välvilligt motiverats, och praktiskt taget samtliga remissinstanser har också varit enstämmiga om att detta är en fråga som har stor betydelse för näringslivet i Norrland och andra avlägsna bygder. Denna fråga är också så ofta behandlad i riksdagen under de senaste åren, att det inte tjänar mycket till att ytterligare diskutera saken.

En sak måste man emellertid lägga märke till. Även om man säger sig vara positivt inställd till saken och vill försöka förklara, att den borde ordnas, tycks man vara absolut ense om att det helt enkelt inte går att ordna den!

Denna pessimistiska inställning till en så relativt enkel sak måste förvåna. Om en liknande pessimistisk inställning skulle vara rådande på alla samhällslivets områden, skulle vi inte komma långt — då skulle vi säkert aldrig ha sett något av rymdfararna eller ens hört talas om dem!

Här är för oss norrlänningar en fråga av mycket stor betydelse, som vi aldrig kommer att släppa, utan som vi

kommer att kämpa för tills den på något sätt har kunnat lösas. Alla måste medge att många andra frågor av liknande art och kanske ännu mera svår-
bemästrade, mycket lätt har kunnat ordnas. Jag vill bara erinra om en sådan sak som att den elektriska kraften är praktiskt taget lika billig i pris i hela vårt land. Visserligen svarade statsrådet Lange på min interpellation 1958, att ett statligt bidrag till fraktkostnaderna för bensin och brännolja måste föregås av mycket »noggranna utredningar» och »principiella ståndpunktstaganden», men såvitt jag har mig bekant har riksdagen aldrig tagit någon principiell ståndpunkt till de stora kostnader, som statsmakterna har nedlagt för den elektriska strömmens transport till Syd- och Mellansverige. Det har gått mycket bra att ordna — där har tydligen starkare krafter legat bakom.

Man måste säga, att de enda som egentligen velat något positivt i denna fråga är oljebolagen själva. Tack vare att de på sista tiden byggt cisterner och bergbrunnar i Norrland, har vi kunnat komma en bit på väg för frågans lösning. Men man kan naturligtvis inte fordra att oljebolagen skall ha ett sådant intresse, att de skall vidkännas direkta kostnader för att lösa en fråga för en enskild landsdel.

Nu har utskottet i likhet med vad riksdagen beslöt under fjolårets riksdag föreslagit att denna fråga skall hänskjutas till lokaliseringsutredningen. Det är min bestämda förhoppning att den på något sätt skall kunna lösas och framför allt inte bli föremål för någon så långvarig utredning, att det skall dröja årtal innan den änyo kommer fram på riksdagens bord. Jag är säker på att denna fråga skulle kunna brytas ut och diskuteras inom en någorlunda rimlig tidrymd.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr **MÖLLER** (s):

Herr talman! Emedan riksdagen så sent som i fjol behandlade liknande mo-

Om viss utjämning av priserna på flytande drivmedel
tioner och beslöt att skicka frågorna ner, kommer att kunna behandlas nu på fredag.
till behandling av lokaliseringstuderingen, har utskottet icke funnit någon anledning att bifalla en förnyad begäran om utredning. Vi har därför med denna motivering yrkat avslag på motionen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Herr TALMANNEN yttrade:

I anledning av att flera förfrågningar framställdes angående när arbetsplenium på fredag, den 12 dennes, kommer att avslutas, vill jag erinra om att jag redan före påskuppehållet tillkännagivit att kvällsplenium ej torde komma att hållas. Jag avser att på fredag föreslå kammaren att, om samtliga ärenden ej slutbehandlats före kl. 17.00, då avbryta överläggningarna och alltså uppskjuta behandlingen av återstående ärenden till onsdagen den 17 maj.

Det är min avsikt att genom förslag om ändrad ordning å föredragningslista tillse, att jordbruksutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning rörande anslag för budgetåret 1961/62 till särskilt stöd åt det mindre jordbruket jämte i ämnet väckta motio-

ner, kommer att kunna behandlas nu på fredag.
Även det plenum, som hålles fredagen den 19 maj, kommer att avslutas omkring kl. 17.00.

På framställning av herr talmannen beslöts att på föredragningslistan för kammarens nästa sammanträde jordbruksutskottets utlåtande nr 31 skulle uppföras närmast före statsutskottets utlåtande nr 91.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Schött* den 12 innevarande månad för utrikes resa samt herr *Stefanson* för tiden den 16—den 19 i denna månad för deltagande i Internationella Hantverks-Federationens konferens i Luxemburg.

Anmäldes och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 214, till Konungen i anledning av väckta motioner om skydd mot korrosion.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.21.

In fidem

K.-G. Lindelöw